

Biblioteca Municipiului Deva
SALA DE LECTURĂ

Săptăminal
de literatură
și artă

18

România literară

125 de ani de la
REVOLUȚIA DIN 1848

„ROMANIA REVOLUȚIONARĂ” (tablou de C. D. Rosenthal, 1848)

„Va veni ziua fericită, ziua izbîndirii, cînd omenirea întreașă se va scula ; atunci nu va mai fi nici un om rob, nici nație roabă, nici om stăpin pe altul, nici popor stăpin pe altul, ci domnirea Dreptății și Frăției !

Aceste cuvinte ce odată am dat de deviză nației mele, vor domni lumea ; atunci așteptarea, visarea vieții mele se va împlini ; atunci toți românii vor fi una, liberi și frați !”

NICOLAE BĂLCESCU

„Înfăptuirea principiilor democratice ale pașoptiștilor însemna, în condițiile din vremea respectivă, un important pas înainte în viața politică a poporului român, un pas menit să asigure emanciparea socială a maselor oprite, crearea premiselor pentru afirmarea pe arena socială a unor noi forțe mai progresiste și, în ultimă instanță, a noii clase ce se plămădea la orașe – proletariatul industrial – care urma să devină în curînd portdrapelul celor mai înaintate idealuri ale maselor muncitoare, ale întregii noastre națiuni.”

NICOLAE CEAUȘESCU

Din 7
în 7 zile

SĂRBĂTOAREA Muncii a fost cinstită și anul acesta așa cum se cuvine, cu unanimă însuflețire. Entuziasmele adunări populare din București și din întreaga noastră țară au demonstrat, din nou, cu amploare, atașamentul profund al poporului față de politica partidului și a statului și — în același timp — voința noastră fermă de a munci cu spor pentru ridicarea României Socialiste mereu mai sus pe treptele civilizației și progresului. Cu puternice aplauze și îndelungi urale au fost salutate, la mitingul din Capitală, urările de succes adresate de tovarășul Nicolae Ceaușescu popoarelor din țările socialiste, precum și popoarelor din toate țările care se pronunță pentru trecerea la socialism, cale minunată a libertății și demnității umane. „Milităm, a spus Secretarul general al C.C. al P.C.R., pentru realizarea unității clasei muncitoare din toate țările, convinși că aceasta este o premisă esențială pentru dobândirea victoriei în lupta revoluționară, a împlinirii aspirațiilor și idealurilor de dreptate socială și de pace a tuturor celor ce muncesc, a tuturor popoarelor”. Punind în lumină, și cu ocazia aceasta, principalele obiective ale politicii externe a României Socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu a spus, de asemenea: „Milităm pentru intronarea în viața internațională a respectului independenței și suveranității naționale a fiecărui stat, a principiului egalității, stimei și avantajului reciproc, a dreptului sacru al fiecărui popor de a-și hotărî singur soarta, fără nici un amestec din afară — convinși că numai astfel se pot evita noi ciocniri și războaie, se pot asigura pacea și securitatea mondială”.

PRETUTINDENI, ziua de 1 Mai a fost sărbătorită de clasa muncitoare cu hotărîre și elan, deși — în unele țări — condițiile social-politice au fost defavorabile.

Vom menționa, în primul rând, impresiunile demonstrațiilor și mitingurilor ale oamenilor muncii din țările socialiste. La Moscova, în Piața Roșie, la Sofia, în Piața 9 Septembrie, la Budapesta, în Piața György Dosza, la Varșovia, la Pekin, la Belgrad, la Tirana, pe Bulevardul „Martirii Națiunii”, la Berlin, la Praga, au avut loc tradiționalele demonstrații.

La Roma, și în toate orașele Italiei, milioane de oameni au participat la demonstrații și mitinguri; la Paris, zeci de mii de muncitori și funcționari au organizat o impresionantă defilare pe principalele artere ale orașului; la Tokio și în alte 850 de orașe nipone s-au ținut mitinguri de masă.

Din Londra, corespondenții de presă au transmis că la 1 Mai Anglia a cunoscut cea mai amplă acțiune de luptă a clasei muncitoare de la greva generală din 1926. Mai mult de două milioane de muncitori au încetat lucrul în mii de uzine, de exploatare miniere, pe șantierele de construcții. Circulația feroviară a fost aproape complet paralizată, transporturile în comun foarte reduse; n-a apărut nici un ziar. S-a subliniat, cu prilejul acestei zile, puterea de luptă a muncitorimii britanice pentru asigurarea unor condiții mai bune de existență.

În Argentina nu a putut fi sărbătorită ziua de 1 Mai în condiții normale, deoarece a fost decretată starea de urgență pe cea mai mare parte a teritoriului.

SCANDALUL politic din Statele Unite, cunoscut opiniei publice sub denumirea „Afacerea Watergate”, a luat proporții atât de mari, încât unele ziare americane îl califică drept „cea mai importantă tragedie națională”. „A sosit timpul să se spună adevărul în afacerea Watergate” este intitulat editorialul ediției din 29 aprilie a ziarului „New York Times”. În fapt, scandalul a pornit mai de mult. În iunie anul trecut, pe cînd se desfășura din plin campania electorală pentru Casa Albă, au fost prinși cinci indivizi care instalau în sediul Partidului Democrat, din Washington, cunoscut sub denumirea „Imobilul Watergate”, microfoane clandestine. După o lungă și ezitantă anchetă judiciară, care s-a ocupat exclusiv de cei cinci „spărgători” prinși la fața locului, s-a ajuns la constatarea că la mijloc e vorba de un scandal cu implicații politice mult mai mari și mai profunde. De intenția de a fi instalate microfoane la sediul adversarilor politici știau și câteva persoane aflate chiar în apropierea președintelui Nixon, între care și fostul ministru de Justiție, John Mitchell. S-a crezut, pînă de curînd, că propozițiile afacerii Watergate vor putea fi limitate, dar „valul de noroi” s-a amplificat, comentariile ziarelor au devenit din ce în ce mai violente. În consecință, președintele Nixon s-a văzut obligat să înlăture din anturajul său nu mai puțin de 11 colaboratori, printre care Harry Haldeman, fost secretar general la Casa Albă, Gordon Strachan, consilier al Serviciului american de Informații, John Ehrlichman, supranumit „Kissinger-ul pentru problemele interne”, John Dean, tânărul consilier juridic al Casei Albe, considerat ca avînd un mare viitor politic în Partidul republican, Jeb Magruder, fost director-adjunct în comitetul pentru re alegerea lui Richard Nixon la președinție. Între cei cinci „spărgători” prinși în flagrant delict la Watergate se aflau și doi foști agenți ai F.B.I. și C.I.A., din care pricină ziarele îl implică în „scandal” și pe succesorul lui Edward Hoover la conducerea Biroului Federal de Investigații, Patrick Gray. Într-o cuvîntare rostită luni seara direct la principalele posturi americane de televiziune, președintele Nixon a declarat că în afacerea Watergate se va face dreptate „complet și imparțial, oricare ar fi persoanele implicate”. Richard Nixon a adăugat: „În orice organizație persoană cea mai sus-pusă trebuie să poarte răspunderea. Această răspundere, de aceea, se află aici, în acest oficiu (cu alte cuvinte, la Casa Albă n.n.). O accept!” În finalul cuvîntării sale, președintele Nixon a cerut conducătorilor celor două mari partide politice americane (democrații și republicanii) să renunțe definitiv la principiul conform căruia „scorul scuză mijloacele” și să acționeze pentru stabilirea unor reguli și proceduri de asemenea natură încît alegerile din Statele Unite să fie, pe viitor, „echitabile și corecte”.

INCEPÎND din zorii zilei de marți, în Argentina a fost declarată „starea de urgență”, ca imediată consecință a tensiunii politice create în urma asasinării amiralului în retragere Hermes Quijada, fost șef de stat major al armatei argentinienne. Hotărîrea de a se institui această stare excepțională a fost luată de generalul Alejandro Lanusse, șeful armatei și șeful, în funcțiune, al statului. În același timp, generalul Lanusse a avut o convorbire cu președintele ales, Hector Campora, care se află la Madrid, și l-a invitat de urgență la Buenos Aires pentru discutarea situației. Ziarele arată că amiralul Hermes Quijada este al cincilea ofițer superior asasinat în ultimii trei ani. Crima a fost revendicată de organizația extremistă „Armata revoluționară a poporului”, care a răpît și deține încă doi ofițeri, generalul în retragere Francisco Aleman și comandantul Jandarmeriei din Cordoba, Jacobo Nasif. Evoluția evenimentelor este urmărită cu atenție înscordată de întreaga opinie publică argentiniană.

Cronicar

Pro domo

Temeiurile generației de la 1848

CRED că nu mai sînt multe de spus pentru sublinierea importanței covârșitoare a generației de la 1848, a rolului istoric al acelor cărturari, strămoși ai noștri spirituali în transformarea României, în punerea premiselor unui progres continuu al poporului nostru, la care participăm și noi. Este interesant însă să ne oprim pentru o clipă asupra citorva din temeiurile mișcării de la 1848, care au fundamentat o ideologie a progresului specific, constituind un prim model de dezvoltare organică.

Ideile iluminismului francez, ale revoluției franceze, ca și ideile avîntate ale romantismului au fost preluate și au prezentat mijlocul de integrare a transformărilor românești în marele șuvoi ce opera transformarea Europei întregi. În felul acesta dezvoltarea României devenind în mod conștient parte dintr-un proces larg universal. Această preluare de idei însă n-a fost făcută fără o adaptare la condițiile proprii, nu s-a realizat prin respingerea istoriei naționale, ci prin iluminarea ei. Noțiunea fundamentală care a rezultat din îmbinarea ideilor înaintate ale veacului cu tradiția ideologică a Țărilor Române a fost aceea de drept. Mișcarea de la 1848 s-a prezentat înainte de toate ca o mișcare legitimă, ca o repunere a lucrurilor în făgașul lor normal, ca o îndepărtare a unui abuz secular considerat nefiresc și decurgînd din încălcarea legii.

Se cunosc paginile din Ion Ghica care povestesc de prima sa întîlnire cu elevul Nicu Bălcescu, care rezistind unui haidamac mai în vîrstă care îl brutaliza și-l risipit pe pietrele drumului extrasele din cronicari, începuturile unui interes de istoric pe care l-a avut din copilărie pînă la moarte. După cum este bine cunoscut cursul inaugural de Istorie a Românilor, ținut de Kogălniceanu, la Academia Mihăileană, unde se vorbește despre importanța istoriei proprii, mai importantă pentru noi decît istoria lui Alexandru, Caesar sau Napoleon.

Analiza acestui text fundamental ne dezvăluie cele două laturi ale gândirii pașoptiste exprimate cu claritate pe care a avut-o întotdeauna unul din marii cititori ai României moderne. Întîi, că istoria fundamentează dreptul popoarelor, al tuturor popoarelor. În al doilea rînd, că istoria noastră fiind specifică este în același timp constituită pe mari legi universale. Nici izolare, nici topire, nici respingere a moștenirii universale, nici dispreț pentru moștenirea proprie. Și în același timp și mai ales, constituirea unei istorii care nu este o poveste, ci cuprinde etapele formării unui drept.

Eliberarea națională era cerută ca rezultat al dreptului universal, cît și din faptul că tratatele semnate de înaintașii noștri nu au fost respectate de cealaltă parte. Cu alte cuvinte, că s-a încălcat un contract, așa cum din punct de vedere social s-a încălcat și contractul existent între guvernanți și guvernați. Marea proprietate era respinsă ca rezultat al unui abuz, ca rod „al încălcării de razeși”, al procesului de distrugere

a țărănimii libere, coloană vertebrală a vechilor așezări, temeiuri și drepturi românești. În acest fel, mișcarea de la 1848 deschidea porțile progresului restituind celor năpăstuiți un drept pe care l-au pierdut după ce l-au avut.

Toate marile mișcări ideologice progresiste au pornit de la acest principiu, chiar și marxismul demonstrînd istoricitatea proprietății și a claselor, faptul că ele nu au existat din totdeauna și nu sînt o istorie a naturii umane, ci a unor condiții de dezvoltare, ne vorbește în fond de un proces de uzurpare.

Lupta pașoptiștilor, de asemenea, întemeiată pe drept, este o luptă imotivă uzurpării. De aceea, dincolo de înălțimea ideilor, dincolo de spiritul veacului, ea a putut să fie atât de rapid populară. Un grup de tineri veniți de la școlile Apusului a avut ecouri în conștiința națională, în conștiința unor oameni care nici măcar nu știau că există Parisul, prin faptul că se făcea apel la un sentiment străvechi și organic, că a stat la baza secularelor procese ale razeșilor, că avea legătură cu concepția lor îndătinată de drept pe care și-l apărau cu armele, dacă era nevoie, dar întemeiat pe hrisoave și documente, deci pe un drept istoric constituit. Aceste interminabile procese razeșești sînt o manifestare neîntreruptă de demnitate și de dorință de libertate și în același timp de solidaritate de grup, de înțelepciune. Marile lupte țărănești de-a lungul Evului Mediu în Principatele Române nu au fost izbiri de anarhism. Cîndva va trebui să scriem despre vrîncenii care întemeiază pe dreptul lor ce se poate dovedi prin documente, închiși înainte de a se prezenta în fața divanului de judecată, și-au sfîșiat hainele ca să permită să evadeze purtătorul documentelor de la Ștefan, ca nu cumva autoritatea prădălnică să-i jefuiască de temeiul lor legal. Istoria acestei lupte este extraordinară de interesantă. Ea vorbește despre caracterul nestihnic al revoluției de la noi și de concepția înaltă despre drept și despre o ordine ce nu poate fi încălcată pe care a avut-o din totdeauna poporul român. Atunci vom înțelege mai bine rădăcinile adînci istorice ale lozincii „Dreptate, frăție” care a sintetizat concepția celor de la 1848. Atunci vom înțelege de ce ideile iluminismului nu au putut fi o marfă de import, ci doar o iluminare a unui mod secular de a gîndi. Atunci vom înțelege cum mișcarea de la 1848 nu a fost o aventură intelectuală și politică, ci punerea în evidență în condiții proprii a unui mod popular de a gîndi. După cum vom înțelege astfel și respingerea organică pe care a avut-o poporul nostru în toate timpurile, față de ceea ce ni se pare că este o încălcare de drept și lege.

Ordinea romană a limbii pe care o vorbim este o ipostază a noțiunii de dreptate romană, de juridicitate pe care o resimte orice țaran, orice român, ca temei al existenței sale sociale.

Alexandru Ivăsiuc

Jules Michelet despre REVOLUȚIA ROMÂNĂ

OPT milioane de oameni vorbind aceeași limbă, de aceeași rasă, una din marile națiuni ale lumii, trec neobservați! De ce? Acesta este temeiul însăși al nenorocirii lor; loviți de marea furtunoasă a o sută de popoare diferite, schimbînd mereu stăpînii, slăbeau atenția, tulburau privirea prin aparenta lor mobilitate. [...]

„România, de la Traian și pînă în zilele noastre, a rămas credincioasă sieși. Esența acestei rezistențe constă nu în umbra acceptare a răului, nu în tristul fatalism de pe celălalt mal al Dunării, această moarte a sufletului care a sterilizat lumea musulmană, ci într-un principiu vital, dragostea îndrîjită de trecut, legătura duiosă față de această patrie nefecurată. Românul nu o părăsește niciodată decît pentru a reveni. Păstrează moștenirea străbunilor săi, portul, obiceiurile, limba și mai ales marea lui nume: Roman! Noblețe dovedită. Limba lor este întru totul latină [...]

Oamenii din lumea întreagă, de orice opinie, citiți frumoasa și nobila proclamație a Revoluției de la 1848 din Valahia; observați cumpătarea de necrezut, îndurarea de care a dat dovadă, indulgențele pe care le-a păstrat pentru toți: ochii voștri — sînt sigur — se vor umple de lacrimi înainte de a ajunge la sfîrșit. Și această revoluție atît de blindă a fost puternic fundamentată. Este în inima poporului, acum și pentru totdeauna. [...]

Revoluția a izbucnit la București, în ajunul zilei în care pierdea înăbușită în sînge revoluția de la Paris. Și nu singură. Odată cu ea, libertățile renăscute în toate națiile Europei primeau o groznică controlovitură [...]

Scriu pentru cei care rătăcesc, cei care suferă și așteaptă, pentru umbrele pe care le văd acolo, în melancolia Parisului și în ceșurile Londrei. Le trimet acest mesaj însuflețitor al patriei.”

(Din Principautés Danubiennes, 1848, Paris, Imprimerie Walder, 1853.)

MESAJ PESTE TIMP

ASCULTIND, pe stadionul „Republicii”, în dimineața zilei de 1 Mai, pe secretarul general al Partidului, reflectam cu atât mai intens la tradițiile de luptă revoluționară ale poporului nostru, la succesivele etape de manifestare a conștiinței de sine, la încrustările adânci pe răbojul istoriei în această parte a lumii europene.

Este, într-adevăr, un privilegiu să constați — și să fii mindru — că poporul tău, țara ta au în frunte un exponent al clasei muncitoare, care, prin partidul ei, dăruiește asemenea oameni întrupând legitatea a ceea ce istoria noastră contemporană impune ca un suprem adevăr: o Românie în plin avânt al construcției celei mai înaintate dintre orânduiri, o Românie deplin suverană și independentă, prezentă vie — ca atare — în conștiința umanității.

Iluminate de flacăra a tot ceea ce ne este mai definitoriu ca permanență de identitate și destin, — cuvintele tovarășului Nicolae Ceaușescu slăvind Ziua solidarității internaționale a tuturor celor ce muncesc au răsunat tocmai cu această vibrație pe care numai o conștiință vie a istoriei, a trecutului de luptă pentru dreptate și adevăr a întregului popor român, le-o poate conferi: „Idealurile pentru care au luptat și s-au jertfit generații de militanți revoluționari, pentru care oamenii muncii au înfruntat cu abnegație și neînfricare represuniile exploataților încă din secolul trecut s-au împlinit: clasa muncitoare a devenit clasa conducătoare în stat, în viața socială s-a întronat principiul deplinei egalități în drepturi între toți cetățenii, poporul este liber și stăpîn pe soarta sa, își făurește în mod conștient propriul viitor, propria sa istorie”.

INCĂ mai încărcate de semnificație devin aceste cuvinte, cu cât ele au răsunat în atmosfera de evocare a împlinirii celor 125 de ani de la evenimentele anului 1848. Firele istoriei se împletesc astfel ca o pregnantă mărturie a desfășurării progresive a vieții unui popor pe cât de greu încercat în apărarea și propășirea ființei lui, pe atât de curajos în a-și făuri propriul destin.

„Îi cinstim cu venerație pe revoluționarii de la 1848 — spunea acum 5 ani tovarășul Nicolae Ceaușescu —, îi cinstim pe toți înaintașii care s-au sacrificat pentru păstrarea ființei noastre naționale, care și-au făcut un crez din slujirea intereselor și aspirațiilor poporului nostru; cinstim generațiile revoluționare care au intrat în istorie prin opera de eliberare a patriei de sub jugul asupririi burghezo-moșierești, prin opera de construcție a societății socialiste în România”.

MISCAREA muncitorească, partidul ei au prețuit și prețuiesc tradițiile de luptă pentru eliberarea socială și națională ale poporului, îmbrățișând idealurile de înflorire a patriei. Revoluția de la 1848 a constituit un luminos exemplu de concretizare a spiritului revoluționar, evenimentele

care s-au succedat în cele trei Țări românești afirmând ceea ce era mai viu ca expresie a conștiinței de sine, ca voință de progres, de transformare a structurii societății, prin înlăturarea rânduieilor feudale, prin manifestarea necesității de unitate națională.

Mesajul peste timp al generației de la 1848 sintetizează astăzi dăruirea patriotică a lui Kogălniceanu, Alecsandri, Russo, Al. I. Cuza, în Moldova; a lui Simeon Bărnuțiu și Avram Iancu, în Transilvania; a lui Nicolae Bălcescu, a lui Heliade, Ghica, Rosetti, Bolliac, Magheru, în Țara Românească; a fraților Hurmuzachi și a lui Aron Pumnul în Bucovina; a lui Eftimie Murgul în Banat — a acestora și a atîtora dintre „căzuzașii” Anului Revoluționar.

Acțiunile lor de atunci au punctat astfel harta patriei în întregul ei, în deplina semnificație a unității naționale, actul de la 24 Ianuarie 1859 înscriind, în această privință, cotitura decisivă în istoria poporului român.

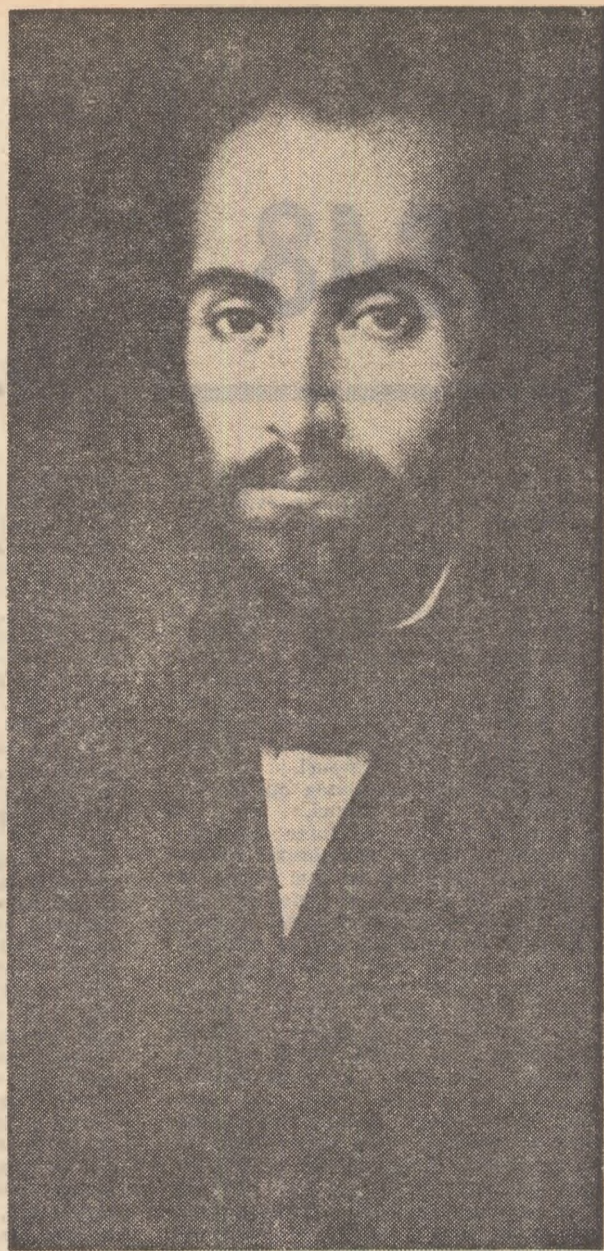
IDEOLOGIA națională a generației de la 1848 avea să rămână dreaptă călăuză pentru propășirea civilizației și culturii române moderne. Dezvoltarea literaturii, a artelor, a științelor, a învățămîntului, a presei, a teatrului, a tuturor instituțiilor marcînd un nou orizont, o nouă dimensiune a destinului românesc, reprezintă saltul dialectic necesar, implicînd scuturarea lanțurilor feudale, ieșirea din orientalismul retrograd, privirea îndrăzneată spre un alt viitor, într-o Europă unde, de altfel, în februarie 1848, apare Manifestul Partidului Comunist al lui Marx și Engels.

Clasa muncitoare — clasa care, eliberîndu-se pe sine avea, prin partidul ei, să elibereze întregul popor — își are rădăcinile în ceea ce, cu deplin rost, s-a afirmat încă acum 125 de ani, cînd, firește, **revoluția a făcut-o toată nația**. Adică masele, adică poporul, cum a spus C. A. Rosetti, și cum, mai apoi — cu atîta strălucire — a subliniat Nicolae Bălcescu în **Mersul revoluției în istoria românilor**: „Vrem să fim o nație una, puternică și liberă prin dreptul și datoria noastră, pentru binele nostru și al celorlalte nații, căci voim fericirea noastră și avem o misie a împlini în omenire”.

ELIBERAREA socială, eliberarea națională, în deplinul lor înțeles, au călăuzit pe întemeietorii, acum 80 de ani, ai Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, după cum, pentru reala ei înfăptuire, în accepția marxist-leninistă, avea să ia ființă, la 8 mai 1921, Partidul Comunist Român.

Acela care — identificîndu-se cu cele mai nobile tradiții de luptă întru ceea ce mersul-înainte al unui popor întruchipează dealungul istoriei sale — călăuzește astăzi destinul poporului român, al României, purtînd însemnele de stimă și demnitate ale întregii umanități.

George Ivașcu

NICOLAE BĂLCESCU (Portret de Gh. Tattarescu, Paris, 1851)

BĂLCESCU TRĂIND

Leagăn amar, sărmanii mei Bălcești !
Lut simplu, smălțuit ca și o cană,
Pe Topolog culcat nu mai bocești
Azi inima dîntii republicană.

A lui ! Căci athanasic au sunat
Mii surle. Lespezi cască. Sar sigiliile
Și peste un făcut, absurd regat,
Un palid oaspe calcă, din Siciliile.

O, frate cărvunar, întreg trăiești !
Din moarte ai păstrat doar
străvezimea.

Ci în amurgul pajerei crăiești
Cîrtește-ntunecat burtăverzimea.

Ai multursuzei tagme gianabești
Cu oftica-înțeleși și cu exilul
Un veac avar te vrură sub peceți
Și sveltei libertăți suciră trîlul.

Ce-nseamnă ! Astăzi piatră ești, din
unghi,

Republicii Române Populare,
Adeveritul mare singur trunchi :
Bălcescu, început de calendare.

ION BARBU

1956

1848

„UN POPOR ÎNTREG”

CEL ce dorește să înțeleagă întreaga complexitate a evenimentelor de acum 125 de ani se cuvine să se străduiască a se integra, cu gândul și cu gândirea, în epocă. Să se străduiască a descifra judecata, străduințele și aspirațiile oamenilor de acum un secol și un pătrar. Să înțeleagă viața de toate zilele a oamenilor acelor vremuri, cu suferințele și bucuriile lor, năzuințele și idealurile lor. Să pătrundă, pe cât posibil, psihologia colectivităților umane și a personalităților acelor timpuri.

Judecând prin asemenea optică evenimentele de atunci, nu va fi greu de intuit acea lume frământată, cuprinsă de un neastimpăr revoluționar, de năzuința de mai bine, de dorința de a crea o societate mai bună, de a înlocui nedreptăți vechi și învechite cu principii noi și înnoitoare, mai drepte, mai echitabile, mai folositoare celor mulți și nedreptățiți. Numai astfel poate înțelege, cel ce vrea să înțeleagă, hotărîrea miilor de țărani care au învins piedici, au înfruntat primejdii, au desconsiderat oficialitatea și s-au îndreptat spre Blaj, la 30 aprilie, mărturisind cu glas tare și răspicat: „De ne-or frige, de ne-or fierbe, de-am ști că ne-om potopi cu toții acolo, tot om mere pe ziua pusă la Blaj”. Se adevereau spusese unui martor ocular, el însuși cunosător al acestei stări de spirit, al psihologiei mulțimilor, anume că atunci când un popor se deșteaptă, lanțurile robiei, ce l-au ținut legat de gîle, vor cădea ruginite dinaintea picioarelor lui. O forță neînvinsă, neabătută, nestăvilită îi îndemna la drum,

spre Blaj, pentru a fi martori și factori activi la o hotărîre istorică, de mult visată, de mult așteptată, de mult pregătită. „Iobagi, vă jurăm, mai mult nu vom fi, ori vor șterge domnia iobăgia, ori nu”. A fost, potrivit opiniilor vremii, „cea mai frumoasă din cîte adunări de popor s-au ținut pînă la acel timp în Transilvania”. Poporul acolo de față, „fript de arsura soarelui și de sete, răbda ore întregi, fără a se mișca nici o urmă de la locul său”.

O asemenea dorință și năzuință, o asemenea credință și voință oferă cheia înțelesului întîmplărilor mari, a evenimentelor grave din vara, toamna și iarna anului 1848, din iarna, primăvara și vara anului următor. Neglijate acestea, ignorată starea psihică a mulțimilor și a tribunilor acestora, se pot însurii întîmplări și evenimente, dar nu se poate înțelege entuziasmul, fără egal în toată Europa, a mulțimilor adunate încă odată la Blaj, sau la Islaz, ori la București sau la Lugoj și în multe alte locuri, devenite de atunci istorice, Cîmpii ale Libertății. Cîmpii unde mulțimile au cerut, au pretins și s-au dovedit gata a smulge, prin puterea armelor, libertățile de veacuri visate, de secole dorite, purtate în gînd și inimă de generații și generații: libertate socială, libertate națională, libertate de exprimare, de întrunire, de asociere, libertate de cugetare și de gîndire.

Doruri și dorinți, întemeiate pe conștiința drepturilor și dreptăților cuvenite omului și omenirii, drepturi firești și drepturi naturale, care se cuveneau să împodobească ființa umană de la naștere și pînă la moarte. Asemenea dorinți, transformate în credin-

ță neștrămutată, oferă înțeles întîmplărilor din zilele lunii mai în Transilvania, ale lunii iunie în Țara Românească și Banat, din vara anului 1848 în Moldova.

DIN toate părțile Transilvaniei se îndreptau oameni, cete-cete, spre Blaj. Țărani cei mai mulți, deoarece alcătuiau marea majoritate a populației, țărani români în primul rînd, fiindcă ei reprezentau majoritatea absolută a țărănimii, dar și țărani maghiari și sași, prinși și ei de iureșul primăverii, pătrunși și ei de însemnătatea vremurilor. Lucrători din manufacturi și fabrici, din mine și ocne, de asemenea țărani cei mai mulți dintre ei, ca origine, mentalitate și idealuri. Intelectuali, în cea mai mare parte în prima generație și de aceea apropiați de cei din mijlocul cărora se născuseră, țărănime în primul rînd, conștienți, totodată, că întreaga lor putere izvoarăște și se întemeiază pe mulțimile ce-și pusese rădăcinile încrederea în ei. „Șesul era plin de popor, și de pe toate dealurile și colinele coborau alte mulțimi. Un spectacol măreț se înfățișa privirilor. Un tablou extraordinar de interesant și zguduitor”, notează un martor ocular. „O adunare de popor impresionantă prin entuziasmul nobil ce a animat-o”, o socotește alt participant.

Înfățișarea exterioară era oglinda cristalină a simțămintelor lăuntrice, exprimate în felurite chipuri, din partea tuturor: conștiința dreptății cauzei lor, conștiința puterii mulțimilor pentru înția oară chemate să-și spună cuvîntul, încrederea puternică în biruința cugetului curat asupra gîndurilor tainice, răuvoitoare și dușmănoase. Își exprimau mulțimile starea lăuntrică, prin cumînțenia și maturitatea dovedite, prin solemnitatea religioasă a simțirii, prin încrederea neclintită în cei ce le rosteau gîndurile. Aceștia, la rîndul lor, pătrunși în adîncul ființei lor de măreția și gravitatea momentului, cuprinși de sfînta emoție a marilor momente, de fiorul sublim întemeiat pe încrederea neclintită a celor mulți și oropsiți în puterea lor de a schimba mersul istoriei, intelectualii revoluționari și vizionari își contopesc ființa fizică și psihică în nemărginita ființă a poporului. „Uitați-vă pe cîmp, românilor. Sintem mulți, ca eucuruzul brazilor, sintem mulți și tari”. Cuvintele lui Avram Iancu, pe cît de puține la număr pe atît de grele de sensuri, au răscolit conștiințele, au limpezit gîndurile, ale mulțimilor și ale intelectualilor. Și unii și alții au înțeles că acum, la 15 mai, și acolo, pe Cîmpia Libertății, se petrece un lucru neobișnuit. Mulțimile au fost răscolite, în adîncurile conștiinței lor, de tot ce au văzut, de tot ce au auzit, de tot ce li s-a spus, de tot ce-au înțeles. Zecile de mii de oameni de față la marea adunare au fost cuprinși de un fior răscolitor la auzul **Marșului** lui Iancu: „Astăzi cu bucurie / românilor veniți / Pe Iancu în Cîmpie / Cu toții-l însoțiți”. La chemarea plină de sensuri a **Răsunetului** lui Andrei Mureșanu, ca acum ori niciodată, românii din patru unghiuri să se unească-n cuget și-n simțiri. La apelul zguduitor, cuprins în **Deșteptarea României**, prin care Vasile Alecsandri chema la arme și unire pe toți fiii de același sînge, pentru cucerirea libertății. Entuziasmul general era la culme, mărturisese George Sion, cuprins și el de aceeași emoție colectivă. „Însuși cerul era impresionat de fericirea generală, căci în momentele acelea începu a ploua și picăturile de ploaie poporul le asemăna cu lacrimi de bucurie”.

ENTUZIASMUL emoționant s-a răspîndit apoi în lungul și latul țării, prin cei prezenți la Blaj, prin cei ce l-au împrumutat de la aceștia, de la om la om, firesc, contagios, Iancu, Buteanu și cei vreo 10 000 de moși în Cetatea de Piatră a Munților Apuseni; Moldovan și Vlăduț și miile de țărani de pe Cîmpie în părțile acelea; Bărnăuțiu, Barițiu și alte mii de oameni în

părțile Sibiului și Brașovului. Le-au purtat în inimă și minte moldovenii de față la adunare, mai întîi la Brașov, unde se adună și ei, limpezindu-și gîndurile, formulîndu-și programul, sub influența celui de la Blaj, apoi în Bucovina, unde se întîlnesc și cu alții de o seamă cu ei.

Cu convingere și cu pasiune, înfruntînd primejdii de tot felul, chiar și ternițe, le-a propagat Alecu Russo, pe Someș și pe Mureș, pînă în Banat, unde, însoțit de alți moldoveni, de o seamă cu el, participa la o altă adunare populară, pe o altă Cîmpie a Libertății, lângă Lugoj, la 27 iunie. La chemarea lui Eftimie Murgu se adună acolo peste 10 000 de oameni, țărani și intelectuali, doritori cu toții de a proclama și ei libertatea și dreptatea rațiunii române, doritori și ei să-și aibă școlile proprii, iar limba română să-și ocupe locul cuvenit în toate instituțiile, hotărîți să introneze frățețea, să apere naționalitatea română. Entuziasm asemenea celui ce a domnit la Blaj, aclamații, torțe luminoase, muzică patriotică. Izvorit din aceeași conștiință, redeșteptată de vîntul libertății din acea primăvară a popoarelor, din acea psihologie contagioasă, care, asemenea șuvoaielor nestăvilită, se răspîndește cu iuțea gîndului.

Și nu numai în Transilvania și Banat, ci deopotrivă și în aceeași măsură și în Țara Românească și chiar Moldova. Este explicația veridică a iureșului, mereu sporit, de oameni din popor ce se îndreaptă spre Islaz la chemarea revoluționarilor munteni. Cu fețele arse de soare și brăzdate de suferință, țărani și lucrătorii se leagă solemn și aici, la 21 iunie, să lupte pentru izbăvirea poporului de abuzul clăcii, de infama iobăgie, de muncile faraonice, de orice silnicie și nedreptate. Cu iuțea proprie vremurilor neobișnuite, psihologia revoluționară se întinde peste tot, cuprinde mereu alți oameni, întreg poporul. Peste 20 000 se adună pe Cîmpia Filaretului, din marginea Bucureștilor, de atunci chemată și ea Cîmpie a Libertății. „Entuziasmul era în toate inimile”, notează lapidar un martor ocular, care adaugă: „Serbarea se petrece ca la un popor a adevărat liber, în cea mai mare rînduială și liniște”, asemenea celei de la Blaj și celei de la Lugoj. Ca și pe celelalte Cîmpii ale Libertății, tot astfel și pe cea bucureșteană, poporul adunat „Prin sfînta libertate / Se simte fericit / Și toți se string în brațe / Căci toți s-au înfrățit”. Era pe deplin îndreptățit Bălcescu, martor și înfăptuitor al adunării, să o asemene cu cea din 15 mai, de pe Cîmpia Libertății de la Blaj, amîndouă surorile strălucind mai și mai decît oricare altele de pînă atunci în anele române.

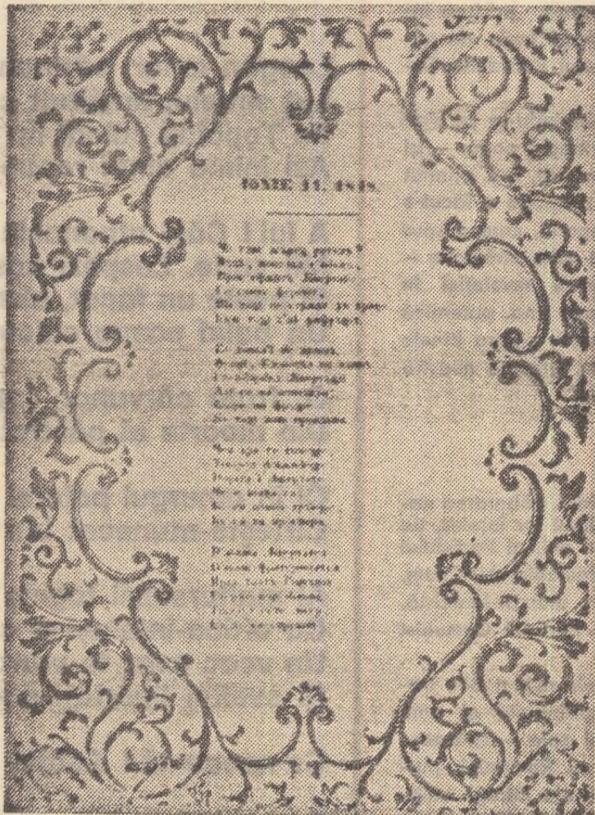
„Un popor întreg”, cuprins de aceeași dorință arzătoare, pătruns de aceeași conștiință, se aduna, în aceleași zile, la Iași, pentru a pretinde aceleași drepturi. Era o „scenă măreață”, potrivit caracterizării lui Kogălniceanu, în mîntea și inima căruia trăia vie și peste zece ani. Alte asemenea manifestări se înregistrează în mai toate ținuturile moldovene. Unele pretind apărarea libertăților, drepturilor și dreptăților poporului prin revoluție armată.

GENERAȚIE mare, pe măsura mărimii vremurilor. Hotărîri însemnate, asemenea însemnătății evenimentelor. Voințe tari în stare să schimbe înfățișarea societății. Oameni eroi și fapte eroice care au învins vremurile. Pilde îmbărbătătoare și îndrumătoare în toate momentele istorice, vreme de un veac și mai bine, azi mai mult ca altădată, deoarece eroii socialismului biruitor au împlinit și au întrecut cele mai frumoase și îndrăznețe visuri ale marilor lor înaintași de acum 125 de ani.

Prof. Ștefan Pascu

Iunie 11, 1848

Versurile tipografilor:

Corporația tipografilor din București, la parte într-un mod deosebit la adunarea de la 15 iunie, de pe Cîmpul Libertății. Pe un car frumos împodobit, tras de patru boi, au un teasc tipografic, la care trag, sub formă de foaie volantă, o poezie exprimînd bucuria momentului:

Ce glas măreț răsună?
Văd, poporul s-adună
Prin sfînta libertate
Se simte fericit
Și toți se string în brațe
Căci toți s-au înfrățit.

D-acuma libertatea
D-acum fraternitatea
Prin toată România
Eterne vor domni
Tiparul este liber
El le va sprijini.

MĂREȚIA UNEI IDEI

Deșteaptă-te, române!

Deșteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
In care te-adinciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată croiește-ți altă soartă,
La care să se-nchine și cruzii tăi dușmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi în lume
Că-n aste mini mai curge un singe de roman,
Și că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume
Triumfători în lupte, un nume de Traian.

Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ștefan, Corvine
Româna națiune, ai voștri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viață-n libertate, ori moarte!“ strigă toți.

Români din patru unghiuri, acum ori niciodată,
Uniți-vă în cuget, uniți-vă-n simțiri!

Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decit să fim sclavi iarăși in

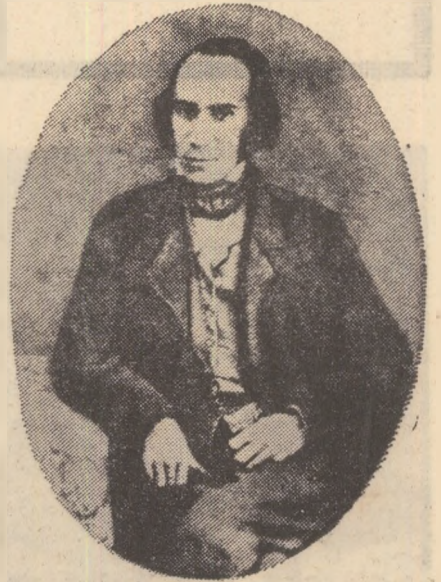
Vechiul nost' pământ.

ANDREI MUREȘANU

(Apărută în „Foaie pentru minte, inimă și literatură“, Brașov, 21 iunie 1848 — sub titlul: **Un răsuneț**).

ION HELIADE RĂDULESCU a fost un vulcanic, un confuz în idei, lucid și practic în viața imediată, vitalitatea sa fiind, după fizionomia de bărbat frumos cu fălci și carură, una de tip somatic. Bălcescu avea o claritate de cleștar în gândire și în scris; în schimb, nu a fost practic în existența lui scurtă. Ce facies de El Greco! Ce muștrări dureroase în ochi! El nici nu putea să aibă această calitate necesară succesului social, simțul practic, fiind un vizionar, mizând, deși nu acesta e cuvântul, pe un alt fel de succes. „Aripile lui de gigant îl împiedică să meargă“, — el a fost un Albatros stîngaci pe puntea îngustă, el vislea ușor și sigur numai în înălțimi. Dar ciți pot urca pînă aici? Ciți pot suporta rarefierea în care ideea arde puternic? Dintre toți marii pașoptiști, Heliade și Bălcescu se impun prin caracterele lor diferite. Intransigența revoluționară a Bălcescului cerea o platformă socială solidă. Existența determină conștiința. Infrastructura României, care se căznea să iasă din șerbie și care, economic și în conștiință, era feudală, nu putea să asigure o temelie trainică pentru susținerea unor idei atît de riguroase, ca ale acestui revoluționar de anvergură europeană. Fiindcă Bălcescu, după Mihai Viteazul, a fost marele nostru european, inamicul intratabil al acelei psihologii levantine și fanariote, al fatalismului pitoresc din acel, mult mai tîrziu spus, dar rezumînd o veche stare de spirit, „Que voulez vous, nous sommes ici aux portes de l'Orient...“ sau, și mai încoace, spre noi, al balcanicului „Dăm cu sic din Isarlic“ și al „slavei stătătoare“. Nu, Bălcescu a fost la antipodul acestei psihologii. De aceea, el avu printre contemporani un aer nepămîntean de martir, pe care azi doar începem să-l înțelegem și să-l apreciem. Probabil că pentru această înțelegere gravă era nevoie de un cumul serios de cultură și de multă seriozitate. Probabil că, la început, orice idee aruncată într-un pămînt nepregătît încă, ori neprielnic, dă impresia unei himere. Probabil că e aici una din acele spectaculoase intervenții ale destinului: măreția unei idei să răsară din vitregie, așa cum din familiile cele mai umile se nasc uneori genii care decid soarta omenirii.

MĂ GÎNDESC la țărani ai acelei epoci și o anecdotă aproape uitată îmi vine în minte. Generațiile mai vechi știu din cartea de citire frumoasa poveste intitulată **Kiseleff și Mehedințeanul** din decada anterioară revoluției de la 1848. E vorba de acel general luminat, „om ales și înțelegător“, cum îl definește istoricul, și care a dat numele superbeii șosele bucu-

Nicolae Bălcescu (1852)

reștene. Doi oameni atît de diferiți, ca stare socială și instrucțiune, se înțeleg între ei în cele din urmă, împăcați prin umor și inteligență. Făcîndu-și rondul obișnuit, generalul ajunge înaintea țăranelor ager din Mehedinți, sentinela aflată în post. Kiseleff vrea să treacă, sentinela se opune, generalul insistă, Mehedințeanul nici gînd îl, generalul vîră mîna în buzunar, scoate un galben, îl cîntărește în palmă, se uită la sentinela (care îmi închipui că nici n-a clipit), aruncă moneda cu traiectoria largă a Tentației, galbenul cade, se rostogolește spre picioarele ostașului, care pune hotărît talpa pe el, făcîndu-l să se oprească din cursa lui înșelătoare, și strigă, surprinzător de reglementar: „Îndărăt, generale, că trag!“ Om fin, primul care a suris în sinea lui sînt sigur că a fost Kiseleff însuși, care, dacă nu mă înșel, l-a lăudat pe eroul nostru, supralicitînd galbenul pierdut cu o decorație...

Marii intelectuali ai revoluției de la 1848 s-au risipit în Europa. Mulți muriră în exil, idealurile lor de libertate și democrație fiind amîinate. În țară au rămas urmașii acestei Sentinelle să lucreze pămîntul aruncînd cu pumnul spre viitor aceeași sămînță. Ei nu prea știau carte; ce știau ei era că sint aici și vor fi, intransigența lor, în lipsa argumentelor pe care le oferă cultura, îmbrăcînd umorul și înțelepciunea locului.

Constantin Țoiu

15 MAI 1848

MARȘ REVOLUȚIONAR

Fraților, nădejde bună! fiți cu toți în veselie!
Cerul însuși ocrotește scumpa noastră Românie!
Azi e ziua de 'nviere a Românilor popor,
Care singur își urzește dulce mindru viitor.

Priviți cerul cum se-ntinde ca o mare-nseninată
Priviți soarele ce-aruncă o lumină inflăcărată;
Priviți văile-nflorite, codrii, munții inverzesc!
Cerul, soarele, pămîntul, astăzi sunt împodobiți;
Căci e ziua mult dorită, căci e ziua mult măreață,
Unde falnic se ridică România îndrăsneacă!

Fraților nădejde bună! azi sub cerul fără nori,
Libertatea, România se-ntîlnesc pe cîmpi de flori
Și-noesc în fața lumii a lor veșnică-nfrățire,
După-o lungă, dureroasă și fatală despărțire...

Fraților, nădejde bună! Viitorul ce urziți
Va fi vrednic de trecutul al strămoșilor slăviți!
Bărbăția și unirea între voi de-acum domnească,
Și strigați în libertate: România să trăiască!...

VASILE ALECSANDRI

(Apărută în „Foaie pentru minte, inimă și literatură“, Brașov, 10 mai 1848 — sub semnătura: **Un român**).

Haideți frați într-o unire

Țara noastră e-n peire:

Aste ziduri și palate

Unde zac mii de păcate

Haideți a le dărîma.

N-auziți în piață larma?

Dați năvală-n miini cu arma;

Că soldatul ne ajunge,

Baioneta ne împunge;

Dați, de-o vrea și el să dea.

Destul fiarele ne strînge

Și robia-n vatră plînge

Inima mi se-mpietrește,

Firea mi se amărăște:

Morți mai bine-ar fi să fim.

Însă patria ne cere,

Printr-un țipăt de durere:

Decit viață-ndelungată

În robie rușinată,

Cu-arma-n mină să pierim.

Fraților, să n-aveți milă,

Dați în cei ce vă fac silă,

Vă iau plugul, arătura,

Boul chiar din bătătură,

Parc-ar fi un drept al lor.

Dreptul lor e și al vostru

Cîmpul lor e și al nostru

Și Adunarea cea obștească

Fiind casă românească

Este casa tuturor.

ION CATINA

(1847)

1848

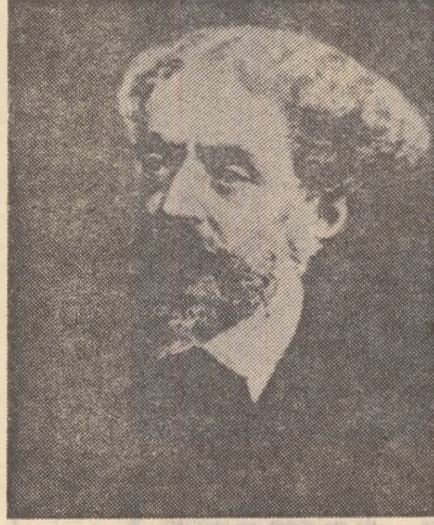
ARON PUMNUL

Aron Pumnul

Eudoxiu Hurmuzachi

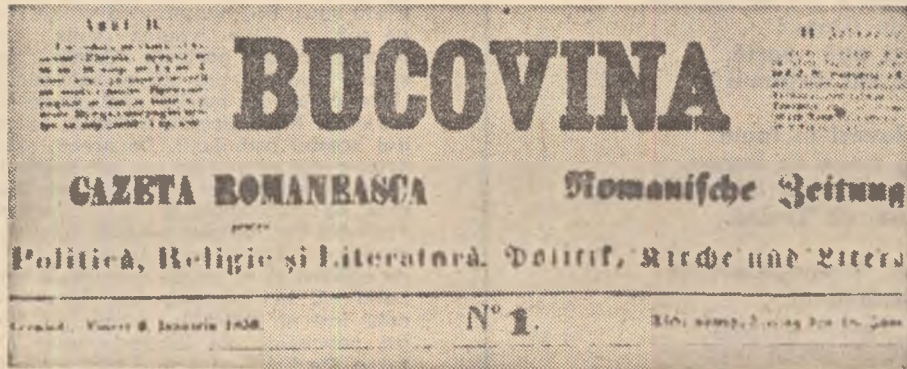
Alexandru Hurmuzachi

FIGURĂ aproape legendară a culturii noastre, mentorul cernăuțean al lui Eminescu are o biografie care, prin câteva momente ale ei, pare a puncta „mersul” însuși al revoluției la români în anul 1848 și după aceea. Era fiu de țărani din Cuciulata Făgărașului, și a început a învăța carte pe la 13 ani (s-a născut la 27 noiembrie 1818). Mai întâi, în limba maghiară, la școala „normală”, adică elementară, de la Odorhei, apoi, din 1835, la gimnaziul din Blaj, unde erau în plină efervescență ideile lui Micu, Maior, Șincai și ale altor luminați ardeleni. Deși subred și sărac (citea adesea la lumina lunii sau la flacăra focului), era deosebit de sirguincios, fapt ce atrage îndată atenția asupra lui, și, după absolvirea primului an de filosofie la Blaj (unde-i are profesori pe Bărnuțiu și Barițiu) și al celui de al doilea (ultimul) la Cluj, este trimis, în 1843, ca bursier, la colegiul „Sfânta Barbara” din Viena.

În cei patru ani cât a stat în capitala fostului imperiu, studiază, pe lângă disciplinele teologice, istoria, literatura și limba națională, în care încearcă și unele traduceri, precum *Fizica* lui Baumeister și cartea lui Colson despre principate, ale căror manuscrise i-au fost arse represiv la 1848. Patriot ardent, înființează o societate de lectură a teologilor români din Viena (*România cea tinăra*, similară celei ce funcționa la Pesta și prevestitoare a celebrei *România Jună* de mai târziu), în cadrul căreia milita, în spiritul iluministilor ardeleni, pentru înălțarea prin cultură a gloriei patriei. Tot acolo s-ar fi relevat și ca lingvist, propunând un sistem ortografic întemeiat pe fonetismul limbii noastre și ar fi dat lecții prințeselor Ghica, între care viitoarea scriitoare Dora d'Istria.

În 1847 este numit profesor și reverent la Blaj, începe a colabora la *Organul luminării* al lui Cipariu (devenit din mai 1848 *Organul național*), însă în anul următor acest om „excelente ca învățător și pedagog, ca amic al omenirii și ca patriot”, cum îl va caracteriza protectorul său de mai târziu, bucovineanul Eudoxiu Hurmuzachi, este cuprins de suflul revoluției ce izbucnise în Europa, redactează și imprăște, prin studenții ce plecau în vacanța de Paști, faimoasa proclamație (intitulată pumnulește *Prochiemăciune*) a adunării din 18/30 aprilie 1848 de la Blaj, gest ce va avea asupra-i neașteptate consecințe.

Deocamdată, este ales, la marea adunare de pe Cîmpia Libertății din 3/14 mai 1848, membru al comitetului românesc de la Sibiu, activează pentru răspîndirea ideilor revoluționare (inițial în direcția reprezentată de Cipariu, evoluind apoi spre tabăra lui Bărnuțiu), justifică drepturile românilor, care nu pot fi exceptați „spiritului veacului” propunând (pe urmele lui Colson) un arbitraj european în această direcție, redactează articole etc.,

„Bucovina”, ziar românesc apărut în 1849

nefiind cu totul străin nici de ideile sibiienilor de a întemeia un stat al tuturor daco-românilor. Este urmărit, însă, sistematic de armatele și agenții contrarevoluției (care pun chiar un premiu pe capul său), e condamnat, i se ard manuscrisele (alte lucrări ale sale, precum *Privire fugitivă asupra istoriei românilor și romanilor*, *Filosofia populară* etc., s-au pierdut și ele), iar el, pentru a scăpa de pedeapsă, fuge în „țară”, la București, unde transilvăneanul C. Romanul (Vivu), profesor și comisar de propagandă, intervenise pe lângă Bălcescu, secretar al guvernului provizoriu, ca să-l folosească pentru izbînda cauzei („te rog să mijlocești venirea celor trei tineri pomeniți mai sus”, adică Pumnul, Buteanu și Nemeșiu, îi scria acesta lui Bălcescu; vezi *Anul 1848 în Principatele române*, tom. III, p. 131, Buc. 1902). Este numit îndată („de la 5 august”) comisar de propagandă la Rîmnicul-Sărat, însă, revoluția eșuează și Pumnul, surprins de armatele țariste, abia reușește să se strecoare, din nou pe jos, în Moldova și de acolo la Cernăuți, unde spiritele erau înfierbîntate. Condițiile în care scăpase și ajunsese acolo au fost narate de G. Sion: „Văd un om îmbrăcat în zdrențe, negru la față, pletos, murdar, cu opinci în picioare și cu o pălărie mare mocănească în cap. Acel om se oprește în dreptul meu și-și scoate pălăria. Luîndu-l drept cerșetor, scoase o monedă de aramă și-i oferă. El însă, în loc de a întinde mîna spre a o primi, zise:

— Mulțumesc, dar mai înainte aș întreba pe domnul dacă memoria nu mă înșală: sinteți dl. Sion?

— Da domnule, nu te înșeli, dar de unde mă cunoști?

— Ai dormit o noapte în casa mea.

— Unde? Cînd? Cine ești? Adu-mi aminte, căci eu nu știu să te fi văzut undeva!

— La Blaj... Pumnul!

— A! Ce! D-ta. Pumnul... Aron Pumnul!

— Da, domnule Sion. Iată în ce stare mă aflu.

— Cum se poate? Pentru ce?

— Ți-o spune pe scurt. După izbucnirea revoluției în București am trecut în România. Guvernul provizoriu m-a însărcinat să predic și să explic poporului spiritul constituției și al principiilor liberale. Am fost în cele din urmă surprins la Focșani de invaziunea muscalilor... M-am strecurat pînă acilea.”

Primenindu-i vestimentația, Sion îl introduce „în familia Hurmuzachi și în societatea cernăuțeană”, în al cărei cerc începe a se manifesta, contribuind din toate puterile la întărirea mișcării culturale și patriotice. Va colabora la etern memorabila revistă *Bucovina* (1848—1850), va ocupa catedra nou înființată de limba și literatura română la gimnaziul din localitate, va milita pentru înjghebură „Reuniunii române de leptură” devenită prin eforturile conjugate ale unor elevi ai săi, îndeosebi I. G. Sbierra, succesorul lui la catedră, „Societatea pentru literatură și cultura română în Bucovina” (care va edita celebra *Foaie...*), va alcătui, pe lângă catedră, o bibliotecă (al cărei custode a fost o vreme Eminescu, el înregistrînd în *Cumsemnăciunar*, cum se numea registrul bibliotecii, și *Foaia* pe care o citea cu nesăț) etc., fiind în toți cei 18 ani, cât a mai trăit (ultimii 10 cu mari chinuri, din pricina reumatismului și a bolii de inimă), un ferment cultural de mîna întii, un om care, „împrăștiat, cu mîna largă, idei naționale, simțăminte patriotice și aspirațiuni românești”, cum îl caracteriza I. G. Sbierra. S-a putut impune astfel ca un „bărbat rar și scump românilor”, de care „am avut cuvînt cu toți a ne mindri”. Încîntîndu-și contemporanii cu „multe și mari calități” (Alec Hurmuzachi).

Așa se explică că marea jale ce i-a cuprins pe toți la moartea lui, în simboli-

ca zi de 24 ianuarie 1866. *Foaia societății...* i-a închinat un număr întreg, clerul din Suceava, Rădăuți, Siret, Putna, Sucevița, Cîmpulung etc. i-a făcut parastase, s-au primit telegrame de condoleanțe din toată țara, iar gimnaziștii (cu care era deosebit de prietenos, bățînd chiar mingea cu ei, unii locuind în casa sa etc.) au scos broșura cu știutele *Lăcrămiore*, în care viitorul poet Mihai Eminescu semnează înția poezie, *La mormîntul lui Aron Pumnul*: „Îmbracă-te în doliu, frumoasă Bucovină, / Cu cipru verde-ncinge antică fruntea ta; / C-acum din pleiada-ți auroasă și senină / Se stinse un luceafăr, se stinse o lumină, / Se stinse-o dalbă stea!”

CACI cu toate știutele-i exagerări, el trecuse asupra multora dintre foștii elevi și cu siguranță și asupra lui Eminescu, prin viu grai sau prin scrierile sale, credința înălțătoare că „poporul este trupul națiunii, iar limba este sufletul”, naționalitatea fiind „eternul, înnăscutul și neînstrăinabilul drept de a-și întrebuița limba sa în toate trebuințele vieții”, de aceea „românii, străbunii noștri... pare a se fi luptat mai mult pentru păstrarea limbii decît pentru apărarea vieții”. Prin urmare, grija pentru puritatea acesteia („cel mai sfînt și mai prețios tezaur al națiunii române”) înseamnă a lupta pentru integritatea noastră spirituală, ca și pentru îmbogățirea literaturii naționale, căci „fără dezvoltarea limbii, să vedem ce literatură poate să aibă un popor”. Și atunci Pumnul se apără cu convingere de plivirea graiurilor, întocmindu-și celebru-i sistem, ce i-a atras atîtea ironii în epocă și după aceea. În fond, omul era bine intenționat, însă dorința de a evidenția latinitatea și puritatea limbii l-a împins la afirmația năzdrăvană că „limba românească este mama, iar cea latinească fiica”, ori la siluirea ei. Pumnul a fixat cîteva reguli ale scrierii fonetice („scri-soarea trebuie să înfășoșeze cuvintele precum le rostim”, afirma el) rămase în vigoare și astăzi (vezi articolul său *Neatîrnarea limbii române în dezvoltarea sa și în modul de a o scrie*, ale cărui date au fost reluate în broșura *Convorbirea între un tată și fiul lui asupra limbii și literelor românești*, Cernăuți, 1850). O *Gramatik der rumänischen Sprache für Mittelschulen* (Viena 1864), dădea cîteva indicații utile asupra limbii noastre, cartea fiind utilizată la vremea ei și de specialiști străini (Mussafia, între alții).

În multe privințe activitatea lui lingvistică și didactică era o prelungire firească a celei politice și cînd ardentul patriot află că societățile literare din Arad, Cernăuți și Sibiu decid a ține o conferință pentru a se consacra „în toate provinciile locuite de români numai una și aceeași ortografie”, cere să ia parte „bărbați literați” din toate regiunile românești, punîndu-se, totodată, de acord mai ales asupra „intereselor cele mai finițiale ale existenței și întăririi noastre”. Nu altul e scopul amplului său *Lepturariu rumînesc...* scos la „Vieanna, în patru tomuri, însumînd șase volume, prin care voia să pună la îndemîna învățăcelilor și a publicului texte din toți scriitorii români de pînă atunci,

SIGUR, întreprinderea pumnuleană e plină de neajunsuri și exagerări de neînțeles astăzi, însă ea putea da o idee asupra literaturii române de pînă atunci și contribuia la realizarea visului său — „îndreptăciunea soțietății”. Se înțelege, lucrarea nu poate interesa decît documentar, însă la vremea ei avea meritul de a aduna scrieri din autorii tuturor provinciilor vechii Dacii (ceea ce amintește întrucitva programul fostei *Dacii literare*), evidențiînd astfel indirect organicitatea culturii noastre, patriotismul și unele din valorile ei estetice. Patriotul ardent Pumnul făcuse astfel tot ce-i stătuse în putință pentru a-și informa învățăcelii și, în general, compatrioții, despre destinul istoric al poporului român, al culturii și literaturii noastre și în această accepțiune se cuvine luată afirmația lui Eminescu, că, oricare i-ar fi greșelile, Aron Pumnul rămîne în cultura noastră mai mult ca „personificarea unui principiu”, decît ca autor al unor opere, el fiind, cum îl caracteriza polemic și patetic genialul său elev, „sufletul — nemuritor neapărat — care a dat consistența și conștiința națională maselor și a făcut din ele o națiune”.

George Muntean

BARIT

și contemporanii săi

SUB îndrumarea lui Șt. Pascu și Iosif Pervain a apărut de curând întâiul volum din douăsprezece promisi și care vor cuprinde întreaga corespondență dintre George Bariț și contemporanii săi (*). Încă din 1877, Bariț însuși începea publicarea, în Transilvania, a unora din scrisorile primite, mărturisind că numărul lor este foarte mare și că epoca la care se referă se întinde pe patruzeci de ani. Încercările ulterioare de a tipări această corespondență (A.A. Mușănuș, G. Bogdan-Duică, N. Bănescu, Enea Hodoș, Liviu Maior etc.) au avut un caracter accidental, fiind periclitate și de greșeli grave de transcriere. „Fruntași sînt în această privință Bănescu și Hodoș”, se observă în Cuvîntul înainte (p. V) al ediției recente, fără îndoială cea mai completă și mai științifică dintre toate. Întâiul volum conține cincizeci de scrisori adresate lui Bariț de Florian Aron, cincizeci și două, de Aug. T. Laurian și o sută treizeci și patru, de Ioan Maiorescu. Valoarea documentară (sub toate raporturile) a culegerii nu mai trebuie dovedită. Introducerile, notele și celelalte elemente auxiliare constituie ele înseși un prețios izvor de informații. Cînd vom fi în posesia întregii ediții, vom putea vorbi fără exagerare de o adevărată istorie epistolară a legăturilor culturale dintre Țările Române și Transilvania, în anul Revoluției de la 1848. Criteriile culegerii mi se par destul de limpezii. Primii trei comentatori — Iosif Pervain pentru Florian Aron, Ioan Chindriș pentru Aug. T. Laurian și Titus Moraru pentru Ioan Maiorescu — s-au documentat cu grijă, infățișîndu-ne, fiecare, exhaustiv, partea lui. Cîteva mărunte inconsecvențe s-ar fi putut evita sau măcar explica. (De exemplu, numele celui dintîi dintre corespondenții lui Bariț este scris cînd Aron Florian, cînd Florian Aron, el însuși semnînd Istoria Prințipatului Țării Românești, din 1855, F. Aaron, iar scrisorile în mai multe feluri). Sînt și multe omisiuni, ce nu se pot imputa totdeauna stării proaste a manuscriselor, care mutilează pe alocuri textul, deși o ediție ca aceasta, destinată mai cu seamă specialiștilor și greu, dacă nu cu neputință, de repetat, s-ar fi convenit să fie scutită de atîtea suspensii fără motivare.

ÎNTÂIUL corespondent al redactorului Gazetei de Transilvania este Florian Aron. Bariț l-a cunoscut în 1836, cu ocazia unei călătorii de informare în Principate, deși Aron era el însuși transilvănean prin origine. Cînd, doi ani mai tîrziu, apărea la Brașov Foala literară, urmată de Foale pentru minte, inimă și literatură și de Gazeta de Transilvania, redactorul își amintea de inteligentul profesor și-i cerea colaborarea. Cu aceasta, Bariț stabilea și o modalitate de lucru, în condițiile cenzurii de ambele părți ale munților și ale greutăților de transmitere a știrilor. Florian Aron, apoi Ioan Maiorescu, Aug. T. Laurian și numeroși alții făceau în scrisorile lor minuțioase dări de seamă despre situația economică, politică și culturală din Muntenia sau din Moldova, pe care redactorul publicațiilor brașovene le utiliza după nevoie. De cele mai multe ori numele corespondenților voluntari rămîneau secrete, din motive lesne de ghicit, și abia cercetarea de acum a scrisorilor a lămurit proveniența multor știri sau

paternitatea unor articole din Gazeta... și din Foale... Între toți, Florian Aron este autorul celor mai temeinice studii epistolare despre Principate. Era de altfel și un bun cunoscător al lucrurilor de aici. El comunică lui Bariț date despre populație, impozite, conflicte politice, învățămînt. Bariț le prelucrează și le face publice. Corespondentul său se ocupă apoi (ca și ceilalți) de difuzarea foilor ardelenne, recrutînd abonați și țînînd o evidență meticuloasă a încasărilor. Cum se poate observa, prietenii lui Bariț nu stăteau degeaba! Tonul, mai ales al primelor scrisori ale lui Aron, e defertent și protocolar. Aron se adresează la început lui Bariț cu „Domnule și frate” și iscălește „Frate și slugă”. Doar după trecerea multor ani acest ton va deveni mai familiar („Măi Bariț!”). Cele mai interesante scrisori sînt două, referitoare la evenimentele din 1848, la care Aron a fost martor direct. În ziua de 10 iunie, el scrie lui Bariț cu mare nedumerire încă: „Știl că la noi era să izbucnească un complot, conspirație, insurecție, revoluție, nu știu cum să o numesc pe nume bun...” (p. 65). Însă, după numai două zile, în capul profesorului de istorie se face deodată lumină și scrisoarea lui din 12 iunie 1848 reprezintă unul din cele mai vii documente despre întîmplările aceluși timp. „Zioa de ieri, 11 iunie 1848 — notează de la început Aron, cu un puternic sentiment al istoriei, — este o zi de la care începe o epohă nouă în analele Țării Românești” (p. 66). Amănunțele înregistrate sînt uneori extraordinare. Poliția (scrie mai departe Aron lui Bariț) a arestat în noaptea de miercuri spre joi pe capli mișcării de la 10 iunie: „Dar urzeala aceștii mișcări patriotice era mai incurcată decît să se poată descoperi. Cînd poliția credea că puînd mîna pe mai mulți capi ai revoluției a înăbușit izbucnirea ei, a uitat că nu e numai Bucureștii care cere reforme, îmbunătățiri, emancipație de sub tutoratul cel tiranic ce l'esperța puterea protecțioară. Spiritele, în general, erau toate inflăcărare și — de la o margine a țării pînă la cealaltă — toți simțeau trebuința de o prefacere mare în toate, o îmbunătățire radicală în tot corpul soțial. În toată întinderea țării circulau proclamații tipărite, ce cuprindeau puncturile noii Constituții. Va să zică, toată țara era revoluționată” (p. 67). Joi seara sosesc în Capitală vești despre tulburările din țară. Prințul Bibescu primește o proclamație de la patru capi ai revoluției de peste Olt în care își cere să aleagă între a „subscrie puncturile noii Constituții” și a se da la o parte. Miniștrii și-au pierdut cumpătul. Prințul apelează la garnizoana Capitalei, dar ofițerii „îi răspunseră că ei sînt gata a-și vărsa sîngele în contra vrăjmașilor patriei, dar sînge român, sînge patriotic, nu vor vărsa niciodată”. Bibescu sancționează revoluția și bucuria poporului se dezlănțuie: „oameni de toate clasele, de amîndouă sexele, uitînd cu totul holera ce domnește, se îmbulzeau pe ulițele Capitalei” (p. 68). Și așa mai departe, cu o vedere precisă și colorată a întîmplărilor, de care istoricii se vor folosi mai tîrziu în cîteva rînduri.

SCRISORILE lui Aug. T. Laurian (comentariile lui Ioan Chindriș sînt cele mai minuțioase și mai captivante din acest prim volum) ne interesează în special prin partea ce se referă la „adunarea marțială” de la Blaj din septembrie 1848 și la evenimentele din Transilvania în prima jumătate a anului 1849. Laurian a fost, se știe, unul din capii românilor din Ardeal în acțiunile lui politice și diplomatice se cunosc mai demult.

George Bariț în 1845

Ioan Maiorescu

Scrisorile conțin completări de amănunt la ceea ce știam, de exemplu, din Istoria lui Papiu Ilarian, și un unghi personal, cu atît mai instructiv, cu cît, în multe cazuri, e vorba de lucruri insuficient limpeze și în care subiectivitatea protagoniștilor joacă un rol esențial. E de menționat (între altele) scrisoarea din 27 iunie/9 iulie 1848 despre conflictul dintre Bărnuțiu și delegația de la Pesta condusă de Șaguna. Informații, dacă nu pe de-a-ntregul noi, însă oricum foarte utile, aduc și scrisorile din 1857 cu privire la un alt conflict, acela dintre Laurian, inspector general al școlilor din Moldova, și profesorii moldoveni, cărora li s-au alăturat, din rațiuni dezvăluite doar parțial, Bărnuțiu și partizanii lui. Laurian se plînge de coalizarea acestora, în termeni amari. Spre a nu compromite cauza ardelenilor în Principate, Gazeta Transilvaniei n-a publicat nimic din aceste știri despre agitațiile profesionale ieșene sfîrșite cu demisia lui Laurian.

CELE peste o sută de scrisori de la Ioan Maiorescu alcătuiesc un capitol oarecum deosebit în corespondența lui Bariț. Prieten vechi al redactorului brașovean, Ioan Maiorescu este și corespondentul lui „de taină”. Între scrisorile păstrate, cîteva poartă indicații de felul: „tainice”, „numai pentru tine” etc. și în acestea se dezvăluie amănunte familiale sau de altă natură care nu puteau fi făcute publice. „Aceste scrisori ale mele sînt pe pierzi; — îi avertizează Maiorescu pe Bariț într-un rînd — ce știi, or fi bune pentru urmașii noștri, să-și deslușească multe încurcături din țara asta, măcar că vezi că eu mă grăbesc totdeauna și mai cu seamă acum, scriînd ce-mi vine mai în grabă în cap. Fii însă incredințat că-ți scriu adevăruri curate” (p. 236). Și păreri despre evenimentele și oameni în genere sînt, în corespondența lui Ioan Maiorescu, mai directe și mai nete decît la Aron sau Laurian. În comentariul istoric, Ioan Maiorescu n-are totdeauna privirea obiectivă a lui Aron, e prăpăstios și mereu alarmat, dar tocmai de aceea considerațiile lui ne par atît de simpatice, atrăgătoare, document inestimabil al temerilor politice celor mai adînci ale unui intelectual de la mijlocul secolului trecut. Scrisoarea din 27 august 1838, de pildă, e plină de supărare din cauza moravurilor decăzute și de un puritanism abia reținut. Păreri despre Muntenia ale ardelenului Maiorescu sînt, altădată, foarte pitorești în iritarea lor și nu lipsite de un oarecare teamei: „Eu m-am învățat în Țara Românească a nu crede nimic, pînă ce nu voi vedea cu ochii. La toate lucrurile se face începutul cu zgomot, ferească D-zeu, pe urmă răcesc inimile și se alege nimic. Asta s-a întîmplat mai totdeauna. Reformă trebuia negreșit la școală: asta o doream și eu și alții. Dar nu mi-a plăcut că s-a început lucrul cu intrigă și din patimă de pizmă” (p. 234). Banul Ghica sau Heliade au parte de caracterizări foarte crude, care ne fac să ne gîndim la stilul portretului din Istoria contemporană a lui Titu Maiorescu. Iată pe Heliade: „Eliad se aseamănă unei muieri rele carea, atacată și supărată de altele mai bărbate decît ea, vine acasă și-și varsă focul pe copii nevinovați, pe bărbat, pe vecini, pe toată lumea. Fanatic încă este Eliad, ca unul ce ar voi să prefacă deodată toată limba românească după ideea sa. N-are răbdare, ci ar vrea să o vază, încă în viață, creată după planul său. Creapă de necaz, de ce toată lumea

Aron Florian

nu se unește cu ideile dumisale” (p. 281). Cam tot ce scrie Ioan Maiorescu despre școală, biserică, moravuri este la fel de „aprig”. Corespondentul avea o fire arțăgoasă, ceea ce explică multe supărări și conflicte, și nu se sfia să-l admonesteze pe Bariț însuși, de cîte ori avea ceva să-i reproșeze: „Mă, Bariț! Nu-mi plăci. În deșert sînt toate. Eu văz bine, din scrisorile tale, că tu nu ești împăcat cu cugetul. Îți place a te certa, îți place a te gimfa oarecum, că eu și cu Cimpeanu ți-am fi declarat război...” (p. 305).

Neîndoielnic, Titu Maiorescu a moștenit de la tatăl său această decizie în judecată și o scrisoare de pomină, ca aceea din 20 iunie 1845, ar putea fi atribuită, prin stil, dar și prin comportament moral, la fel de bine și fiului: „Tu mă vei fi văzut pe mine mai rece, mă vei fi simțit — vreau să zic — de cînd am plecat de la voi în anul 1842. Iată dară cauza: Apucîndu-te pentru opinia lui Eliad [...], tu, în vara anului 1841 îmi arătași spre dezvinovățirea ta opinia lui Eliad, scoasă din pulpitul (sic) tău. O privilegiu și tăcu, rămîniînd înlemnit. În vara anului 1842, neîncredințîndu-mă ochilor mei, o cerui și o mai privilegiu o dată. Te prinsei și rămăsei încremănit, dar n-am zis nimica. Opinia scrisă de mîna lui Eliad am văzut-o la tine în vacanța anului 1839; dară asta pe care mi-o arătași era alta, și tu ziceai către mine că asta este opinia lui Eliad, trimisă de el, lucru ce nu se potrivea nici cu răspunsul dat în Gazetă, nice cu ființa adevărului. Cu toate acestea, nu vreau să te osîndesc așa greu. Dară, întorcîndu-mă din Moldova, am umblat și am văzut acea opinie pe carea în anul 1839 am văzut-o la tine. Asta era adevărata opinie scrisă de mîna lui Eliad, și tu ai văzut-o. Eu m-am îngrozit văzînd organul național minat de interes atît de miselesc. Să lăsăm asta” (p. 290). În paranteză fie zis, comentatorul scrisorilor lui Ioan Maiorescu (Titus Moraru) stabilește (p. 208—209) și el cîteva înrudiri între tată și fiu, amîndoi avînd „vocația începutului”, numai că lui Ioan ceea ce îi „lipsește pentru reușită este geniul”. Cum am susținut un lucru foarte asemănător, ca să nu spun identic, mă bucur să-mi văd ideea confirmată, mai ales că citatele din scrisori sînt elocvente!

În totul, culegerea începută (și care se va încheia în 1977, după planul autorilor) reprezintă o contribuție extraordinară la cunoașterea atmosferei morale, politice și culturale a unei întregi epoci.

Nicolae Manolescu

* George Bariț și contemporanii săi, vol. 1, Corespondență primită de la Aron Florian, August Treboniu Laurian și Ioan Maiorescu. Ediție de Ștefan Pascu, Iosif Pervain, Ioan Chindriș și Titus Moraru. Ed. Minerva, 1973.

ELOGIUL GRAVITAȚII

ALTAIERI nu știam încă de această carte. Un prieten îmi vorbește despre ea mai demult (măgulară despre cit de bun și este ultimul volum: i s-a spus adevărul, s-a convins probabil și el între timp), dar uitasem discuția. Ieri, în librărie, un tânăr se certa cu vânzătoarea, el susținea că ar fi cumpărat cartea din altă parte, ea spunea că nu se poate, că de abia a fost adusă și că deci trebuie s-o plătească. Am cumpărat-o eu. Din ședința la care am intrat după aceea n-am mai auzit mare lucru; începusem s-o citesc. Și am continuat în troleibuz, acasă, seara și noaptea, pînă la ultima filă. Iar azi simt că trebuie să pun totul deoparte, nu pentru a scrie un articol savant de analiză (nu vor întîrzia mult nici asemenea articole, sint convins), ci pur și simplu pentru un gest public de mulțumire. Lui Florin Mugur, pentru ceea ce el numește „destinul unui intermedier, al unui mesager”, destin de o orgolioasă modestie, consecvent realizat. Și interlocutorului său, lui Marin Preda, pentru esențialul său mesaj.

Nu spun că nu m-au încercat anumite îndoieli. Am și pus câteva semne de întrebare pe margine, de pildă, la pasajul care încearcă să explice cauzele neaderenței românului la „anacronismul sublim” al luptătorului cu morile de vînt sau la dezavuarea lui Heinrich Böll pentru tentativa înțelegerii tinerilor furioși pe care M. P. îi consideră doar „niște criminali de drept comun”. F. M. are însă dreptate cînd spune că un bun interviu „se bizuie pe existența unor tensiuni care îi leagă și în același timp îi desparte net pe convorbitori”. Iar convorbitorii sîntem acum noi toți, cititorii acestor exemplare „convorbiri”.

Acest lucru ține, de fapt, să-l remarc mai ales: modul exemplar în care se destăinuie și ni se destăinuie M. P. „Conștiința puternică a responsabilității” sale, în care la un moment dat este înștit să vadă libertatea mai mare a scriitorului față de alte profesii, dar pe care ulterior i-o atribuie și „omului de acțiune”, cel care lucrează la un nod grandios sau la o hidrocentrală fantastică, și desigur și țărănului, cel care se ocupă de o „asemenea activitate neînsemnată și neglorioasă, cum ar fi cultivarea pămîntului”, activitate care însă lui și nouă ne dă tot „sentimentul creației”. S-ar putea, zice M. P., ca muzica, pictura, literatura să nu-i prea intereseze pe acești ingineri și agricultori, așa după cum propriile lui cărți nu prea au răscolit satul său natal („lucruri totale neatrăgătoare, lucruri pe care le cunoșteam, care erau ale lor, viața lor”), acest dezinteres confirmă însă pînă la urmă similitudinea de situație, numită de către cei vechi Facere.

PATETICĂ mi se pare viziunea lui M. P. datorită mai cu seamă acestei osmoze sau chiar supraunerii dintre literatură și existență. Viața îl interesează de fapt mult mai mult decît scrisul, ceea ce nu poate să nu-i favorizeze scrisul. Mă gîndesc la implicarea faptelor de viață, aparent dintre cele mai obișnuite, în gîndurile cele mai subtile — la discuția învățătorului cu Albuleasa, greva elevilor din pricina ostropelului cu mămăligă, dialogul cu calul Zamfir, întîmplarea pădurarului cu tînăra văduvă, agonia tatălui cu ultimul pahar de vin roșu în mînă, risul sătenilor-nețărani care nu mai știu și nu mai vor să-și cultive pămîntul, scena de la stațiunea de montă cu nevasta agronomului și la acea pasionantă navelă a călătoriei prin Rusia, prin China, în Vietnam și înapoi (opusă însemnărilor de drum înșesate îndeobște cu „lucruri totale inutile”), călătorie născătoare a uneia dintre acele „simțiri-idei” dos-toievskiene, fără de care viața nu ar mai avea sens. Da, M.P. se cunoaște bine, știe că nu este un „analist”, ci un „compotamentist”, că nu trebuie să se gîndească niciodată „decît la ceea ce am cunoscut și la ceea ce am trăit direct”, că este și țărăn și „altceva”, pentru că îi place să locuiască la București și pentru că „eu m-am născut să scriu”, anu-

me aici și pentru acești oameni, ca unul dintre acei „ocnași ai scrisului” care nu are nici timp și nici nevoie („nu e treaba mea”) de a se mai ocupa și de „circuitul universal”, evident necesar, al literaturii române.

Mă mai gîndesc la preferințele literare ale lui M. P. Întru totul consonante „dorului de bulgării lutoși și de praful pămîntului”. Dintre scriitorii noștri cel mai des invocat este „asiaticul” Sadoveanu, moldoveanul capabil să înglobeze „într-un singur tot oameni și animale, păsări și ape”. Dintre cei străini, pămînteanul prin excelență Tolstoi, cel care a fugit din Iasnaia Poliana și „a murit ca un om simplu, într-o casă săracă, aproape fără asistență medicală”, sublim și nu tragic, moralistul convins că viața este superioară de fapt oricărei morale, cel care a știut că „știința despre viață și despre moarte a femeilor e mai mare decît a bărbaților” și sensibilitatea lui Kitty mai eficientă decît problematizările lui Levin, cel care l-a constrîns pe Ivan Ilici să priceapă că „nu și-a trăit viața cum trebuie, dar nu mai are timp să trăiască altfel”.

PPRIMUL răspuns din „Convorbiri” evocă viața și moartea, obsesia fundamentală a tuturor scriitorilor fundamentali. Și se evocă apoi înspăimîntătoarea moarte a lui Galaction, momentul în care „omul devine moral” fiindcă „ia cunoștință de faptul că persoana lui fizică nu este nemuritoare”, experiența existențială a lui Céline, Malraux, Camus, nostalgia faustică după tinerețea pierdută, „întîlnirea cu moartea” de prin 1954, moartea tatălui real și a celui imaginat, moartea Siminei, moartea lui Ivan Ilici, moartea lui Labiș, viața împovărată a vietnamezilor în raport cu care „problema luptei pentru existență la noi acasă încetează pentru mine să mai fie o obsesie”, teama rușrii de pămînt în acel avion nefiresc de mare și de artificios, nevoia unei refacțiuni prietenii cu natura, cu pămîntul și cu apa, cu cîmpul și cu grădina, cu ciinele și cu calul, într-o regăsire a stării „paradisice” pe care doar copiii o cunosc, dar pe care trebuie să o recucerim în așa fel ca „să trudim și să ne curgă sudoarea pe gît, și în același timp să ne gîndim că nu facem nimic, adică să fim, așa cum sînt copiii, uimiți și încîntați de miracolul existenței și fericiți”.

Mirarea în fața vieții este programul lui M. P. Idealul omului superior naiv, în nici un caz deci neștiutor. Aminteam îngrijorarea cu care e contemplată înstrăinarea de pămînt a unei civilizații prea sigure de forța mașinilor, noile griji înmulțite tocmai de pe urma satisfacerii necesităților multă vreme doar visate. În capitolul „Ce nu putem ierta”, dens și zguduitor, scriitorul adresează învinuiri aspre unui secol care a înmulțit mistificările, ticăloșiile, trădările și înjosirile — „îl acuză că a strecurat în conștiința omenească îndoiala față de om”. M. P. își arogă dreptul la judecată, fără dorința de a vedea în jurul său noi victime. Ele au fost prea multe, iar dacă Faulkner a intuit tendința omului modern „de a face istorie” și dacă „vînturile aspre și neînduplecate ale istoriei sînt adulmecate cu nesaț”, modul în care oamenii se vor comporta în vîltoarea evenimentelor constituie încă o enigmă.

SA fie vorba oare de o viziune regresivă? Unii vor fi poate tentați să creadă așa. Nu altul a fost reproșul adresat maestrilor săi, lui Eminescu și Sadoveanu, lui Balzac și Tolstoi. De fapt, este vorba doar de gravitate. Alfa și omega care îi asigură lui M. P. un destin privilegiat în literatura română contemporană. Un sentiment mai simplu și mai firesc decît componentele sale tragice și umoristice, sublimă și prozaice. Și chiar decît judecățile drepte sau nedrepte. Marin Preda ia viața în serios. De aceea ia în serios și literatura, a altora și a sa proprie. Cartea lui ne îndeamnă să fim serioși.

Ion Ianoși

Carol Ardeleanu

Diplomatul,
tăbăcarul și actrița

Editura Minerva, 1972

Proza

ROMANUL *Diplomatul, tăbăcarul și actrița* (1926) aparține unui prozator astăzi pe nedrept ignorat, după cum observă cel ce îngrijește și prefătează ediția de față (Henri Zalis). Interesul cărții îl dă în primul rînd surprinderea psihologiei non-aristocratului, dacă se poate spune astfel, în raport cu aristocratul. Găsim, în fond, aceeași privire atît de caracteristică lui Proust (cu care, firește, Carol Ardeleanu nu are nici o înrudire de tehnică literară) — printr-o lupă ce amplifică pînă la dimensiuni incredibile orice faptă sau gest al „zeilor”. Barbu Sălceanu, fost reprezentant al țării la Petrograd, este destituit din diplomație în urma unui răsănor scandal provocat de o legătură extraconjugală și, în consecință, va deceda progresiv, ajungînd ca, alcoolic incurabil, să trăiască, el și familia lui, mai mult din mila vecinilor, necăjiți lucrători la o tăbăcărie. Aceștia însă nu adoptă nici pe departe o atitudine de superioară îngăduință, ci, dimpotrivă, se simt permanent **flatăți** de marea cinste ce le-o face nobilul decăzut de a sta de vorbă cu ei. Fostul consul este în ochii unui tăbăcar un fel de Jupiter care a binevoit, printr-o mărînire uluitoare, să-și coboare privirea asupra unei gînganii. „— Hei!... dragă... Consulul e un om și jumătate... ține la mine ca la un frate... ce frate?... ca la Dumnezeu... Păcat de el că n-are noroc... L-a întrecut pe contabilul de la fabrică cu șapte palme... Dar, ce vorbesc eu, și pe director, și pe... toți, pe toți... Știe toate limbile din lume, știe politică de parcă o citește în palmă și, cum spune el, așa este... Cunoaște pe toți oamenii mari ai țării... miniștri, deputați... Uite așa, de parcă i-ar avea în buzunar... Da... Și nu e mîndru: ridem, vorbim și iară ridem și vremea trece ca chibritul aprins. Da... e un om și jumătate... Cu șapte palme l-a întrecut, cu șapte... Stăm la aceeași masă, merge cu mine pe stradă și nici nu îi e rușine. Și-apoi, de... oricît sînt eu, ca să zic așa, ce sînt decît o calfă de tăbăcar, murdar, soios, așa cum sînt, pe cît timp el?... Hm!... Păcat că n-are noroc... L-am împrumutat cu o sută de lei. I-am spus că am să-l împrumut mereu, în fiecare săptămînă, și nici nu trebuie să mi-i dea înapoi, iar dacă mi-i va da, n-am să-i primesc. Da, n-am să-i primesc... Nu!...”

Agata, fiica lui Sălceanu, este privită și ea ca o floare rară, obligată să suporte vecinătatea bălăriiilor. Nimeni nu clevește în mahala pe socoteala ei și nu este considerată drept o dovadă de înfumurare faptul că fata nu catadiscește să flirteze cu tinerii din partea locului. Gospodinele sînt în culmea fericiții cînd văd că Agata sau mama ei le apreciază pentru bunătățile cu care le aprovizionează din belșug. În primul rînd, însă, are grijă de familia diploma-

tului decăzut Alexandru Gangu, copil din flori, ajuns cismar harnic. Meseriașul o iubește la nebunie pe Agata, dar adorația sa este aidoma celei arătate unei icoane. Deși practic întreține, uneori, materialmente familia lui Sălceanu, Gangu nu îndrăznește să aspire la mina Agatei. Umilînța sa nu este, cum s-ar crede, neverosimilă, ci, dimpotrivă, exprimă aceeași optică falsă, a unei distanțe incommensurabile. Cismarul romanțios visează că fata va face o căsătorie strălucită și apoi îi va îngădui și lui, o dată pe săptămînă, să o vadă pentru foarte scurt timp, suficient însă pentru a-l umple de fericire pentru intervalul ce se va scurge pînă îi va fi acordată o nouă audiență. Gangu se autotorturează aidoma pustnicilor ce sau surprins nutrind gînduri necurate în fața icoanei unei sfinte:

„— Nu! E o nebunie... Nici nu se poate măcar să gîndesc la ea... Nu!... Sînt un ticălos!... Darurile mele au fost curate... Nu m-am gîndit la nimic!... Atunci?... Mă cutremur!... O să înebunesc de-a binelea!...”

Meritele cărții nu trebuie să exagerate Găsim, e adevărat, nu o dată, tablouri izbutite ale vieții de mahala: o nuntă, de pildă, la care bărbai, în toil dansului, se descheie la veste și-și scot hainele, iar domnișoarele se împleticesc pe picioare, suflă sperate, făcîndu-și vînt cu evantai sau hirtii împăturite etc.

Nu lipsesc, pe de altă parte, stîngăciile, comparațiile forțate, melodrama etc. Autorul face greșeala lui Gib I. Mihăescu din *Donna Alba* (roman totuși superior celui pe care îl discutăm) Sînt înfrățite două destine care, prin însăși logica prozatorului, nu se puteau uni, tocmai din cauza conștiinței celor doi că fac parte din două lumi absolut incompatibile, întînderea oricărei punți de legătură fiind privită dintr-o parte ca o înjosire intolerabilă, iar din cealaltă ca o profanare a idolului.

După o încercare ratată de a deveni actriță, Agata are mai multe aventuri erotice nefericite și pînă la urmă se mărită cu Gangu. Ideea de a da acest happy-end romanului este deplorabilă, ultimele rînduri fiind scrise cu o lipsă de gust stridentă:

„— Vrei să-ți fu nevastă?... Abia sfîrși cuvîntul și Agata căzu pe umărul cismarului ca o haină grea dintr-un cuier...”

Au plîns și unul și altul, au rîs s-au bucurat și, grăbiți, ca și cum viața ar fi stat într-o clipită, și-au făcut planuri de viitor pînă tîrziu, cînd i-a găsit mada Sălceanu sărutîndu-se...

— Agato!.. Domnule Gangu!...
— Miine ne mutăm! Mamă... miine... Alexandru mă iubește!

Și ochii fetei se luminau în apa lăcrărilor...”

Victor Atanasiu

SEMNAL

EDITURA
CARTEA ROMĂNEASCĂ

Victor Sivetidis — POEME. 160 p., lei 9.
Mircea Lerian — ŢEPEȘ (teatru). 236 p., lei 13.
Maria Hadan — BALUSTRADA DE BRIZĂ (proză). 196 p., lei 8.
Domnița Georgescu-Moldoveanu — STELE PE LIRĂ (versuri), 128 p., lei 7,75.

EDITURA EMINESCU

Victor Ion Popa — CIUTA. Colecția „Rampa”. 112 p., lei 3,25.
Paul Everac — ZESTREA. Colecția „Rampa”. 88 p., lei 4,75.
Ben. Corlaciuc — STRIGOICA și CASA NEBUNĂ (nuvele). 224 p., lei 5.
Corneliu Leu — PUTEREA (roman, ediția a II-a revăzută). Colecția „Romane de ieri și de azi”. 262 p., lei 8,25.

EDITURA ALBATROS

Florin Mugur — CONVORBIRI CU MARIN PREDĂ. 244 p., lei 7,75.

EDITURA JUNIMEA

*** AMINTIRI DESPRE SADOVEANU. Antologie realizată de Ion Popescu. 272 p., lei 9,50.
Ioanid Romanescu — BAIĂ DE NORI (versuri). 112 p., lei 8,50.
Victor Tulbure — HAI ÎNCETUL CU ÎNCETUL SĂ ÎNVĂTĂM TOT ALFABETUL. 32 p., lei 6.

EDITURA DACIA

Victor Felea — CÎNTECUL MATERIEI (versuri alese) 155 p., lei 8,25 (broșat) și 13,50 (legat).
Ion Pop — POEZIA UNEI GENERAȚII. 322 p., lei 11,50.
Dan Rebreanu — IEPURELE SUB ACOPERIS (nuvele). 177 p., lei 6,25.

Eseu

Edgard Papu

Între Alpi și Marea Nordului

Editura Meridiane, 1973

ARTA germană — se remarcă în studiul introductiv la cartea **Între Alpi și Marea Nordului**, — este insuficient cunoscută la noi, sau în tot cazul mai puțin cunoscută decât, de exemplu, renașterea italiană sau pictura flamandă. Cartea profesorului și criticului de înaltă și elevată erudiție, Edgar Papu, nu-și propune însă să umple doar un gol de informație. Profunzimea și amplexarea comentariului ne determină să credem că ne aflăm în fața uneia dintre cele mai serioase tentative întreprinse la noi în ultima vreme de a cuprinde un fenomen artistic în întreaga sa desfășurare și complexitate. Prin determinarea unor coordonate structurale se încearcă, folosindu-se și un comentariu minuțios care nu devine nici o clipă pedant, definirea cât mai exactă a specificității artei germane al cărei rol, de primă mână, în cultura europeană, nu mai trebuie, bineînțeles, subliniat. Coordonatele structurale ale acestei arte vor fi așadar obiectul celei dintii părți a cărții (cea mai importantă și cea mai densă în același timp ca informație și comentariu, după părerea noastră), în vreme ce partea a doua, „care nu este și nici nu poate fi separată de prima”, ci „se dezvoltă ca urmare directă a celor stabilite anterior”, își propune să discute principalele motive și categorii artistice pe care arta în discuție și le asumă (cum ar fi peisajul și portretul sau categoriile grotescului și ale fantasticului). Care vor fi, așadar, caracterele structurale ce oferă maximum de specificitate acestei arte? Cea dintii coordonată asupra căreia se oprește criticul este **verticalitatea**, ca dominantă a **înălțimii**. „De aceea — notează Edgar Papu — mai mult decât poate în orice altă pictură sau grafică europeană, în cea germană, ne întimpină muntele semeț, piscul, stînca înaltă și violent despătată în avînt vertical...” Sintem, adică, ni se spune, în fața unei arte care „își îndreaptă un interes pasionant către înfățișările înalte ale ambianței”. Nu numai atât însă, pentru că, aceeași artă, „construiește ea însăși, concurent cu natura, întruchipări dirijate în același sens”. Pentru a se demonstra acest lucru ni se propune o privire de ansamblu asupra arhitecturii germane a cărei propulsare spre **verticală** spre înălțime, e mai mult decât evidentă (în acest sens autorul amintește turnurile domului din Ulm sau ale celui din Colonia). Se remarcă de asemenea modul în care se produce o **deviere spre verticalitate**, o anumită „metamorfoză dimensională” la anumite întruchipări ale artei care ar presupune mai curînd orizontalitatea, modul în care „orizontalul e văzut vertical”, ceea ce duce la o modificare a barocului, „stil care la origine e desfoiat în lățime”, dar care în adaptarea sa germană manifestă o tendință „de împingere către centru și către înălțime”. Obsedați de grandoare, de măreție, arhitecții și pictorii germani vor folosi orice mijloc ca să le obțină. Așa se explică și acea flagrantă disproporție a trupurilor care apare la un moment dat în pictura germană (de exemplu Adam al lui Cranach sau sfînta Ecaterina și sfînta Barbara a aceluiași pictor) ale căror trupuri prelungi și imense vor fi într-o atît de mare disproporție în raport cu capul, procedeu pe care îl vom mai întîlni doar la El Greco sau la manieristii italieni... O altă dominantă a artei germane pe care o discută Edgar Papu este **mişcarea**. Criticul își refuză încă de la început o interpretare sumară și simplificatoare, delimitînd schematic nordul „dinamic” de „statică” mediteraneană. Pornind de la un comentariu al lui Pierre Francastel, se analizează modul în care sculptura greacă, de exemplu, „acționează într-un întreg spațial suficient sieși”, în timp ce statuia gotică (din spațiul german, bineînțeles), în ciuda imobilității ei tenace, alcătuiește doar o componentă dintr-un spațiu mai cuprinzător, fiind angajată în acest fel într-o mișcare, într-o motricitate a întregului. Iată deci

o formă a dinamicii artei germane, mai greu sesizabilă la prima vedere, dar pe care autorul cărții pe care o discutăm o descoperă și în același timp o discută cu o mare finețe disociativă. Finețe pe care o vom regăsi cu satisfacție în poate cel mai frumos capitol al cărții, cel intitulat **dinamica intensivă**, capitol care se află în strînsă legătură cu cel precedent și în care se discută în primul rînd acele forme dinăuntru ale mișcării al căror agent este timpul. Această mișcare dinăuntru, care ia forma unor eroziuni interne, ducînd la o macerare a organismului (motiv atît de specific artei germane), această continuă mișcare a organismului spre moarte este prezentă cu o mare frecvență în plastica medievală. Interesant — ne spune Edgar Papu — e să urmărim cum timpul înaintează dincolo de viață, adică în însuși domeniul morții: nici o altă pictură n-a ilustrat mai convingător acel **memento mori** pe care peste veacuri (exemplele cuprinse în carte se referă la opere plastice aparținînd veacului al XV-lea și al XVI-lea) Baudelaire îl va relua într-o poezie celebră. Se remarcă de asemenea că acest proces de macerare, de distrugere, ca urmare a acțiunii timpului neiertător, nu are drept reper doar ființa umană; natura, cosmosul întreg sînt supuse aceluiasi proces de ruinare sau devastare. În capitolele intitulate **Optica unghiulară și Viziunea lemnului** criticul continuă demersul său structuralist. Pornindu-se de la scrisul runic, care atestă o evidentă tendință de unghiularitate, se urmărește această optică unghiulară, ascuțită, în arhitectură (goticul timpuriu și apoi cel tirziu) și modul în care ea este transmisă apoi picturii. O vom găsi în grafica peisajului sau în celebra lucrare a lui Dürer, **Cavalerul, moartea și Diavolul**, în care unghiurile ascuțite încarcă pînă la refuz lucrarea, de la ciaturile și ramurile desfrunzite care alcătuiesc fundalul lucrării pînă la elementele aparținînd îmbrăcăminții sau corpului cavalerului. În aceeași lucrare a lui Dürer este depistată și o „viziune a lemnului”. Astfel, capul cavalerului, ca și cel al morții nu sînt, după părerea criticului, decît variante stilizate a unor cioturi de lemn, lemnul fiind intuit în această lucrare mai ales sub aspectul lui butucănos, ciolănos.

Foarte interesantă ni se pare a fi și observația după care întregul univers al **Apocalipselor** lui Dürer își trădează țesătura lemnoasă după modul în care arde, după felul cum se consumă. Sintem în fața unui foc curat, se observă, care are drept material de construcție lemnul, un foc care se înalță luminos și alb. Vorbindu-se despre expresivitatea picturii germane ca trăsătură fundamentală, se face cunoscută disociere dintre expresiv și frumos și se stabilesc diferitele forme pe care le îmbracă expresivitatea. Există astfel o expresivitate a frămîntării pe care Edgar Papu o analizează privind dramaticul relief de la domul din Magdeburg, **Pilat spălîndu-se pe mîini**, ca și o anumită expresivitate a durerii, a disperării, expresivitate care atinge limita sa intensivă în dramaturgia lui Strindberg, bunăoară.

Spațiul limitat ne silește să ne oprim aici și să nu urmărim în totalitatea lor comentariile și disocierile criticului, de o indiscutabilă finețe și erudiție. De o mare precizie și siguranță a demonstrației, cartea lui Edgar Papu este fără îndoială una din cele mai bune cărți de acest fel care s-au scris la noi; adică o carte care își propune o privire de ansamblu asupra unei culturi, fără să se piardă în locuri comune sau în generalități și în care dragostea și atașamentul pentru cultura respectivă nu îmbracă hainele multicolore și spectaculoase ale entuziasmului, ci pe cele sobre, discrete, ale eruditului, ale omului de înaltă cultură, ale omului „de bibliotecă”.

Sorin Titel

PRIMA VERBA

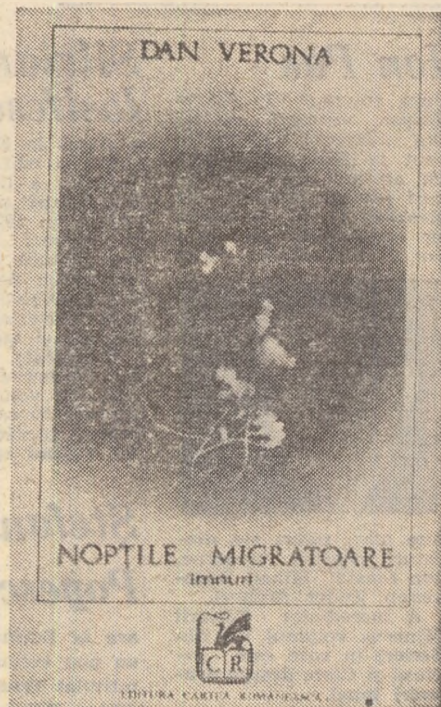
Vămile cîntecului

RINDUL trecut am comentat cartea unui debutant absolut, D. Matală, scriitor, cum spuneam, complet necunoscut pînă la apariția în volum; de data aceasta este vorba despre un poet, Dan Verona*, al cărui debut editorial (**Noptile migratoare**, Ed. Cartea Românească) generos prefăcut, și optimist, de către Al. Paleologu, a fost precedat de o largă difuzare, scrisă și orală, a poeziei, împreună cu propaganda de rigoare în favoarea noului poet, fapt care a făcut ca, la momentul debutului în carte, Dan Verona să fie un autor cu nume, apreciat și așteptat. Intimplarea n-are nimic nefiresc, doar că se petrece în condiții oarecum speciale, dintre care una ar putea fi, să zic așa, greutatea culturală ori poziția administrativ-teritorială a locului în care se produce debutul, iar alta o intuiește poetul însuși recunoscînd, cu franchețe și regret pentru alții, că „atît de rar în viața noastră / Ne întîlnim cu-n Haralambie Greco”. Sper să am ocazia cîndva, chiar la această rubrică, să mă opresc mai în detaliu și asupra lui „cine pe cine debutează?”, propoziție în care primul cine mi se pare la fel de important ca al doilea, pentru că, orice s-ar spune și oricite iluzii ne-am face, nu e totuși să debutezi de unul singur, sau să debutezi sub un gir de autoritate...

În **Noptile migratoare** poetul e încă foarte tînăr, adolescent aș spune dacă nu i-aș ști vîrsta reală, fără să fie ingenuu dar practicînd inocența ca pe un stil ce i se potrivește și afectînd, cu gravitatea retorică a adolescenței, interogații primejdioase în marginea temelor supreme ale marii literaturi: viața, iubirea, moartea, poezia însăși („Ce știm despre noi? Cine ești sora mea? / Cine ești fratele meu? / Iubita mea, cine ești? / Prea mare-i distanța între cuvintele noastre / Prea mare-i singurătatea trupului nostru / De cînd nu mai știm cum să privim / Într-un om / Cine se bucură în noi / Cînd imităm broaștele lingă balta copilăriei? / Cine plînge în noi / Cînd sub talpa noastră soarele-i putred? / În fața morții surizi. Plîngi cînd fiul se naște / Ce știm noi despre noi?”). Plăcerea de a conferența liric este mare, așisderea ispita meditației esențiale și se vede bine că poetul are la dispoziție suficiente cuvinte ca să-și poată permite luxul de a locui într-un spațiu aparent dilatat dar în realitate nu mai încăpător decît este necesar pentru obținerea elocvenței. Neobisnuitul acestei poezii de aici vine: într-o vreme cînd poezii fac fie poezia poeziei, fie poezia senzațiilor repezi, căuțind cu înfrigurare polul nud al lirismului, Dan Verona ajunge în același loc prin reactivizarea gestului de mare desfășurare al elocvenței în care cea mai simplă idee poetică și cel mai sumar sentiment sînt transmise gradat, după modelul cercurilor de apă, id est conferința lirică, și termenul nu are nimic peiorativ.

Se poate presupune că orice poet, indiferent de mărimea talentului, începe prin a avea încredere absolută în poezie; credința că „drumul alesiilor îl bat numai poezii”, la origine o viziune de prim rang, devenită, apoi, loc comun, se subînțelege, dar ea nu tine de ceea ce numim conștiință poetică ci e un reflex aparținător instinctului poeziei. La tînărul nostru poet tocmai instinctul poeziei — prima dintre vămile cîntecului — imersează. Poemele-înnuri, scrise cu remarcabil talent, poartă viza sensibilității, trecută, așa cum stă bine unui cîntec orfic, în discurs liber, ce se dezvoltă fără altă intenție decît probașarea în mereu diverse propoziții a acelorași emoții; întrucît nu se poate citi nicăieri, cu citeva excepții fraiele, o încercare de supraordonare a valurilor de lirism, poemele acestea sînt cîntec după ureche, frumos, e adevărat, amenințat însă de stereotipie. Ele ilustrează perfect un moment din evoluția poetului, caracterizat de supremația instinctului înlăuntru

* Pseudonimul lui Nicolae Crețu, născut în 1947, în orașul Bacău, absolvent în 1972 al facultății de limbă și literatură română de la Universitatea din București, redactor la Radiodifuziunea română.

dicțiunii, aceasta din urmă de o claritate, pînă la detaliu, pe care mare parte a poeziei moderne o socotește anacronică. Din fericire ea a fost întotdeauna favorabilă marii poezii.

Cu un așa de sigur instinct poetic și depozitar al unei psihologii încă foarte tinerească, Dan Verona înalță înnuri iubirii și poeziei, nu pentru a demonstra ascendentul ovației lirice asupra morții dar pentru motivul, mai puțin complicat și mai drept, că iubirea și poezia rezumă la el armonia universală. Nu știu la ce se va fi gîndit Al. Paleologu cînd a propus o apropiere, pe cit de măgulitoare tot pe atît de riscată, cu Hölderlin, mi se pare însă mai presus de orice dubiu că la vîrsta sa de acum cîntecul lui Dan Verona n-a trecut prin vama a doua, și decisivă, numită de noi toți conștiință poetică. La el domină, deocamdată, instinctul poeziei, conștiința poetică nu și-a ordonat cristalele, altminteri n-ar fi putut scrie după un poem de mare frumusețe, antologic aș zice, și de profunzime, chiar dacă ea însăși instinctivă (**Și scarabeul?**) un altul (**Întoarcerea imposibilă**), care, deși interesant prin patetism, nu e decît un calc, involuntar parodic și polemic, după un poem de Ioan Alexandru din **Vămile pustiei** („Oh, lira-ți mamă dulce și soră și iubită — / Ca riurile curge cîntarea peste noi / Fluturii orbi se pierd în întuneric / Lupi buimăciți de limpezime în sicrie / Ca simburii-n mîreasă se îngroapă / Sorii se nasc / Din mii de bolți spre vindecare / Pioase luminări ard în infern / Și trupul meu e-un plîns de liră-n liră / Încep din liră și sfîrșesc în ea / Murînd pe liră te întorci la matcă — [...] / Totul e cîntec / Sub semnul lirei totul se alege”).

Așadar, un ascuțit simț al poeziei, recte instinctul, în fond dovada primă a talentului, nedublat încă de o conștiință poetică pe măsură, aceasta mi se pare situația la debut a lui Dan Verona. Este mult pentru că, în genere, debutanții vin cu mari șovăieli chiar în materie de instinct poetic, este puțin față cu elogiile de care s-au bucurat **Noptile migratoare**. Dar promisiunile închise în carte lasă să se înțeleagă că timbrul personal nu va întîrzi să se facă auzit. Laudele peste măsură fac mai mult rău decît severitatea excesivă și ar fi păcat pentru Dan Verona dacă le-ar lua prea în serios. Poetul — dintre cei adevărați, dintre cei care nu apar după fiecare ploaie, și, știindu-l tînăr, dar mai aproape de maturitate decît de adolescență, imi place să cred că va ști să ocolească amenințarea modelului ascunsă în prestigiul colorat de conjunctura favorabilă a debutului.

În cronică următoare, un autor de proză: Mihai Sin: **Așteptînd în liniște**.

Laurențiu Ulci

Viața literară

Șantier

Ion Pas

după volumul VI (Carte despre vremuri multe) din „Scrieri”, apărut recent la Editura Eminescu, are sub tipar, la aceeași editură, volumul de Evocări, ce va fi urmat de Alte evocări în care vor fi prezentate între

alte mari figuri ale literaturii noastre moderne, Ion Slavici, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi.

A încredințat Editurii Minerva volumul VII din Scrieri în care este inclusă și Carte despre drumuri lungi.

Traian Coșovei

lucrează la rescrierea volumului de reportaje literare Farmecul genezei, căruiu îi adaugă noi secvențe din călătoriile întreprinse în țară, în ultimii ani.

Mihai Negulescu

a predat Editurii Eminescu volumul de poezii Neodihna de a fi om și un volum de însemnări intitulat Rapsodie în iad. Are la Editura Ion Creangă volumul de proză Arcul de miazănoapte, în care înfățișează Țara de sus, Maramureșul și Oașul, și cartea Arcul de miazăzi, însemnări de călătorie de la Buziaș la Mangalia. Lucrează la volumul pentru copii Creioane colorate și la o culegere de însemnări de atelier din activitatea unor artiști plastici reprezentativi, pe care o va preda Editurii Meridiane.

Fodor Sandor

are sub tipar, la Editura Kriterion, un volum de proză.

A depus la Editura Ion Creangă romanul Piti-cul urias, iar la Editura Kriterion traducerea în limba maghiară a volumului Requiem pentru vii de Alecu Ivan Ghilă.

Lucrează la un nou roman, Adulții sînt nervoși, și la traducerea nuvelei Cei doi din Tebea de D.R. Popescu, pentru Editura Kriterion.

M. Djente-mirov

a depus la Editura Cartea Românească volumul de versuri Romante pentru mine și pentru alții.

Pentru Editura Meridiane lucrează la un studiu despre pictorul Anastase Damian.

Silvian Iosifescu

a depus la Editura Eminescu o ediție nouă, refăcută, a lucrării sale Construcție și lectură, apărută în 1970 la Editura Univers. Pentru aceeași editură lucrează la un volum de studii de teorie literară și literatură universală intitulat Mizerie și măreție.

Pregătește pentru Editura Minerva, în colaborare, un volum de Studii literare, în care va semna prefata lucrării și capitolul Viziuni epice.

Ștefan Popescu

are la Editura Militară un nou volum de versuri intitulat Triumf. A încredințat Editurii Eminescu o altă culegere de poeme, Taraf. Pregătește, pentru Editura Albatros, o selecție de versuri, Inseninări, iar pentru Editura Eminescu romanul Isel merită a fi iubită. Pune la punct, totodată, un volum cu titlul provizoriu, La augusta viață.

Arnold Hauser

pregătește pentru Editura Albatros o selecție de nuvele, schițe și poezii, traduse în limba română de Mariana Șora, sub titlul Zăpadă țirzie.

Este prezent cu 7 nuvele într-o antologie a prozei de limbă germană, Gînduri sub curcubeu, cu prefata de Hans Liebhardt, ce va apărea la Editura Albatros și cu alte 5 nuvele într-o antologie similară în limba maghiară ce va apărea la Editura Kriterion. În traducerea lui Ferencz László. Tot pentru Editura Kriterion lucrează la un volum de proză, Examen cotidian.

Tudor Măinescu

are la Editura Albatros o selecție de schițe și povestiri intitulată Cărțilelor de pepeni. A încredințat Editurii Cartea Românească un volum de poezii, fabule și epigrame.

Ovidiu Zota

are sub tipar, la Editura Albatros, romanul Operațiunea Hercules, iar la Editura Ion Creangă, romanul O șansă pentru fiecare.

Pregătește — pentru Editura Albatros — romanul Aproape de orizont și pentru Editura Ion Creangă volumul de schițe intitulat Din ultima bancă.

Joi 26 aprilie a.c. (orele 17,30), la Casa Scriitorilor din București (Calea Victoriei nr. 115), în cadrul învățămîntului de partid, tovarășul Ștefan Andrei, secretar al C.C. al P.C.R., a vorbit despre Probleme actuale de politică externă ale partidului și statului nostru.

● Nicolae Jianu și George Bălăiță au plecat la Hanoi, în cadrul programului de schimburi culturale dintre țara noastră și R. D. Vietnam.

● Traian Iancu a plecat în Franța, pentru a participa la sesiunea anuală a Consiliului Internațional al autorilor literari (C.I.S.A.C.) al societăților de drepturi de autor, în calitate sa de membru al Biroului executiv al acestui for. Actuala sesiune a C.I.S.A.C. se va desfășura între 2-4 mai la Nisa.

● Comitetul pentru Cultură și Educație Socialistă al județului Timiș a organizat, între 23-26 aprilie, la Librăria „M. Eminescu” din Timișoara, „Zilele Editurii Facia”. Cu acest prilej au fost lansate volumele de poezie „Insemnele anilor” de George Drumur, „Chemările luminii” de Vladimir Ciocov, „Măști de zăpadă” de Ilie Măduță, „Semnul de taină” de George Suru, „Cu fruntea sus” de Emil Gherasim și „Antologia tinerei poezii germane din Banat”. Autorii au fost prezentați de Alexandru Jebeleanu și Eduard Schneider. În cadrul Zilei cărții de proză, au fost lansate volumele: „Primiți puțină odihnă” de Ion Arieșanu, „Martorul” de Gheorghe Schwartz și „Oameni dintre apele doinelor” de Ion Frumosu. Prezentarea a fost făcută de Traian Liviu Birăiescu.

● Cel de-al doilea spectacol al Teatrului „Manuscriptum” din cadrul Muzeului Literaturii Române, intitulat „Acolo unde s'nalți stejarii...” va avea loc în ziua de 7 mai în sala Universității Populare din str. Biserica Amzei nr. 7. Scenariul este semnat de Romulus Vulpesco și Tudor Gheorghe — care va cînta și recita texte literare patriotice.

La Casa de Cultură „Petöfi Sándor”

VINERI 4 mai a.c. orele 19 va avea loc la sediul Casei de Cultură „Petöfi Sándor” (str. Zalomit nr 6) o dezbatere pe marginea volumului „Fără interpret” de Beke György, cu participarea scriitorilor Mihai Beniuc, Ion Horea, Gálfalvi Zsölt, Huzsár S., H. Grănescu, Vasile Netea și Demény L.

Calendar literar

● 1 MAI — Ziua solidarității internaționale a celor ce muncesc. Hotărîrea de a se sărbători anual această zi a fost luată în 1889, la primul congres, de constituire, al Internaționalei a II-a (la Paris). În țara noastră ziua de 1 Mai a fost sărbătorită pentru prima oară în 1890. Bibliografie literară selectivă (volume) pentru 1 Mai: Poezii români cîntă 1 Mai (Ed. C.G.M., 1949); Nicolae Lazu: Istoricul și antologia poeziei de 1 Mai (Buc., 1947).

● 1 mai: 1895 — s-a născut Ury Benador (m. 1971) ● 1896 — s-a născut Mihail Ralea (m. 1964) ● 1900 — s-a născut Ignazio Silone ● 1907 — apare, în nr. 5 (mai — 1907) din „Viața românească”, poezia 1907 de Al. Vlahuță ● 1940 — revista „Insemnări țesene” dedică numărul său pe luna mai lui Mihail Sadoveanu.

1 mai — au apărut revistele:

● „Gîndirea” (1921), la Cluj (de la nr. 10 din 20 XII 1922, la București), redactori Cezar Petrescu și D. I. Cucu. În 1923 revista este condusă de un comitet compus din Lucian Blaga, D. Botez, Gib Mihăescu ș.a., iar din 1928 redacția are un nou colectiv redacțional pînă la încetarea apariției (iunie—iulie 1944).

● „Revista Moldovei” (1921), la Botoșani, lunar, pînă în iunie—iulie 1927. Au colaborat: N. Iorga, V. Voiculescu, Lecca Morariu, Paul I. Papadopol, I. Voevidca, Tiberiu Crudu ș.a.

● 2 mai — se împlinesc 80 de ani de la moartea

● Întîlniri ale scriitorilor cu cititorii: La Academia R.S. România a avut loc, în cinstea zilei de 1 Mai, o șezătoare literară la care au fost prezenți poeții: Ion Bănușă, Virgil Carianopol, Ion Potopin și Teodor Scarlat; În Aula Universității din Timișoara s-a desfășurat un festival literar, dedicat tineretului, la care au participat: Ion Arieșanu, Ion Cătărăanu, Laurențiu Cerneț, Al. Deal, Adrian Miclușcă, Dușan Petrovici, Mircea Șerbănescu, I. D. Teodorescu, Damian Ureche, Cornel Ungureanu, Dragoș Vicol; La Casa de Cultură a studenților din Cluj, revistele „Tribuna” și „Utunk” au organizat o șezătoare literară, la care au luat cuvîntul, din partea publicațiilor respective, Ion Cocora și Miko Ervin. La șezătoare au fost prezenți acad. Constantin Daicoviciu, D. R. Popescu, Nic. Prelipceanu și Const. Zărnescu. Artistul Tudor Gheorghe a susținut un program de balade.

LA ȘEDINȚA cinaclului Asociației Scriitorilor din București, de luni 7 mai a.c., orele 18, vor citi: Maria Cerchez Lupu (proză); Marius Stănilă-Lehliu (versuri); Grigore Georgiu (versuri).

Vineri 27 aprilie a.c., orele 18, a avut loc, la librăria „Mihail Sadoveanu” din Capitală, lansarea volumului Convorbiri cu Marin Preda de Florin Murgu. A prezentat criticul Mircea Iorgulescu.

(1893) lui George Barișiu (n. 1812), istoric, ziarist și om politic român, figură proeminentă a Revoluției de la 1848, întemciător al presei românești din Transilvania: „Gazeta de Transilvania” (1838), „Foaie pentru minte, inimă și literatură” (1838), „Transilvania” (1868), „Observatoriul” (1878) Bibliografie selectivă a scrierilor: Despre istoria mai nouă și mai ales despre istoria anilor 1848 și 1849 (în „Analele Academiei Române”, 1870), Noțiuni relative la economia socială și la istoria civilizației în Transilvania (1877 și 1878), Părți alese din istoria Transilvaniei pe 200 de ani în urmă (vol. I — 1889, vol. II — 1890, vol. III — 1891, Sibiu).

● 2 mai — se împlinesc 45 de ani de la moartea (1928) lui George Ranetti (n. 1875). A colaborat la „Moș Teacă” și „Moftul român”. A editat, în colaborare, revistele: „Zeflemeaua” și „Furnica”. Scrieri: De inimă albastră (versuri, 1899, semnate Doni Paladu), Strofe și apostrofe (1900, semnate Cyrano), Ahuri și ofuri (1901), Eu rid, tu rizi, el ride (1903), Franțuzomania (1904), Fabule (1907), Romeo și Julieta la Mizil (1907), Săracu Dumitrescu (1907), Schițe vesele (1909), Matache Pisălog (1914), D-atunci și d-acolo (versuri, 1921), Poezii (1924), Domnișoara Mînu (roman, 1926), Madam Strakinidy (1928), Versuri (1956, volum antologic îngrijit de Mih. Dragomir).

● 2 mai: 1772 — s-a născut Novalis (m. 1801) ● 1857 — a murit Alfred de Musset (n. 1810) ● 1909 s-a născut Teodor Rudenco (m. 1967).

CĂRȚILE ANULUI 1848

O INVESTIGAȚIE rapidă, dar serioasă, în bibliografia anului 1848 ne-a dus la concluzia că, deși s-a scris mult atunci, s-a tipărit mai puțin, desigur din cauza condițiilor neprielnice din a doua jumătate a anului în Muntenia și Moldova și a asupririi naționale în Transilvania.

Literatura română era în plină dezvoltare, scriitorii existau, dar cei mai mulți erau implicați direct în acțiunea revoluționară, iar după înăbușirea mișcării au fost nevoiți să ia calea exilului și să-și publice operele lor peste hotare. Chiar unele acte ale revoluției, proclamații, scrisori, documente și memorii nu au putut să fie tipărite decât mai târziu, uneori foarte târziu. Cazul cel mai tipic e al lui I. Eliade-Rădulescu. În 1848 apărea în tipografia sa *Vocabularu de vorbe străine în limba română adică slavone, ungurești, turcești, nemțești, grecești etc.* și abia în anul următor vor fi imprimate la Paris: *Le protectorat du Tzar* (1850), *Souvenirs et impressions d'un proscrit* (1850), *Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine ou sur les événements de 1848 accomplis en Valachie* (1851), *Epistole și acte ale oamenilor mișcării române în 1848* (1851), *Dossier relatif aux Principautés Danubiennes, I—III* (1857).

Eliade a putut să tipărească *Proclamația revoluționară din Teara Românească* la București în 1848. Vasile Alecsandri va publica broșura *Protestație în numele Moldovei, a omenirii și a lui Dumnezeu*, în mai 1848 la Brașov, iar Mihail Kogălniceanu va scrie memoriul său *Dorințele partidei naționale din Moldova*, în Bucovina, în august 1848. Pînă în anul revoluției, Alecsandri era cunoscut ca poet numai prin ceea ce publicase în reviste, nu tipărise încă nici un volum de versuri. Kogălniceanu se afirmase ca îndrumător literar, conducător de reviste și prozator (*Iluzii pierdute. Un întâi amor*) de mari promisiuni, din nefericire neținute. Scriitorii în întregime exprimați erau Grigore Alexandrescu și Costache Negruzzi, care în 1848 nu tipăresc însă nimic. Nu publică volume noi nici

D. Bolintineanu și Cezar Bolliac, ambii speranțe ale poeziei tinere, spre a vorbi în limbajul de astăzi, cu manifestări spectaculoase în anii precedenți (*Colecție din poeziile domnului D. Bolintineanu*, București, 1847; *Operele lui Cezar Bolliac, Meditații*, București, 1835; *Din poeziile lui Cezar Bolliac*, București, 1843; *Poezii noue*, București, 1847).

Anton Pann, popular mai înainte prin *Poezii deosebite sau cintece de lume* (1831), *Fabule și istorioare* (1841), *Poezii populare* (1846), *Culegere de proverburile sau Povestea vorbii* (1847) va fi prezent și în 1848 cu un *Privighier* care cuprinde în sine toată o-rindulala privighierii sau a minecării (în a sa tipografie de muzică bisericească), cu un *Dialog în trei limbi* (rusește, românește și turcește), fiecare întocmită în vorbire după idiotismul ei, acum întâi cules din deosebite dialoguri rusești, tipărite în Moscova, în tipografia lui Anton Pann (Din sumar: *Culegere de cele mai trebuincioase cuvinte în vorbire, Dialog în trei limbi, Crezul, Numărul*), și a patra ediție din *Cintece de stea cu adaos de cintece morale*.

Pe Anton Pann îl concura în literatura de colportaj, de la alt nivel, profesorul inginer Grigore Pleșoianu, cu istoriile sale prelucrate după Marmontel și Christoph von Schmid (îndeosebi *Istoria Genevei de Brabant*, tipărită prima oară la București în 1838).

In sfera iluminismului târziu se inscrie traducerea poetului Andrei Mureșanu, autorul marșului revoluției transilvane de la 1848, *Icoana creșterii rele cu mijloace de a o face și mai rea, după principiile renunțării bărbați Gr. I. Sălțman și Carol Han*, tipărită la Brașov, unde apăruse *Protestația* lui Alecsandri, nu și *Discurs ținut în Cimpia Libertății* în 1848 de Simion Bărnuțiu, care va fi tipărită abia în 1852 la Viena. La Blaj, în „Organul luminărei”, hebdomadar condus de Timotei Cipariu, Aron Pumnul și Iosif Mány, își va pu-

Propaganda în favoarea idealurilor revoluției din Țările românești continuă, întreținută de fruntașii expatriați. Anunțul editorial reprodus alături se inscrie în șiragul acestor activități destinate, în special, intelectualității progresiste europene.

blica în 1848 Cipariu ale sale *Principia de limbă și de scriptură*.

Cea mai importantă carte tipărită a anului 1848 este fără îndoială *Colecție din poeziile d-lui marele logofăt L. Văcărescu*, imprimată cu fondurile Asociației literare la București, în tipografia lui C. A. Rosetti și Vinterhalder, un volum de 560 de pagini cu o prefață de 7 pagini de I. Voinescu II, *Ceva asupra Văcăreștilor și a poeziilor d-lui logofătului L. Văcărescu*.

I. Voinescu arată că „istoria noastră se fălește pentru simțimentele Văcăreștilor de patriotism” și citează testamentul lui Ienăchiță Văcărescu: „Urmașilor mei Văcărești / las voă moștenire / Creșterea limbei rumânești / Ș-a patriei cinstire”, mărturisind că i-ar fi plăcut mai bine ca ultimul vers să sune: „...a patriei iubire”. Vorbind apoi de poezia lui Iancu Văcărescu, el subliniază că aceasta a început încă dinainte de anul 1821 prin versurile scrise la Pravila țării și a continuat să meargă în pas cu vremea, aducând o contribuție de seamă la dezvoltarea literaturii naționale.

Ultima propoziție a fost extrasă de Ion Voinescu II din Casimir Delavigne („Anacreon n'a laissé qu'une page / Qui flotte encor sur l'abime des tems”) și așezată ca motto la prefață. Cît despre poezia patriotică, aceasta este bine reprezentată în opera lui Iancu Văcărescu prin ciclul *Sfătului patriotic*, prin diverse ode (*Înflorirea soartei României*) și alte poeme lirice.

In poezia și proza de evocare istorică și inspirație patriotică în spiritul lui Bolintineanu se inscriu Alexandru Pelimon care în 1848 publică narațiunea *Vestița bătăliei de la Călugăreni — resuverire despre gloria*

românilor, reluată într-o ediție „corigeată” în 1875 sub titlul *Gloriile românilor*. Mihai Viteazul, poemă istorică în versuri. Mai interesantă decât aceasta este istoria romanțată, presărată cu remarcabile tablouri etnografice, *Revoluțunea română din anul 1848. Mușetoiul*, apărută la București în 1868, cînd autorul avea 46 de ani. Este vorba de un căzuș originar de pe muntele Mușetoiu, pompier cu (Pelimon dă multe detalii vestimentare) „spențer civit, cu gulerul și cu bănițele la mînci de postav roșu și cu paspalerul pe la cusătura pantalonilor în lung d-asemenea”, „cască de alamă peste al cărei creștet s-aridică ca o omidă, o țesătură linoasă roșie ce ei o numesc pisicuță”, „cravată de postav negru, ce ei o numesc podgal”, „bumbi galbeni frecați și strălucind ca aurul”, „cizme de piele aduse din Rusia, numită toval”. Episoadele sînt: atentatul contra lui vodă, semnarea constituției, apariția căpitanului Costache, retragerea guvernului, intervenția lui Fuad, lupta pompierilor în cazarma din Dealul Spirii. Eliade e „marele bărbat”, capul revoluției.

Nicolae Iorga pune mare preț, nentru cunoașterea vieții reale din Muntenia, pe Ion Dimitrescu, autor în 1848 al comediei în două acte *Două sute de galbeni sau păhărnicia de trei zile*, iar în 1849 al comediei într-un act *Badea Deffereu sau Voi să fim actor la Iași*. Alterna publicarea scrierilor în capitala Munteniei și Moldovei. Drama vodevil în patru acte *Radu Calomfirescu* a apărut la Iași în 1854, vodevilul în două acte *Smărăndița sau Fata pindarului* la București, în 1855.

Al. Piru

Cronica limbii

„Dacoromania”

ARĂTAM nu demult că limba română este astăzi studiată în mai toate țările înaintate și că apar numeroase lucrări asupra românei pe care le elaborează specialiști străini. Anul acesta s-a făcut un pas mai departe: în Republica Federală Germania s-a început publicarea unui anuar consacrat în întregime României. Ce e drept, nu conține numai studii de lingvistică, ci și de istorie, arheologie și folclor.

Responsabilul publicației este profesorul Paul Miron, român de origine, iar editura este Karl Alber din Freiburg și München. Titlul ales este „Dacoromania”; el reproduce, după cum subliniază în prefață Paul Miron, pe cel al anuarului scos de Sextil Pușcariu la Cluj, în toată perioada dintre cele două războaie mondiale. Apărea pe atunci în fiecare an un volum masiv, consacrat exclusiv problemelor de filologie și bine cotate pe plan internațional. Toate materialele erau redactate în românește.

Seria actuală, din care a apărut anul acesta primul volum, este redactată în cea mai mare parte în limba germană, dar are articole și în franceză, italiană

și engleză. Autorii sînt din diverse țări, dar precumpănit din România. Toate studiile sînt grupate în jurul unei idei centrale, anume a începuturilor romanității în Dacia: stăpînirea română, evacuarea Daciei, formarea limbii române și așa mai departe. Explicația este că au fost adunate aici referatele ținute la un colocviu organizat la Freiburg, în decembrie 1971, de „Deutsch-Rumänische Studienvereinigung — Societatea Mihai Eminescu”.

Obiceiul meu este să nu mă pronunț în alte materii decît lingvistice: dar ar fi greu de susținut că o problemă de istorie ca părăsirea Daciei nu privește istoria limbii române. De aceea semnalez că studiile semnate de Vladimir Iliescu, Andrei Bodor și Radu Vulpe vor trebui avute în vedere de cel care mai discută locul de formare a limbii române și care vor găsi aici informații prețioase pentru a demonstra că

populația romanizată nu a părăsit niciodată Dacia. De asemenea îi va interesa articolul lui Emilian Popescu *Continuitatea în lumina descoperirilor epigrafice*.

Mai multe articole privesc însă strict probleme de limbă. Despre elementele de substrat ale românei scriu I.I. Russu și Cicerone Poghirc. Cuvintele de origine dacică sînt astăzi la noi în atenția unui public foarte larg, care de multe ori, din păcate, nu știe să aleagă între teoriile serioase și cele fanatizate. E cu atît mai îmbucurător că specialiști pregătiți își spun părerea în materie. În aceeași ordine de idei, Italo Ronca combate exaltația prin iranică a unor nume proprii dacice, iar Gottfried Schramm discută numele românesc al Dunării, pe care îl socotește păstrat din dacică.

Alți autori se ocupă de constituirea românei primitive. Acad. Al. Rosetti

sintetizează trăsăturile principale ale românei, care pe de o parte prezintă un caracter mai accentuat popular al latinei decît în apus, pe de altă parte a păstrat structura latină mai bine decît limbile occidentale. Sorin Stati discută diversele teorii privitoare la constituirea românei primitive. Matilda Caragiu-Marioțeanu susține că aromâna și meglenoromâna constituie un intermediar între romanitatea occidentală și dacoromână, iar Andrei Avram arată că modificările fonetice ale românei se explică mult mai mult prin evoluția internă decît prin influențe din partea limbilor vecine.

În sfîrșit, Paul Miron subliniază interesul pe care populația românească l-a arătat, de-a lungul secolelor, pentru problemele limbii, iar Mihai Pop și Dumitru Pop discută moștenirea dacoromană în materie de folclor.

Am pomenit numai o parte dintre studiile cuprinse în volum, dar cred că atîta e destul ca să se vadă cît de binevenită este apariția lui și ce speranțe putem să ne punem în cele care îl vor urma.

Al. Graur

Preludiu la „Sociologia literară” a lui Robert Escarpit

ÎNCEPIND cu ilustrul profesor de elocință franceză de la Sorbona, François Villemain (1790—1870), care a spus axiomatic: „literatura este expresia societății”, și pînă în zilele noastre, a existat în critica franceză o împunătoare filieră, căreia cultura universală îi datorează dezvoltarea și ilustrarea acestui adevăr. Să-l amintim pe Hippolyte Taine (1828—1893), înfiul mare deschizător de drum în această direcție, ale cărui atît de colorate analize impresioniste, sprijinite pe cei trei masivi piloni ai rasei (neamului), mediului (social) și momentului (cultural), au fost pe nedrept suspectate de dogmatism și devalorizate, cu tot farmecul lor? Voj mărturisii fără rușine că între vîrsta de 16 și 18 ani i-am devorat aproape toate cărțile, nemistruind însă „Les origines de la France contemporaine” (1876—1894), lucrare scrisă sub sentimentul de panică provocată în rîndurile unei anumite intelectualități franceze de spectrul Comunei și menită a dovedi absurdă teză cum că Revoluția franceză însăși ar fi fost cu totul inutilă, deoarece vechiul regim (regalitatea absolută) dusesse destul de departe procesul descentralizării administrative (care nici astăzi nu s-a realizat așa cum trebuie!). Spiritul de finețe, — ca să mă folosesc de faimosul dublet al lui Blaise Pascal — covîrșea la Taine spiritul geometric, care rămîne în genere dominantă structurii carteziene a inteligenței franceze. Dovada — puternica amprentă pe care a lăsat-o exemplul lui Taine asupra lui E. Lovinescu, nu numai prin a lui preconișare de a se cerceta facultatea principală (la qualité maîtresse) a scriitorului studiat, dar și prin exemplul marilor arborescențe de metafore în scrișul său artistic, evidentă pînă și în portretele memorialistice pe cit de admirate, pe atît de puse sub semnul întrebării. Principalul reprezentant al școlii estetice franceze din ajun a fost muzicologul Charles Lalo (1877—1953), care a stabilit mai limpede ca oricine relațiile pendulatoii dintre scriitor și societate, prin afirmare sau negație, precum și imposibilitatea artistului de a se sustrage epocii sale. Mult consultatul „Dictionnaire des littératures” (1968) al lui Philippe Van Tieghem îl omite, dar cărțile lui: *L'art et la vie sociale*, *L'art loin de la vie* și *L'art près de la vie* rămîn probante în tema atît de controversată a relațiilor dintre artist și societate, cu exemple mai ales din literatură. Nu mai vorbim de genialul tînăr, mort înainte de vreme, — și el absent din dicționarul francez mai sus numit, — filosoful Marie-Jean Guyau (1854—1888), a cărui lucrare postumă, *L'art au point de vue sociologique* (1889), a privit cu luciditate problema, într-un moment cînd estetismul invadase sfîrșitul de veac al secolului, ivit sub zodă generoasă a preromantismului. Romantismul german descoperise acea noțiune nouă de *Zeitgeist* (spiritul timpului), care postula puterea invăluitoare a ambianței culturale, în felul unei entități de la a cărei priză nimeni nu s-ar fi putut sustrage. Entitatea plutea în stratosfera metafizicii, însă suportul ei nu se putea abstrage societății care elaborează ideea și o nutrește cu sîngele ei.

Nu s-a putut pînă deunăzi vorbi în Franța de existența propriu-zisă a unei estetice sociologice, în afară de aceea marxistă, prezentă înfiia oară înainte unei juriu al venerabilei Sorbone, cu teza lui Lucien Goldmann (1913—1970), despre Racine (1956), concepută totodată în spiritul metodei structuraliste genetice. „Enfin Escarpit vint” s-ar putea spune, umplînd cu un recent nume ilustru enunțul boilean (al lui Boileau din *Art poétique*), — nu atît de ilustru, firește, ca să fie luat în con-

siderație de același dicționar literar francez, care numește mulți scriitori în viață, omițîndu-i însă pe esteticieni, sau de al nostru românesc *Dicționar de estetică generală*, de mai an (1972), care menționează însă la articolul *sociologia artei* interesantele lui rezultate obținute în *La révolution du livre*. Profesor la Universitatea din Bordeaux, Robert Escarpit se scutură cu modestie, în prefața la cartea *La littérature et le social, éléments pour une sociologie de la littérature* (Paris, Flammarion, 1970), de povara unei „școli bordeleze” de sociologie a literaturii. Este totuși principalul reprezentant și animatorul recunoscutului de el „echipe”, care cu

tor—carte—cititor. În cartea cu caracter colectiv, scrisă de 8 autori, R. Escarpit, P. Orecchioni, J. Dubois, Ch. Bouazis, H. Zalamansky, R. Estivals, G. Mury și N. Robine, cel dintîi este prezent cu trei eseuri: *Literarul și socialul*, *Succes și supraviețuire literară și Literatură și dezvoltare*, urmat de două „documente”: *Definiția termenului „literatură” și Ce este o carte?* În primul din aceste documente, filologul pleacă de la etimologia cuvîntului latin *litteratura*, care ar fi fost calchiat după Quintilian pe echivalentul elin *grammatiki*. Înfiia formă franceză, populară, din *Roman de la Rose* (1275), ar fi fost *lettreture*, în limba spaniolă

douăzeci de ani înainte, încă neorganizată, își căuta orientarea în altă direcție decît cea oficială „a propriului învîțămînt, conceput ca o vorbire asupra vorbirii” („un discours sur le discours”).

Cărțușia lui Robert Escarpit, din 1958, despre *Sociologie de la Littérature*, apărută în colecția de popularizare a Preselor Universitare din Franța, sub semnul montanistei (a lui Montaigne) semnagme interogative „Que sais-je?” (Ce știi?), — se putea mîndri autorul, după abia doisprezece ani — atîngea în 1970 un tiraj de 32 000 de exemplare, se vede, recordul colecției!

Am numit pînă acum trei cărți de Robert Escarpit, omul de spirit care înfițe de ani de zile ace adînci în *Le Monde*, la rubrica sa din prima pagină, în corul de contradicții ale regimului gaullist și post-gaullist, sau, cum s-a mai spus, gaullist fără de Gaulle. A fi om de spirit, în tradiția moralștilor francezi ai secolului al XVIII-lea, a unui Chamfort sau Rivarol, nu exclude axa convingerilor și investigația pe toate planurile, începînd cu acela al statisticii. Cartea în genere și cea literară în specie, înfruntă, prin simplul fapt al caracterului ei public (și publicitar), o masă de cititori ce se țîn în rezervă, așteptînd cartea cea bună, să știe pe ce dau banii. Aceasta este, aș zice, suferința împărțită de triumfiul scrii-

letradura (1355) și în engleză *letterure* (1377) sau *lettture* (1483). Forma *lecture* ar fi fost o contaminare cu cuvintele derivate din verbul *legere* (a citi), lucru foarte firesc, căci literatura este făcută ca să fie citită, cu glas tare sau în gînd.

VALORILE semantice, urmărite de Escarpit, ale noțiunii franceze de *littérature*, sînt de o mare variație. Ne ținem strict de text:

1. Cultură.
- a. Știință în genere. Montaigne spunea despre Iulian Apostatul: „era prea excelent în orice fel de literatură”.
- b. Cultură a omului de litere. Voltaire zicea despre Chapelain: „avea o literatură imensă”.
2. Condiția scriitorului.
- a. Comunitatea oamenilor de litere, lumea literelor. Tot de la Voltaire citire: „De ce e capabilă joasa literatură”.
- b. Cariera literelor. Despre sărăcia legată de ea, spunea Taha Hussein, într-un raport către UNESCO: „Se poate deci afirma că literatură și calamitate au fost tovarășe de totdeauna” (Eminescu în *Cugetările sărmanului Dionis* limita acest adevăr la propria lui experiență neremuneratorie: „Poezie — sărăcie”).
- c. Industria literelor. Thibaudet scria: „În literatură, ca și în agricultură,

Cartea străină

Franța poate trăi în stare de economie quasi-inchisă” (prin alte cuvinte, așa cum agricultura franceză își poate hrăni țara fără a recurge la import, tot așa francezul mijlociu se mulțumește cu literatura națională și nu se arată receptiv față de cele străine.

3. Beletristica.

a. Arta expresiei intelectuale. „Progresele literaturii, adică perfecționarea artei de a gîndi și de a se exprima, sînt necesare stabilirii și conservării libertății” — spunea Doamna de Staël, exprimîndu-și astfel convingerea în rolul social determinant al oamenilor de litere întru formarea spiritului public.

b. Arta de a scrie opere de o valoare durabilă. Același Thibaudet afirma cu justete: „Jurnalul și cinematograful tind a lua locul literaturii propriuzise, adică al cărții. Astăzi se pot adăuga celor doi factori de substituere radioul și televiziunea.

c. Arta de a scrie, în opoziție cu celelalte arte. Istoricul literar Gustave Lanson spunea: „Opera va aparține, pînă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, literaturii, tot atît și parcă mai mult decît artei muzicale”. Escarpit consideră aci literatura, în sensul suprem al cuvîntului (el spune: „royal”, după cum la punctul b., de mai sus, în înțelesul ei cel înalt, zice „nobil”).

d. Arta de a scrie, în opoziție cu folosințele funcționale ale expresiei scrise: „Tehnicienii ies din literatură, treptat-treptat, odată cu ridicarea specialității lor la demnitatea științei” (R. Queneau). Lui Escarpit i se pare că aci noțiunea de literatură se găsește într-o stare de decadență!

e. Retorică artificială. Escarpit citează finalul poemului *Art poétique* de Verlaine: „Et tout le reste est littérature”. În traducere liberă: „Toate celelalte nu fac două parale”. Este sensul peiorativ cel mai dur, al unui poet care disprețuia tot ce nu era poezie înghemănată cu muzică („De la musique avant toute chose”).

4. Operele literare.

a. Ansamblu al producției literare. „Literatura popoarelor începe cu fabulele și sfîrșește cu romanele” (J. Joubert).

b. Ansamblu al scrierilor unei epoci, unei țări, unei regiuni. Doamna de Staël: „Lucrările engleze, germane și unele scrieri ale danezilor și suedezilor trebuie clasate în literatura Nordului.”

c. Categorie de opere specializate, gen literar. „Deplina revoluție sentimentală care alcătuiește aportul literaturii feminine, de trei sferturi de veac, la cunoașterea inimii” (L. Cazamian). Observația istoricului literaturii engleze era valabilă într-un moment cînd femeia nu rivaliza cu bărbatul la vorbă, la port și la fire.

d. Prin analogie: Categorie de opere de expresie lingvistică, dar nescrisă. E vorba de literatura orală. Escarpit dă un exemplu din *Mircea Eliade*.

e. Bibliografie, recensămîntul operelor dintr-o anumite categorie: „La această diversitate de aspecte ale scriitorului se adăuga enorma cantitate a literaturii ce i-a fost consacrată”. Aci aș propune ca variantă a sensului de bibliografie glosările criticii și ale istoriei literare.

5. Istoria literară.

a. Ansamblul faptelor literare ca fenomen istoric distinct: „Literatura franceză modernă tinde către clasicism, printr-un instinct secret și imperios”. (Cazamian).

b. Istoria unei literaturi în sensul 4 b. „Toate perioadele literaturii germane au fost obiectul unor lucrări importante” (A. Bossert).

c. Prin metonimie: Manual de istorie literară. Scurtăm fără exemple.

6. Știința literară.

a. Cunoaștere rațională a faptelor literare.

b. Disciplină universitară a literaturii în sensurile 4. a., 4. b, 5. a. și 5. b.

Nu-i așa că filologul e la fundamentul sociologului literar?

Șerban Cioculescu

Poeți români, poeți universali

PRINTRE cuvintele lui Ion Barbu care mă predispu la reverie (și într-o artă deloc limbută, acestea sînt surprinzător de multe!) se află și aceasta: „...oliva antică răsădită în Aquitania“. Poate că efectul quasimagic pe care-l are asupra mea această formulă se datorește reliefului vocalelor: urcusului prin o și i spre platoul egal, uniform al celor doi a, coborînd în pantă dulce în valea celor trei de a pentru a debușa din nou, triumfal, pe podișul înalt al suitei celor trei a finali. Dar efectele euforice ale frinturii de frază nu se datoresc doar eufoniei vocabulelor, ci harurilor unui topos străvechi, acela al răsădirii, al germinării într-un sol străin, al migrației semînțelor departe de locurile obîrșiei lor.

Dacă există ceea ce se cheamă literatură universală, aceasta este spațiul în care se petrec fenomenele diverse ale procesului pe care l-am putea numi cu un termen preluat din științele naturii: panspermie cosmică. Verbul lui Poe fecundează la distanță solul poetic francez, revenind prin Baudelaire și Mallarmé în sfera anglo-saxonă. Cît de naivi sînt acei critici americani ai lui Poe care afirmă că Baudelaire nu a înțeles poezia lui Poe, că Mallarmé și Valéry s-au înșelat asupra lui Poe, necunoscînd în suficientă măsură limba engleză. Tot atît de naivi ca și aceia care pun traducerea lui Baudelaire din Prăbușirea casei Usher deasupra originalului. Barbu decretă odată, peremptoriu ca întotdeauna, un adevăr profund, mai general decît cazul particular pe care îl viza: „Keats, nestiutor de greacă, avea preștiința Greciei“.

Mă întreb azi, avînd în mîna volumul bilingv **Joc secund**, — **Jeu second**, cum ar fi judecat el, niebelungul „robot să prefacă aurul împrumutat în coroane, numai prin știința penibilă a degetelor sale“, această nouă ipostază a poeziei sale? El care, cu toate protestările sale contrare, poate fi apropiat și, mai mult decît atît, identificat cu acel poet care, în sensul mallarméean al versului, a încercat să dea „un sens plus pur aux mots de la tribu“, s-ar fi recunoscut pe sine în chipul acesta apropiat și străin?

Traducătoarea, Yvonne Stratt, a reușit, fără îndoială, în ceea ce francezii ar fi numit **gageure**. O întreprindere temerară riscantă, aceea a trecerii — s-ar putea spune: cu arme și bagaje — a unui sistem ermetic, dintr-un registru lingvistic într-altul. Și aceasta, urmărind în același timp transferul substanței și al formelor. Respect al cadrelor prozodice, al ritmelor masculine și feminine, pe lângă străduința de a găsi, nu numai cu fidelitate, ci cu subtila intuire a modularilor lirice, echivalențele fundamentale. Iată, din **Joc secund**, poezia **Timbru**: „Le fifre aux plaines rouges, la flûte en cheminant, / Divisent la souffrance très haut ou bas criée, / Mais le

roc en prière, l'argile dépouillée / Et l'onde au ciel promise, la chanteront comment? / Il y faudrait le souffle d'un aussi vaste chant / Que la plainte soyeuse des ondes qui avancent, / Ou bien l'hymne des anges, lorsque l'Eve s'élance, / Comme un corps de fumée, de la côte d'Adam“.

Dacă **Riga Crypto** și **Iapona Enigel** își pierde ceva din fragranța în versiunea franceză (caz similar al pierderii de substanță în toate traduceri în limba franceză ale **Lucafărului**), în schimb ciclul **Isarlik** își păstrează surprinzător, în limba lui Mallarmé, toate, sau aproape toate, aromele originale. Pirește, reușitele majore sînt ale versurilor în care geometria sintaxei triumfă asupra labirintelor obscurității: „Rêve à Droite Simple! Soit géométrie, / De ces sabres libres de l'Alexandrie, / Sous l'oeil immuable, bleu-acier de ciel, / De ma vraie idole, nommée **El Gahel**. / Lames claires gagnent — inégaux sommets — / Sa Norvège chère — comme un fin sterlet — / Fraichissant, les zones et chassant là-haut, / La cité-mage qui tourne en fuseau...“

Nu este operă de translație, oricît de izbită, în care să nu se piardă ceva pe drum. Unde mai este în versul franțuzesc „Rêve de langueur, Floride, près des îles des Antilles“, acea aromă melancolică a flaconului gol de cristal în care mal adie din depărtări insondabile un totodată cald și răcoros parfum exotic, pe care o emană versul: „Vis al galesei Floride și-al ostroavelor Antile“, încrustat de Ion Barbu în **Protocol al unui club Mateiu Caragiale**, după ce l-a desprins din cartea pe care „ca vechi suflet din răsărit“ o îndrăgea mai presus de toate?

Să nu fim, însă, triști cînd nu găsim ceea ce nu poate să fie: misterul, de o poetică sublimată, al diversității limbilor este tocmai acesta: al echivalențelor în non-identitatea lor. Poate intruciva în acest sens vorbea Saint-John Perse despre poet ca despre o făptură eminentă bilingvă.

Editor, biograf, exeget — con amore — al lui Ion Barbu, Dinu Pillat întovărășeste frumosul volum al tălmăcirilor Yvonnei Stratt cu un fin și luminos portret al poetului.

Și încă o ultimă strofă — ne fît-ce que pour vous en donner l'idée — din **Joc secund**: „Nadir latent! Le barde soulève haut la somme / Des harpes éployées, en vol inverse échues, / Et la chanson s'épuise, mystérieuse comme / Les globes des méduses que l'eau verte remue“.

OMUL Bacovia a avut, fără îndoială, o rară vocație a eșecului. Dar, în același timp, printr-o ironică răsturnare a destinului său, o excepțională vocație artistică de a face să eșueze eșecul. Poezia sa este o izbîndă a expresiei asupra mizeriilor unei existențe. A poematiza — așa cum a făcut-o el — eșecul, înseamnă

George Bacovia

a triumfa asupra lui. Aceasta pentru că, printre altele, a cinstit cuvîntul poetic și, dincolo de toate temerile și disperările și neîncrederile sale, a crezut într-o relație fermă între cuvinte și lucruri. A crezut în corespondența dintre cuvînt și materie. Cuvintele poeziei sale devin astfel lucruri ce se vor savurate ca atare, ele avînd savoarea materială a lucrurilor. Nu e vorba, aici, doar de rafinatele eufonii ale simbolismului. Poezia lui Bacovia nu poate fi subsumată în esența ei unei poezii simboliste. În chiar prozaismele voite ale acestui poet, care ironiza într-unul „creatorul“, printre locurile comune suspendate într-un vid al ironiei, descoperi distanța pe care artistul și-o ia față de obiectul artei sale.

Recitîndu-l în ediția bilingvă română și germană, ascultînd în versul său „materia plîngînd“, ca un bas continuu, deslușesc noi armonice ale acestei voci.

Căci versiunea germană pe care ne-o oferă liricul de excepție și omul de profundă și rafinată cultură, Wolf Aichelburg, nu este doar o oglindă paralelă a poeziei bacoviene; poetul tălmăcitor a căutat și găsit mai curînd corespondențe lirice decît echivalențe lingvistice. Aceste corespondențe — în registrul unei alte limbi — pun în lumină unele din valențele liricii bacoviene. Astfel, de pildă, știm că în poezia lui Bacovia abundă verbele impersonale, acțiunile care nu au un agent. Prezența obsedantă a ploii, a ninsorii este, în același timp, aceea a unor elemente reci, sterile, mortificatoare și indicare a prezenței impersonalului. Natura bacoviană nu acționează, ci e — dacă se poate spune astfel — acționată. Ea nu e, ca să folosim o veche distincție filosofică, **natura naturans**, ci **natura naturata**. Plouă, „ninge grozav“, „ninge gri“, „burează“, „e foșnet“, „e somn“. Convulsii ale unei naturi, în fond, pasive, în care somnul e greu, de plumb. O tristețe fără nume, ireductibilă la

Ion Barbu

tristețea prea subiectivă a poetului plutește în atmosfera acestei lirici. Plînsul bacovian nu este doar al insului, nici chiar atunci cînd e zguduit de „un plîns intern“. Căci (asemeni expresiei impersonale a lui Verlaine din versul: „Il pleurt dans mon coeur“) poetul știe că ploaia și zăpada și lacrimile cad într-insul, dar nu e el cel care le stîrnește.

Wolf Aichelburg a înțeles prea bine această predominantă impersonalului și s-a folosit de posibilitățile limbii germane în această privință. Iată, de exemplu, o strofă din poezia **Moină**: „Și toamna, și iarna / Coboară-amîndouă. / Și plouă, și ninge, / Și ninge și plouă“. În versiunea germană: „Es herbstet und winter/im dunklen Verein, / es schneit und es regnet, / Wird regnen und schnein“. Tot astfel, în finalul poeziei **Amurg de toamnă**, în care poetul se ascultă pe sine gemînd și plîngînd și rîzînd: „Ascult atent privind un singur punct / Și gem, și plîng, și rîd în hî, în ha...“. Wolf Aichelburg schimbă forma personală a verbelor într-una impersonală — conform sensului profund al versurilor: „...Ich starr auf einen Punkt, Mit wunden Ohren / vernchm ich, wie es stöhnt und wient und lacht“.

Să mai amintim doar un vers în care imaginea **troienirii** bacoviene dobindește, în versiunea germană, o particulară pregnanță: „Im Park, da schneit sich's langsam ein...“

Fidel spiritului bacovian mai curînd decît unor tipare formale, Aichelburg a găsit drumul de acces spre acel lamento care constituie muzica lăuntrică a acestei poezii. Versiunea germană de înaltă valoare poetică pe care ne-o oferă, comunicînd cu originalul român prin subtila descoperire a corespondențelor lirice, va contribui desigur la universalizarea unui poet care, în esența poeziei sale, este universal.

Nicolae Balotă

● DINTRE cărțile apărute în ultimii doi ani, avînd o covîrșitoare importanță pentru gîndirea științifică contemporană, sau mai exact, pentru cea din domeniul fizicii nucleare, cartea lui Bernhard Philibert, **Der Dreieine**, merită o deosebită atenție.

Gîndirea contemporană din domeniul științelor exacte, ajunsă în ultimele decenii să nu-și mai poată încheia nici o viziune unitară sau de ansamblu asupra lumii, datorită pulverizărilor analitice la care fusese supusă de iluștrii săi reprezentanți, se vede din nou pusă de acest excelent gânditor german în fața unei mari probleme: necesitatea restabilirii unei ierarhii valorice în toate domeniile activității științifice și a recunoașterii acțiunii unor principii matematice universale în absolut oricare cîmp al acestor domenii. Demersul procesual al gîndirii sale este extrem de interesant. Punctul de plecare îl constituie fizica, ea fiind pentru acest mare cercetător contemporan, știința pilot care, procedînd analitic, a ajuns indiscutabil prima la evidența că limitele materiei sînt impuse de energie. Încetînd să mai fie un fapt empiric, materia nu dispăre. Devenînd energie, apoi categorie de conștiință (vezi și definiția din **Bolsaia Enciclopedia**) ea continuă totuși să existe și să producă printr-un sublim joc dialectic spectacolul lumii. Ceea ce nu este supus însă schimbării, ceea ce nu devine după cum observă B. Philibert, este

BERNHARD PHILIBERT

DER DREIEINE

Christian Verlag, 1972

principiul sau legea supraordonatorie. Un principiu însă nu cu domenii de aplicativitate restrînsă, ci principiul matematic pur, principiul care traversează precum un fir roșu orice structură, principiul sens, principiul absolut.

Și totuși, afirmația lui B. Philibert nu e rezultatul unei intuiții poetice, sau numai al unei laborioase cercetări. De parte de a fi o ipoteză, ea devine certitudine demonstrată riguros de-a lungul celor șase sute de pagini. Este uluitor procesul descoperirii acțiunii principiului matematic la nivelul celei mai profunde și mai subtile stări ale materiei: intimitatea sa nucleară, nivel la care existența e mai mult categorială decît empirică și în care singura expresie adecvată este ecuația. (Cit de profunde și de adevărate se vădesc a fi în luminile posibilităților actuale de cercetare intuițiile pitagoreice!). Av trebuit să treacă milenii pentru ca azi să se verifice la nivelul celei mai riguroase exigențe fizice că principiul **trei** nu e o născocire pitagoreică sau euclidiană, nci misterioasă sau provenind din necesități de ordin practic, ci profund firească, născută din însuși mo-

dul de organizare a lumii. Întreagă cartea lui B. Philibert este o pledoarie pentru restabilirea evidentei că **trei** este principiul fundamental de organizare a lumii, evidență subliniată mai întîi și mai ales la nivelul fizicii nucleare. Pornind de aici, construcția sau eșafodajul teoretic se lărgește imens implicînd principial întreaga fizică. Dar poate că, dacă s-ar fi limitat numai la acest domeniu, cartea ar fi avut o importanță oarecum restrînsă. Ar fi prezentat, să spunem, un interes doar pentru specialiști. Fizicianul german și-a dat însă seama de primejdie și prin implicații teoretice de ordin filosofic și-o salvează.

Plecînd de la rezultatele unor analize fizice nucleare și descoperind la cel mai profund nivel **tridimensionalitatea**, **complementaritatea** și **fundamentalibilitatea** (Dreidimensionalität, Komplementarität, Fundamentalität, p. 48, 52, 57) ca principii dirijatoare ale existentului și la aceste nivele, el le ridică după aceea la rangul de **ordonatori dominanți** cu acțiune extinsă și la celelalte nivele ale existentului. În opoziția: lume — adevăr, realitatea fizică, ordonată conform

unor atari principii, îngăduie sau face posibilă cunoașterea numai pe baza lor, ea prezentînd permanent aceiași factori supraordonatori ai ei atît în structura cit și în formele sale, atît în planul său de construcție cit și în posibilitățile posibilității lui său

Refacerea legăturii dintre macro și microcosmos, legătură ruptă din pricina impreviziunilor spiritului analitic, exercitat de altfel mai înainte de orice tot în acest domeniu, se face în gîndirea lui B. Philibert prin subordonarea acestor factori complementari unicului principiu trinitar subjacent. Analogia, ca lege formală de acțiune, devine astfel din nou evidentă, și într-o lume relativizată de Einstein, cuantificată de Plank și pulverizată în incertitudine de Heisenberg, ideea unui singur principiu supraordonator începe din nou să-și facă loc. E un principiu de data aceasta nu transcendent, nu mistic, nu religios, ci immanent lumii noastre, un principiu matematic.

Fizicienii poate vor protesta la gîndul unei atari reducții, dar marile adevăruri, chiar fizice fiind, sînt și trebuie să fie simple. Așa ne spunea acum cincizeci de ani rusul Rosanov și așa ne spune și azi, reluînd parcă tradiția, germanul Bernhard Philibert, unul dintre cei mai mari fizicieni atomiști ai lumii.

Marcel Petrișor

1848

ÎN MOLDOVA

PRIII pași pe drumul de jertfe al Revoluției de la 1848 au fost făcuți de moldoveni. În martie au început consfătuirile secrete ale „tinerilor culți din Iași, descendenții celor mai de seamă familii ale țării, care chibzuiau ce este de făcut pentru a îndrepta situația insuportabilă creată de abuzurile domnitorului Sturdza”. Înțelegând primejdia care-l păstrea, domnitorul invită pe cîțiva dintre răzvrățiți să-și spună păsurile. Aceștia pretind să li se aprobe o întrunire publică, pentru ca obștea, și nu ei singuri, să-și arate dorințele. Întrunirea este aprobată și se ține în ziua de 27 martie, în sala hotelului „Petersburg”, din Iași, în prezența șefului departamentului din Intru, Ștefan Catargi. Adunarea, prin delegații săi numiți, redactează o Proclamație, formată din 35 de puncte, în care cer, printre altele: Reforma școalelor; Desființarea poșlinei (taxa de exportare a produselor țării); Înființarea

rea unui tribunal de comerț; Înființarea unei bănci de stat; Libertatea presei; Ridicarea pedepselor corporale degradatoare; Inamovibilitatea și responsabilitatea funcționarilor; Dreptul de petiționare. Proclamația este dată domnitorului spre rezolvare. Ce a urmat după aceasta ne este cunoscut din presa românească a vremii și din cea străină. JOURNAL DES DEBATS, bunăoară, scria, la 15 aprilie 1848: „Conspiratorii din Iași, fii de boieri studiați la Paris, și o parte din noblete, au vrut să-l constrîngă pe prințul Sturdza să facă reforme. 60 de conjurați au intrat în palat, noaptea, și i-au dat prințului revendicările... Prințul, înspăimîntat, a aprobat totul, dar a doua zi a arestat pe conspiratori...”.

Proclamația care urmărea „îmbunătățirea stării românilor din Moldova, purta semnăturile principalilor aleși în comitetul de redactare: Iorgu Sturdza, C. Gheorghe Cantacuzino, Gheorghe

Sion, dr. Virnav, M. Costachi, A. C. Mavrocordat și Vasile Alecsandri. Mai poartă semnătura mitropolitului și a peste opt sute de cetățeni, participanți la adunare. Petițiunea-proclamație explică, în introducere, cauzele mișcării: „În preajma dovezilor vederate de suferințele ce simt de poporul Moldovei și a neapăratelor îmbunătățiri ce cere starea țării [...] adunarea, alcătuită din toate stările din țară, precum și de străini de toate națiile ce locuiesc în Moldova [...] s-a încredințat în cuget curat și nemișcat de patimi, că pentru a pune Moldova pe o cale fericită, mijloacele cele mai sigure și mai neapărat trebuincioase, sint...”.

Cele 35 de puncte ale proclamației știrbeau, în primul rînd, din atotputernicia domnitorului Mihail Sturdza care, stăpîn pe forța armată, înăbușă mișcarea cu silnicie. Treisprezece fruntași „sint legați în căruțe de poștă și porniți spre Galați, spre a fi trecuți la

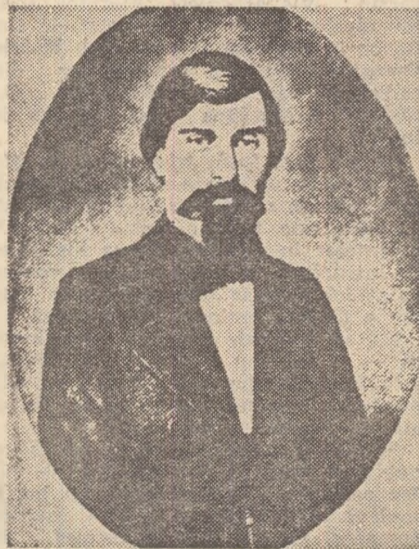
Măcin și predați turcilor”: Alecu Moruzi, Lascăr Roseti, Răducanu Roset, Dim. Roseti, Alecu Cuza, Romalo, M. Iepureanu, Moldovanu, N. Catargiu, Filipescu, B. Cantacuzino, P. Balș, Miclescu. Cei scăpați sint trecuți pe listele proscrisiilor și dați în urmărire, în țară și la frontiere.

La 29 martie, Sturdza publică un ofis adresat orașenilor de toate treptele: „Cu o vie amărăciune am privit neliniștea ce v-a învăluit în curgere de citeva zile, care s-a pricinuit de cîțiva netrebnci cu cugetări tulburate dintre boieri [...] Rămîneți încredințați că ocirmuirea a luat toate măsurile trebuitoare ca să vă apere de suferinți”. În felul acesta, mișcarea, începută în grabă, fără o pregătire temeinică și fără concursul armatei, este strivită. Vor rămîne să continue lupta mai departe, din refugii, acei fruntași neînspăimîntați de tirania lui Sturdza.

Vasile Alecsandri:

CEL dintii care va folosi tiparul pentru denunțarea coruperii din administrația Moldovei va fi Vasile Alecsandri. În luna mai el publică broșura: **Protestație în numele Moldovei, a omenirii și a lui Dumnezeu**, semnată: Vasile Alecsandri, mădular al comitetului ales de obște pentru redacția cererilor sale (la adunarea de la 27 martie, din Iași). Strigă, în paginile acestei broșuri, poetul-patriot: „Fraților români din toată România! Vă chem să fiți martori la nelegiuirile guvernului Prințului Moldovei, Michail Sturdza, carele de patru-sprezece ani s-a arătat, prin toate faptele sale, dușmanul cel mai aprig al națiunii noastre. Veniți cu toții să protestăm în fața lumii împotriva sistemului varvar și corupător, ce a întrebunțat pînă acum acest domnitor pornit de patimi, spre a ține Moldova în lanțuri și în întunecime...”.

Alecu Russo:

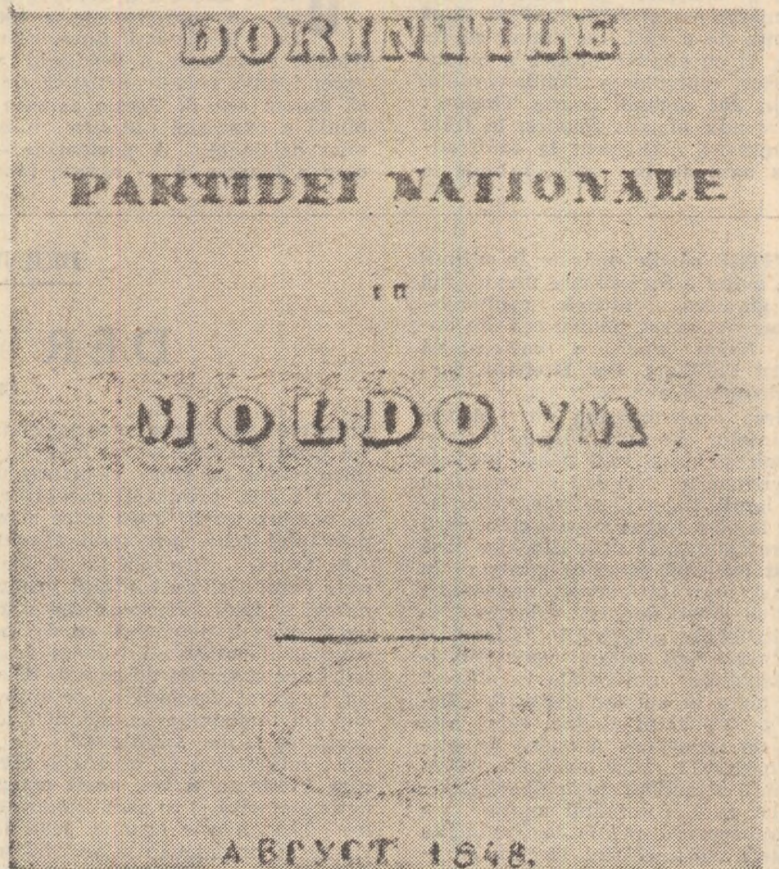
ATAȘAT cauzei revoluției, încrezător în vederile politice ale lui Mihail Kogălniceanu și ale lui Vasile Alecsandri, participă atît la acțiunile întreprinse în Moldova, cît și la cele de la Blaj. După înăbușirea revoluției se va alătura, la Paris, luptei continuată de intelectualii români emigrați, sub conducerea lui Nicolae Bălcescu.

Mihail Kogălniceanu:

ÎN august, apare la Cernăuți o altă broșură protestatară, redactată de Mihail Kogălniceanu: **Dorințele partidei naționale în Moldova** (104 pagini), care enunță 34 de reforme trebuincioase Moldovei. Acestea sint: 1. Neafirmarea administrativă și legislativă; 2. Egalitatea drepturilor civile și politice; 3. Formarea unei Adunări obștești, compusă din reprezentanții tuturor stărilor societății; 4. Domnitor ales din toate stările societății; 5. Lista civilă impuștinată (în vremea aceea venitul național al țării era de 10 000 000 de lei, din care Sturdza primea 1 600 000); 6. Res-

ponsabilitatea miniștrilor și a tuturor funcționarilor; 7. Libertatea tiparului; 8. Răsplătirile naționale să fie date de către națiune, prin Adunarea Obștească, iar nu de domnitor; 9. Reprezentanții țării să nu primească funcții, cinstiti sau răsplătiri, în timpul mandatelor; 10. Publicarea seanțelor Adunărilor Obștești și a tribunalelor; 11. Dritul inițiativ de petiție; 12. Reprezentantul țării la Constantinopol să fie ales de către Adunare, dintre români; 13. Închezășuirea libertății individuale și a domiciliului; 14. Instrucție egală și gratuită pentru toți românii; 15. Intemeierea unei garde urbane și rurale; 16. Intemeierea unui juriu pentru pricini politice, criminale și de tipar; 17. Desființarea pedepsei cu moartea și a bătăilor trupești; 18. Intemeierea unui ordin de avocați, spre libera apărare în cele civile și criminale; 19. Intemeierea ministerului public (justiție); 20. Reforma tribunalelor și inamovibilitatea judecătorilor; 21. Neamestecul domnitorului în ramul judecătoresc; 22. Desființarea tribunalelor și a comisiilor speciale; 23. Libertatea culturilor (religiilor); 24. Ridicarea morală și socială a clerului ortodox; 25. Organizarea clerului catolic pentru românii de această religie; 26. Drepturi politice pentru orice compatrioți, de orice credință creștină; 27. Emanciparea graduală a israeliților moldoveni; 28. Înturnarea către stat a averilor mănăstirilor închinat la locuri străine; 29. Dreptul fiecărui ținut, oraș și comună de a-și controla administrația prin sfaturile sale; 30. Desființarea de orice dări asupra exportățiunii produselor națiunii; 31. Reforma codicelor civile, comercială și criminală; 32. Intemeierea legilor de poliție și a așezărilor penitenciare; 33. O lege energică pentru secarea corupției răspîndită în țară

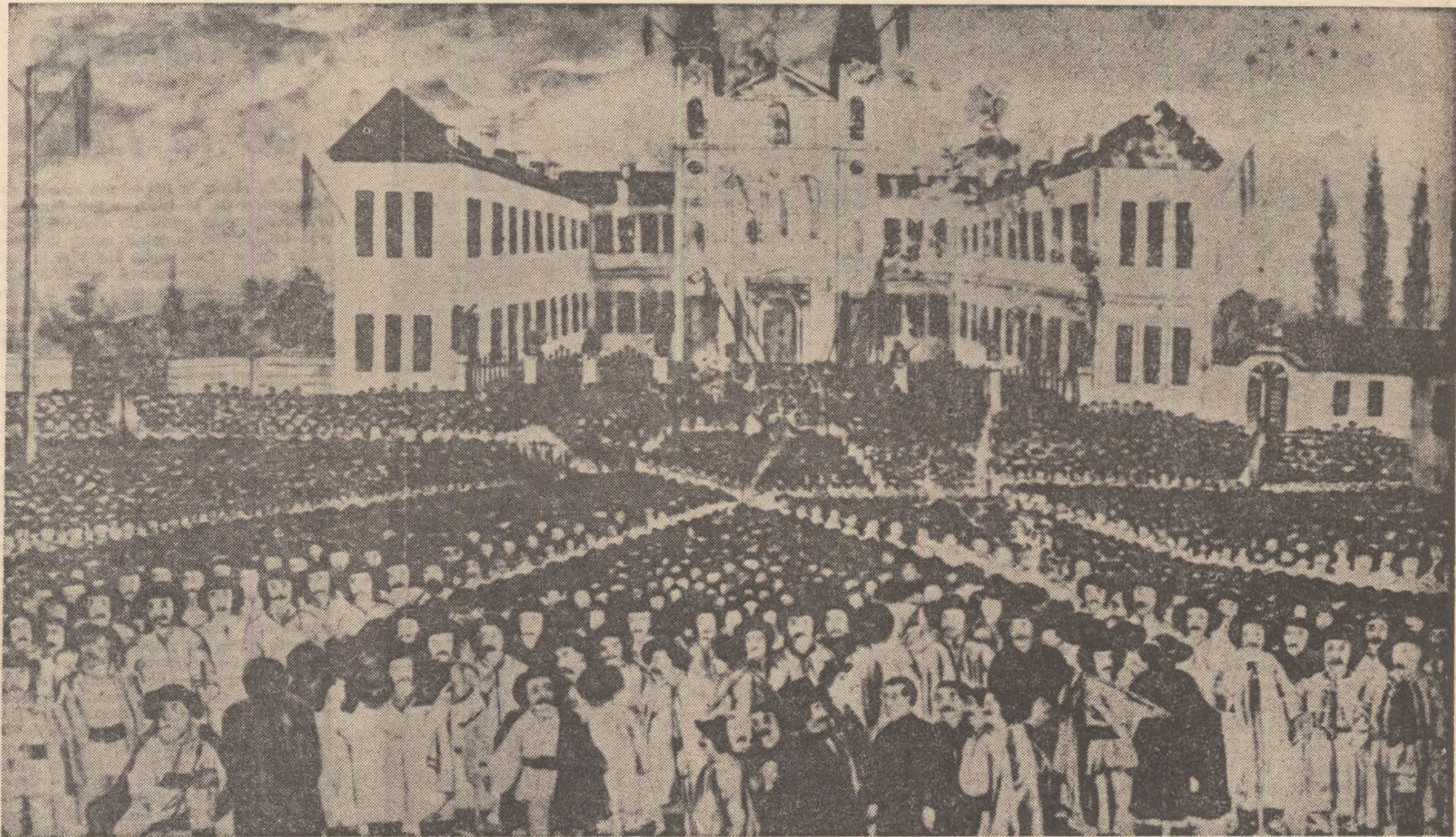
de către guvernul de azi; 34. Înlesnirea comerțului și a libertății muncii (legi de credit, bancă națională, așezare de școli profesionale, deschidere de drumuri de comunicații).

În incheiere, Kogălniceanu insistă a-

supra necesității ca mai întii, în vederea îndeplinirii acestor dorințe, „să se doboare orice ranguri și privilegii, personale sau de naștere; să se desființeze robia pe pămîntul românesc”.

ÎN TRANSILVANIA

1848

Marea adunare de la Blaj (după o stampă contemporană)

Simion Bărnuțiu:

„Eu zic că libertatea cea adevărată a oricărei națiuni nu poate fi decât națională... Dacă e drept că persoanele nu-și pierd natura când se leagă într-un corp național cu limbă și datine comune și iată că tot același vom fi constrinși a zice și de națiune ce zicem de o persoană singură: că libertatea națiunii încă e legată strâns cu persoana ei, ca și a persoanelor firești dacă nu mai strâns; libertatea națiunii încă poartă tipul națiunii, cum poartă libertatea personală tipul persoanei omului; națiunii încă i-a dat natura forme precum persoanelor firești; cu persoana națiunii deodată se naște și libertatea ei, ca și a persoanelor singurate, și cu persoana dimpreună se stinge“ [...].

(Din discursul rostit la Blaj)

MISCAREA revoluționară din Transilvania a costat viețile a peste 40 000 de oameni și a dus la ștergerea de pe suprafața pământului a 230 de sate. Nicăieri în lume revoluția de la 1848 n-a cunoscut un bilanț atât de tragic. Cauza directă a răscolirii românilor de peste munți a fost nedreapta unire a Transilvaniei cu Ungaria, unire impusă prin hotărârea de la 1 aprilie 1848, a parlamentului imperial. Împotriva nedoritei uniri a protestat mai întâi Simion Bărnuțiu, prin proclamația sa dată înaintea întrunirii parlamentului (la 25 martie). „Ascultați, strănepoți ai romanilor... Până ce dieta (parlamentul) nu va recunoaște națiunea română ca națiune, voi, românii, nu stați de vorbă...“ Și Bărnuțiu continuă: „Să mergem, răsturnăm piatra de pe mormânt (căci morți politici am fost, nu națiune), să deslegăm lanțurile milenare ale națiunii române, pentru ca să se ridice din pulbere și să viețuiască viață veșnică...“

Ridicarea se va face la 3/15 mai, când se adună pe Cimpia Libertății, de la Blaj, peste 40 000 de români. Prezidează întrunirea cei doi episcopi (unit și ortodox): Ioan Lemeni și Andrei Șaguna, care sînt înconjurați de doi vicepreședinți — Simion Bărnuțiu și George Barițiu și de zece secretari: Timotei Cipariu, Ion Popasu, A. T. Laurian, D. Boeru, Iacob Bologa, Paul Dunca, Gh. Anghel, Ion Bob, Petru Marin și Ion Bran. Poporul își exprimă dorințele într-o Proclamație de 16 puncte: Neatîrnare politică și reprezentare proporțională numerică în parlament și în slujbe publice; Autonomie bisericească; Desființarea iobăgiei și a dijmelor; Libertate industrială și comercială; Ștergerea dărilor pentru păscutul viteilor; Desființarea zeciei metalilor (la lucrul minelor); Deplină libertate a gândului — rostit, scris, tipărit; Liber-

tate personală și de întruniri; Înființare de tribunale cu jurați; Înființarea armatei românești; Miezului dreptei moșii și pădurii; Plată de stat pentru preoțime; Înființare de școli românești în toate satele și orașele; Înlăturarea privilegiilor; Constituție nouă; Suspendarea decretului uniri a Transilvaniei cu Ungaria, pînă după proclamarea poporului român ca națiune.

O delegație formată din 30 de revoluționari, în frunte cu episcopul Șaguna, pleacă să ducă proclamația în fața împăratului, iar altă delegație, de o sută de oameni, conduși de episcopul Lemeni, se prezintă Dietei. Nici una dintre aceste delegații nu găsește înțelegere și ascultare, nicăieri. Românii au fost nevoiți deci să treacă la lupta cu armele, îndeplinindu-și astfel jurământul de pe Cimpia Libertății, de la Blaj: „Ca român, voi susține totdeauna națiunea română, pe calea dreaptă și legitimă, și o voi apăra cu toate puterile în contra oricărui act și asuprire; nu voi lucra niciodată în contra drepturilor și intereselor națiunii române, ci voi ține și voi apăra legea și limba noastră română, precum și libertatea, egalitatea, frățietatea (...). Nu voi încerca să asupresc pe nimeni, dar nici nu voi suferi să ne asuprească nimeni; voi conlucra, după putință, la desființarea iobăgiei, la emanciparea industriei și a comerțului, la păzirea dreptății, la înaintarea binelui umanității, al națiunii române și al patriei noastre“.

Printre miile de glasuri care dau acest jurământ, se află și ale fruntașilor moldoveni și munteni, aflați acolo: Vasile Alecsandri, Alecu Russo, Alexandru Ioan Cuza, Ion Heliade-Rădulescu, frații Golești, Gheorghe Sion și alții.

I.M.

Avram Iancu:

„Libertate, egalitate, frățietate, aceste principii sînt deviza noastră, acestea tezaurul și cel mai sfînt obiect, de aceste principii lipsiți, cu cea mai bărbătească seriozitate sîntem hotărîți din început a ne bălțui singele pînă la cel din urmă român. Inșă aceste principii le pretindem de la oricine, garantate pe temeiul existenței națiunilor și nu sîntem îndestulați, văzînd însemnate numele lor pe scrisori private, nici auzindu-le numai sunetul cel dulce pe la urechile noastre ca un echo fără de simțire.“

Sigilul guvernului provizoriu din 1848

Capii Revoluției din Muntenia – 1848

Rindul 1, de sus în jos : I. Heliade Rădulescu, Ion C. Brătianu, Gh. Magheru, C. Aristia ; rindul 2 : C. A. Rosetti, Iosafat Snagoveanu, Ion Voinescu ; rindul 3 : Nicolae Golescu, Dimitrie Brătianu, Ștefan Golescu și Cezar Bolliac.

(După „Illustrierte Zeitung“)

ția. Incolonați, cu drapelul în frunte, în strigăte de Trăiască Patria, Trăiască Constituția, răsculații se îndreaptă către palatul domnesc. Pe toate barierele năvălesc în oraș țărani din satele învecinate. La ora 7 seara palatul era înconjurat și poporul striga, într-un glas, ca domnitorul să semneze Constituția. N. Golescu pătrunde în palat și-i dă domnitorului proclamația. Acesta o semnează, iar I. Brătianu, ajuns în palat, cere lui Bibescu și schimbarea guvernului. Prizonier al poporului răsculat, Bibescu nu se mai poate opune. Se formează un nou guvern în care sînt aleși : N. Golescu, Șt. Golescu, I. Heliade, N. Bălcescu, col. Odobescu, G. Magheru. Arestatul C.A. Rosetti este numit prefect al poliției.

● 14 iunie : Domnitorul George Bibescu abdică și părăsește țara. În aceeași zi se formează un nou guvern (prin contopirea cu cel de la Islaz), numit „vremelnicesc“. Mitropolitul Neofit este numit președinte, iar membri : Heliade, Ștefan Golescu, Christian Tell, Gh. Magheru și Gh. Scurtu (negustor). Cu titlul de secretari sînt numiți în guvern : N. Bălcescu, A.G. Golescu, C.A. Rosetti și I. Brătianu. Colonelul Odobescu este menținut ca șef al oștirii, N. Golescu — ministru din Lăuntru, I. Cimpineanu — ministru Dreptății, C.N. Filipescu, la Finanțe și Ion Voinescu II, la Secretariatul statului.

● 15 iunie : Pe Cîmpul de la Filaret — numit apoi Cîmpul Libertății — se adună peste 20 000 de oameni : guvernul, clerul, garnizoana, breslele, poporul din toate sectoarele orașului. Toți la un loc jură să apere constituția și voințele nației.

● 16 iunie : Guvernul vremelnicesc dă o proclamație către popor, arătînd că „toți locuitorii României sînt frați...“.

● 19 iunie : Un complot se organizează de către reacțiune, pentru răsturnarea guvernului și înăbușirea revoluției Boierii, folosind trădarea făcută de colonelul Odobescu, șeful oștirii, și a colonelului Solomon, care comandă garnizoana București. arestează pe membrii guvernului, la palat. Poporul, aflînd vestea trădării, dă năvală la palat, unde este împințat însă de armata care trage în plin. Dar pînă la urmă mulțimea reușește să intre în palat și să elibereze pe arestați. Încercarea reacționarilor eșuase deci.

● 27 iunie : Încurajați de blîndetea guvernului, care ezită să pedepsească pe complotiști și pe cei doi coloneli trădători, boierii încoarcă o nouă lovitură : răspundește zvonul că o mare armată țaristă a intrat în Moldova și se îndreaptă spre București, în scopul înăbușirii revoluției.

Jurămîntul guvernului provizoriu

Memorial

„Jur în numele lui Dumnezeu și pe această sfințită cruce să fi credincios voinței nației române, apărînd-o din toate puterile împotriva oricărui atac și asupra. Jur că nu voi lucra niciodată împotriva intereselor nației și că voi ținea și apăra acele 21 de puncte decretate de popor, conlucrînd după putință și jertfind viața mea pentru dînsule și pentru nație.“

Ștefan Golescu
Ion C. Brătianu
Nicolae Golescu
Cezar Bolliac

„Jur în numele unu Dumnezeu și pe această sfințită cruce că voi fi credincios voinței nației române, apărînd-o din toate puterile împotriva oricărui atac și asupra. Jur că nu voi lucra niciodată împotriva intereselor nației și că voi ținea și apăra acele 21 de puncte decretate de popor, conlucrînd după putință și jertfind viața mea pentru dînsule și pentru nație“.

Decretele guvernului vremelnicesc

La 14 iunie 1848 Guvernul Vremelnicesc dă primele șase decrete, pe care le semnează : Neofit, G. Scurti, I. Brătianu, N. Bălcescu, C.A. Rosetti și A. G. Golescu.

Decretul nr. 1 : „Steagul național va avea trei culori : albastru, galben și roșu... Deviza care va fi scrisă pe steaguri : DREPTATE, FRĂȚIE.“ (Steagul era o combinație a culorilor steagului Moldovei și al Țării Românești — deci un simbol al unirii).

Decretul nr. 2 : „Desființarea tuturor rangurilor civile“.

Decretul nr. 3 : „Desființarea cenzurei, orice român avînd dreptul de a vorbi, a scrie și a tipări slobod asupra tuturor lucrurilor“.

Decretul nr. 4 : „Formarea gvardiei naționale“. (Comandant pentru Capitală este numit Ștefan Crețulescu).

Decretul nr. 5 : „Fiindcă în țară nu se află arme de vînzare, tot românul care are 2 puști, să imprumute una Statului“.

Decretul nr. 6 : „Desființarea pedepsei degradătoare cu bătaia și desființarea pedepsei cu moartea“.

Membrii guvernului fac greșeala de a da crezare zvonului și părăsesc Capitala. la 28 iunie, refugiindu-se la Rucăr.

● 29 iunie : Mitropolitul Nifon — alt trădător al revoluției — anunță printr-o proclamație restatornicirea vechiului regim boieresc. Se formează o căimăcămie : Teodor Văcărescu și Emanoil Băleanu.

● 30 iunie : O nouă acțiune a poporului pune capăt căimăcămiei. 40 000 de cetățeni ai Capitalei iau cu asalt cazarma în care se refugiaseră trădătorii, îi silesc pe Odobescu și Solomon să-și dea domisiile și se formează un nou guvern — Neofit, președinte, iar ca secretari : I. Cimpineanu, C.A. Crețulescu, N. Mincu și I. Brătianu. Sosesc în Capitală și ceilalți membri ai guvernului, din refugiu de la Rucăr.

● 13 iulie : Turcii se hotărăsc să intervină și trimit la Rucăr pe Suleiman-pașa, cu un corp de armată formată din 20 000 de oameni.

● 19 iulie : Armata turcă intră în Giurgiu. Suleiman-pașa anunșînd că vine în țară „pentru restabilirea ordinii“.

(Continuare în pagina 18)

1848

„REVOLUȚIA

Adunarea de la Filaret din august 1848

Vrem UNIREA!

ZIARELE revoluției și-au înscris în programele lor, ca idee călăuzitoare de primă însemnătate, unirea țărilor române. Exprimarea fermă a acestui deziderat național o găsim și în PRUNCUL ROMÂN, care publică, chiar în primul său număr, de la 12 iunie 1848, apelul intitulat: CĂTRE FRĂȚII NOȘTRI DIN MOLDOVA. „Fraților din Moldova! Ceasul libertății a sunat pentru tot românul. Astăzi, la 11 iunie, era ziua fericită în care libertatea a intrat triumfătoare în Capitala noastră. Numai bucurie și frăție este între toți locuitorii Ulițele Bucureștilor răsună de strigări de veselie, stindardele libertății filfilie... Toți românii s-au ridicat ca un singur om, toți s-au cunoscut de frați, de fii ai aceluiași neam... *Uniți-vă cu noi, frați de dincolo de Milcov, peste undele lui vă întindem brațele, dorind cu înfocare a vă da sărutarea frăției și a libertății... Uniți, vom fi tari. Uniți, vom sta împotriva oricărui vrăjmaș al libertății noastre... Trăiască libertatea! Trăiască România!*”

Același ziar, în numărul din 13 iulie, publica articolul UNIREA CU MOLDOVA. în care spunea: „Ca România să fie liberă cu desăvirșire, ca să fie mare și puternică, trebuie neapărat să se unească cu Moldova; muntenii și moldovenii nu fac decit o singură nație... au suferit aceleași nenorociri și simt trebuință de îmbunătățirea soartei lor... *Vă întindem mâna, frați moldoveni, în interesul nostru comun vă cerem unirea; vom alcătui un singur stat, o singură nație, o singură Românie liberă, mare și puternică.*”

● 6 septembrie: Delegația română se întoarce de la Constantinopol și se organizează o nouă demonstrație populară. la București, cu care prilej se arată hotărârea neclintită a poporului de a fi menținută Constituția. după care s-a trecut la arderea Regulamentului organic și a Arhondologiei (condica rangurilor boieresti).

● 13 septembrie: Fuad-efendi vine cu armata sa la Cotroceni de unde adresează o „proclamație” în care numește revoluția „o rebeliune izvorită din acel duh al comunismului împotriva căruia luptă întreaga Europă”. Apoi instiintează poporul că s-a restabilit regimul regulamentar și a fost numit caimacam Constantin Cantacuzino. Roata pompierilor din București, comandată de parucicul Pavel Zăgănescu, se angajează într-o ciocnire cu armata turcă, pătrunsă în oraș sus pe Dealul Soarelui. Atunci a avut loc măcelul căruia i-au căzut pradă mai mult de jumătate dintre bravii pompieri. O „proclamație” a lui Fuad-efendi dată la 13 septembrie anunța că „trebuie să oară cu totul orice urmă de revoluție” și instaura, la adăpostul baionetelor, regimul regulamentar.

● 1 octombrie: Rezistența continuă. Generalul Magheru se află încă pe poziția de luptă, și dă o proclamație,

CINE — întreba C. A. Rosetti într-un articol publicat la 28 iulie 1848 în „Pruncul român” — a făcut revoluția noastră, un om sau zece, sau nația românească? Negreșit că nația — răspundea el — cică 10 și 20 și 100... rebelști cu toată activitatea lor, nu ar fi izbutit să răstoarne atîția ocîrmuitori, atîția subcîrmuitori, atîția miniștri și un prinț stăpînitor [...] Așadar — preciza Rosetti, anticipînd pe Bălcescu — cițiva intriganți și ambițioși [...] n-ar fi putut să răstoarne o instituțiune înrădăcinată de atîția ani. **Revoluția a făcut-o toată nația.**”

La 4 martie 1850 Bălcescu scria, de asemenea, lui Ion Ghica: „Revoluția din iunie 1848 n-a fost inventată, nici fabricată, nici de mine, nici de voi, nici de d. Heliade, nici de vreun alt revoluționar”. Meritul, adăuga Bălcescu, nu e nici al comitetului revoluționar, care „nu făcu el revoluția; ci puse mîna pe ea, o dirijă, o orîndui. El a formulat într-un program sentimentul poporului și li dădu ideea revoluționară”.

În gîndirea și afirmațiile ambilor exponenți politici pașoptiști, revoluția de la 1848 a fost astfel o acțiune și o realizare a poporului, a maselor, cu alte cuvinte, ele fiind cele care i-au dat sursa energiei, amploarea și justificarea politică.

Fără azeziunea maselor, fără participarea lor directă și impetuoasă la desfășurarea evenimentelor, întreaga mișcare revoluționară românească s-ar fi redus la cîteva proclamații, la cîteva manifestații restrînse, cu rezultate discutabile, și istoria n-ar fi cunoscut și nu s-ar fi entuziasmat în fața marilor adunări naționale de la Blaj (3/15 mai și 15 septembrie), Islaz (9 iunie), București (11, 15, 19 și 29 iunie, apoi 6 septembrie) și Lugoj (15 iunie), care au reprezentat momentele decisive ale revoluției, și au relevat totodată forța și adîncimea ei.

Adunările menționate au constituit în același timp și cele mai dinamice moduri de afirmare ale revoluției, fiindcă tot ceea ce s-a întreprins înafara sau prin ignorarea lor, prin abateră de la cele hotărîte de voința poporului, n-au făcut decît să slăbească revoluția, s-o denatureze.

Atîta timp cît revoluția a fost a poporului, a maselor, ea a fost puternică, impunătoare, victorioasă, pentru ca, în dată ce a fost preluată de comitete, să devină negociabilă, capitulară.

Fenomenul a fost același pe ambele versante ale Carpaților, în Transilvania el concretizîndu-se prin îndemnul dat de Simion Bărnuțiu la îndemnul revoluției: „*Tineți cu poporul ca să nu rățăciți!*”, iar în Țara Românească prin constatarea lui C. A. Rosetti, rostită după lichidarea ei: „*În anul 1848 glo-*

ria fu a poporului și rușinea toată a noastră”.

Hotărîrea dîrză a țărănimii transilvănene de a participa la adunările revoluționare de la Blaj s-a exprimat în mod categoric îndată după convocarea adunării de la 18/30 aprilie: „*Noi — au declarat în fața judeului nobiliar țărăni din localitatea Biia din comitatul Cetatea de Baltă — de ne-or frige, de ne-or fierbe, de-am ști că ne-om potopi cu toții acolo — tot vom mere pe ziua pusă la Blaj, cu satu.*”

Și într-adevăr, pe ziua „pusă”, deși adunarea a fost interzisă de guvern, s-au adunat în piața Blajului peste 4000 de oameni pentru a asculta cuvîntările rostite de Simion Bărnuțiu, Avram Iancu, Ion Buteanu și Al. Papiu Ilarian în vederea convocării adunării de la 3/15 mai, destinată a lua hotărîri în numele întregului popor cu privire la independența națiunii române din Transilvania și a desființării iobăgiei.

PARTICIPAREA și atitudinea poporului la cea dintîi adunare revoluționară a fost descrisă de Timotei Cipariu îndată după încheierea ei în ziarul local, „Organul luminării”. „Acest popor — releva ziarul de la Blaj — fript de arsura soarelui, a răbdat ore întregi fără a se mișca nici o urmă de la locul său. O picătură de beutură bețivă n-a gustat pe limba lui. Entuziasmul cu care a ascultat cuvintele însuflețitoare și îndemnurile oratorilor a fost nemărginit. Cine — întreba „Organul luminării” — va mai putea zice că poporul român e popor sălbatic? Cine ar mai avea îndoială, păcat că n-a venit la Blaj în Dumineca Tomii să vadă pe acest popor și să se convingă”.

În timpul rostirii discursurilor, țărăni „fripți de soare” au strigat de mai multe ori cu glasuri de tunet: „*Ne jurăm că mai mult iobași nu vom mai fi, ori vor șterge domni iobașii, ori nu. Șerbi nu vrem să mai fim, mai bucuroși vom muri!*”.

Participarea masivă și atitudinea adoptată la prima adunare, au asigurat succesul celei de-a doua, care avea să se țină peste două săptămîni. Despre această adunare, la care au participat peste 50000 de intelectuali, țărani și muncitori — numărul exact nu s-a putut stabili — ne-au lăsat emoționante și concludente mărturie, pe lîngă reportajele apărute în „Gazeta Transilvaniei” și „Organul național”, cițiva din cei mai apreciați istorici, scriitori și memorialiști ai timpului.

„De cînd e Țara Ardealului — scria Al. Papiu Ilarian în *Istoria românilor din Dacia superioară*. — agitațiune ca aceea nu s-a făcut, nici mai puternică, nici mai cutezătoare, nici cu mai mult spirit de pace și de libertate. Sălta tot

(Urmare din pagina 17)

legale și pentru protejarea vechilor drepturi și instituții ale țării”. Trimisul Turciei cere dizolvarea guvernului provizoriu și numirea unei locotenente. În aceeași zi cancelaria taristă anunță intenția Rusiei de a interveni în Principate, în înțelegere cu Poarta. „pentru restabilirea ordinii”.

● 23 iulie: Suleiman-pașa acceptînd să trateze cu răsvrătiti primește propunerea acestora ca locotenenta să fie formată din mai multe persoane.

● 28 iulie: Este anunțată formarea locotenentei Heliade, Christiar Tell și N. Goleșcu — aceștia urmînd să stea la conducere oînză la alegerea unui nou domnitor.

● 3 august: Locotenenta domnească trimite la Constantinopol o delegație (St. Goleșcu, N. Bălcescu, D. Brătianu, N. Vasiliade, Gr. Grădîșteanu) pentru a obține aprobarea Constituției (modificată după cererile lui Suleiman-pașa).

● 19 august: Delegația română nu obține nimic la Constantinopol și Suleiman-pașa acuzat de indulgență față de revoluționari este revocat și înlocuit cu Fuad-efendi care se și instalează la Giurgiu, în fruntea armatei turcești.

pe care o găsim publicată și în Foia pentru minte (4 octombrie 1848): „Dreptate, frăție! Generalul căpitan al trupelor neregulate și inspector al gardiilor naționale din România: Soarele libertății, care începuse să ne zîmbească, vrăjmasii noștri vor să-l întunece [...] Frații mei români, dacă în sinul vostru mai arde încă scîntea credinței, dacă în inima voastră mai viază încă amorul cel sacru al patriei... să ne grăbim, căci patria plînge, căci libertatea suferă, căci naționalitatea română geme și ne cheamă a o mîntui... Aideți dar, alergați cu orice arme veți avea: securi, lănci, coase, puști... alergați sub steagul libertății și aideți cu toții să păstrăm sîntele drepturi ce păgîni vor să ni le hrăpească [...]”

De la Sibiu, Nicolae Gheorghide scria lui Ion Ghica: „Magheru tine încă România mică sub Constituție. A protestat. Vin oști turcești asupra lui. Nu știu de se va izbi. Eu i-am scris să fie prudent, să nu dea revoluției caracter de rebeliune. Fuad-efendi s-a purtat foarte crud și amăgitor către români [...] Ostirea turcească a făcut cele mai mari cruzimi în Capitală [...] Pe soldații români i-a ucis dezarmați, mahalale au jefuit, femei și copii au omorîți...”

Ion Munteanu

A FĂCUT-O TOATĂ NAȚIA

sufletul român de bucurie națională [...] Prin toate pericolele curgeau mulțimile din toate părțile, din toate marginile țării [...] Veneau ca un torent, căruia intrigile și terorismul guvernului acum numai în deșert se opunea, și care pe unde trecea, prin sate și prin orașe, trăgea după sine la adunare pe toți cei nedeterminați sau infricați“.

Descrierii istoricului Al. Papiu Ilarian avea să-i urmeze aceea a unui poet, a unui scriitor moldovean, revoluționar și el ca și confratele său transilvănean: Alecu Russo, autorul *Cântării României*.

„Într-un ținut al Ardealului — poartă Russo în amintirile sale — se ivi la 1848 o zi frumoasă pe un cîmp întins, unde patruzeci mii de români sta să asculte sub aripile unui steag în trei culori cuvîntul inteligenței ardelenice. Moldovenii și muntenii, pribegi ai tulburărilor din țări, privea cu bătaie de inimă adunarea, ieșită grămadă cite grămadă, după satele și ținuturile de unde veniseră oamenii. Un popor în-treg de același port și aceeași limbă ca și a poporului nostru (din Principate — V.N.) sta măreț în lumina soarelui, și printre sumane se vedeau amestecate multe surtuțe; aceste surtuțe acopereau piepturile tineretului de frunte ieșit din Blaj și din școalele Ardealului, tineret cu mare curaj și mare iubire de neamul românesc!“

Un alt moldovean participant la adunare, memorialistul George Sion, avea să evocă și el mărețea adunare prin cuvinte tot atât de înflăcărâte și tot atât de îndreptățite, relevînd că „entuziasmul auzitorilor — în timpul cuvîntărilor rostite — se exalta uneori atât de tare, încît se manifesta prin gemete și lacrimi“.

Gemetele și lacrimile erau provocate de amintirea trecutului, de durerile de veacuri pe care le înduraseră milioanele de iobagi. Viitorul era însă al libertății, al pămîntului și al muncii în folosul lor, al unirii cu frații transcarpațini.

La auzirea proclamării independenței națiunii române, rostită de Simion Bărnuțiu, din zeci de mii de piepturi a răsunat strigătul care prevestea biruința viitorului: „Noi vrem să ne unim cu țara!“.

Dealtfel, pe drapelele mulțimilor erau scrise cuvintele izbăvitoare: „**Libertate și independență națională**“; „**Credință neînfrîntă către națiune și țară**“; „**Virtutea română reinviată**“.

URIAȘUL suflu al adunării românilor a impresionat profund și pe scriitorii și istoricii maghiari și așa prezenți în acea zi la Blaj. „Măreț — scria istoricul Jakab Elek — a fost spectacolul ce s-a desfășurat în fața noastră“. „Așa ceva — adăuga memorialistul Meszáros Károly — n-a prea văzut vreodată Europa. O masă populară fanatică, cu trăsăturile accentuate, caracteristice, ușor de recunoscut ale coloniștilor romani, oferea spectatorului în tumultul sălbatic, tălăzuitor al patimilor politice, un tablou extraordinar de interesant și de zguduitor“.

Adunarea de la Blaj avea să determine și pe luptătorul sas Ștefan Ludwig Roth să afirme că „ideea unui stat al românilor trăiește în mii și mii de inimi. Materia asta inflamabilă nu poate să rămînă multă vreme fără efect, chiar dacă va fi să curgă sînge... Pînă la urmă — afirma în continuare Roth — ideea de naționalitate s-a arătat atât de adînc înrădăcinată în inimile tuturor, încît niciodată nu va mai fi stîrpită. Mulțimea îmbrățișase acest crez al naționalității atât de călduros, strîngîndu-l la inima ei entuziastă, ca și stegarul rănit pe cîmpul de luptă, drapelul său“.

Pentru a da locului unde s-a ținut adunarea o denumire proprie, simbolică, cu o profundă semnificație istorică, destinată să eternizeze hotărîrea luată de mulțimile românești ale Transilvaniei, el a primit numele — păstrat pînă astăzi cu aceeași pietate — de **Cîmpia Libertății**, cîmpia lanțurilor sfărîmate.

De pe Cîmpia Libertății, călăuzite de Avram Iancu, mulțimile se vor urca apoi pe stîncile Munților Apuseni pe care le vor înroși cu sîngele lor apărînd libertatea și independența Transilvaniei.

MASELE populare vor da aceeași vigoare și strălucire și revoluției din Țara Românească.

În mijlocul lor, bazat pe însuflețirea și forța lor, a dat Ion Heliade Rădulescu la Islaz citire Proclamației care avea să însemneze începutul revoluției, și să devină apoi, în 21 de puncte, constituția principatului Valahiei. Aceleași mase au ales totodată și primul guvern revoluționar, a cărui autoritate a fost consacrată și impusă de voința mulțimilor țărănești adunate în orașelul de pe malul Dunării.

Iureșul maselor, conduse de steagurile libertății, va mătura apoi, rînd pe rînd, ocîrmuirile tuturor județelor din partea de vest a principatului, îndreptîndu-se grabnic înspre Craiova, care a primit pe revoluționari cu un entuziasm de nedescris, și spre București pentru a obliga pe domnitorul George Bibescu să recunoască guvernul revoluționar și constituția votată de popor.

Vestea biruinței de la Islaz și Craiova și pornirea maselor spre București au dat aripi și maselor capitalei. La orele 16, în ziua de 11 mai, în dangătul clopotelor Mitropoliei, piața Sf. Gheorghe și strada Lipscani s-au umplut pe neașteptate de mii de cetățeni, care au manifestat furtunos pentru Proclamația de la Islaz, pentru revoluție.

Textul proclamației a fost citit de Niță Magheru, nepotul viitorului general, și de poetul Ion Catina.

După citirea Proclamației, „ca printr-o electricitate — cum avea să relateze jurnalul „Amicul comercianților“ — focul divin al libertății ca trăsnetul străbătu în inimile negustorilor și meseriașilor; într-o clipă obloanele prăvăliilor începură a răpăi și în entuziasmul cel mai cutezător porniră cu toții — în frunte cu drapelul tricolor — la palat. Capul dinastiei — arăta ziarul mai departe — s-a înfiorat văzînd [...] rîndurile mulțimii și după o jumătate de oră pana tremura sub degetele tiraniei subînsemnînd recunoașterea constituției și a guvernului revoluționar impus de revoluțiune“.

Ziua biruinței mulțimilor asupra domnitorului a fost considerată de ziarul „Pruncul român“, — ziarul lui C. A. Rosetti, apărut în decursul nopții — drept „aurora libertății, ziua demult dorită, ziua așteptată cu atîta înfocare“, o zi în care românii s-au arătat vrednici de strămoșii și de numele lor.

Inspăimîntat de amploarea și de forța revoluției, la 13 iunie Bibescu și-a părăsit însă tronul și s-a refugiat peste hotare, lăsînd cîrmuirea țării în mîinile guvernului revoluționar — guvernul maselor.

Revoluția reușise.

PENTRU a sărbători evenimentul în ziua de 15 iunie s-a organizat pe Cîmpul Filaretului o nouă adunare populară de proporții necunoscute pînă atunci, în fața căreia s-a prezentat guvernul provizoriu, pentru ea împreună cu poporul să depună jurămîntul pe noua constituție și pe drapelele ei. La adunare au participat, după relatările „Pruncului român“,

„guvernul provizoriu, miniștrii, tot clerul, toată garnizoana capitalei cu artileria, toată garda națională, toate corporațiile, și, cu un cuvînt, toți locuitorii orașului“.

Deviza **Dreptate, Frație** strălucea pe toate stindardele.

„Jur — se preciza în textul Jurămîntului — că voi fi credincios voinței nației române, apărînd-o cu toate puterile împotriva oricărui atac și asuprire, jur că nu voi lucra niciodată în contra interesului nației și voi apăra acele douăzeci și una de puncturi **decrete de popor**, conlucrînd după putință-mi și jertfind chiar și viața mea pentru dînele și pentru nație“.

Ca și Cîmpia Blajului, și Cîmpul Filaretului a primit cu această ocazie, printr-un decret al guvernului, numele de **Cîmpul Libertății**, semnificația sa fiind aceeași ca și a Cîmpiei Libertății.

Mulțimile Țării Românești au jucat un rol hotărîtor nu numai în declanșarea și generalizarea revoluției pe întregul teritoriu al Principatului, ci totodată și la apărarea ei față de reacțiunea internă și externă.

Cele din București, călăuzite de eroismul și exemplul Anei Ipătescu, au eliberat astfel guvernul pe care la 19 iunie îl arestaseră în mod perfid coloneii Ion Odobescu și I. Solomon, — redîm-

Generalul Gheorghe Magheru, principalul organizator al revoluției în Oltenia

Eftimie Murgu:

„Marele căpitan al gardei române“ și „căpitan suprem al Banatului“ — cum l-au numit țărani români întruniți la Lugoj (15/27 iunie 1848), pentru revendicări. În această adunare, la care au participat peste 30 000 de români bănățeni, s-a proclamat: Inarmarea poporului; Recunoașterea limbii române în școli și în administrație; Numirea unui vicar mitropolitan al românilor; Desființarea iobăgiei; Improprietărea țărănilor. („Jurăm că vom prinde armele, cu toții, pentru înfăptuirea acestora!“)

du-l și consolidîndu-i din nou puterea în cadrul unei alte adunări.

Pe același Cîmp al Libertății ele vor arde apoi la 6 septembrie, în urma cuvîntării lui Ion C. Brătianu, Cezar Bolliac și C. A. Rosetti, foaie cu foaie, textul **Regulamentului organic**, precum și condicile rangurilor boierești alcătuite din 12 volume.

Deși profund decepționate de guvernul revoluționar, care n-a pus în aplicare punctul al 13-lea al Proclamației de la Islaz privitor la desființarea șerbii și improprietăririi țărănilor și n-a făcut algerile pentru Marea Adunare Obștească prevăzută de Constituție, masele au rămas solidare cu revoluția pînă la capăt, ele fiind ultimele care, după lupta disperată din Dealul Spierei, au fost copleșite în fața armatelor invadatoare.

AL treilea „Cîmp al Libertății“ a fost cel numit de bănățeni în amintirea adunării de la Lugoj, la care au participat 15 000 de români, setea de libertate socială și națională fiind aceeași în toate provinciile românești. „Poporul însoțit de acordurile muzicii — scria unul din ziarele timpului — a venit cu droaia la locul adunării“.

Cele trei Cîmpuri de la 1848 ale Libertății, cîmpurile maselor, au rămas pentru toate vremurile simboluri vii ale patriotismului, ale voinței de luptă a mulțimilor, pentru marile lor idealuri: dreptate, libertate, egalitate, lumină, unire.

Vasile Netea

1848

VARA FIERBİNTE

DIMINEAȚA veni repede, ceața se risipi și odată cu această pulverizare bruscă răsări soarele uscând roua de pe vegetația arsă de miez de vară. Privi casele urite ale oamenilor, urite nu atât prin arhitectură, cit prin dimensiunile meschine la care le adusese viața aceasta trudnică și bătrână. Hambarele mici, pentru puținel prinos de bunăstare, ogrăzile în care viermuiau biete animale de casă, păsări gălăgioase și cărora femeile, cu ochii cirpiți de somn, le dădeau hrana trebuincioasă. Ele erau privilegiul nesperat al duminicilor și sărbătorilor din ce în ce mai triste și mai grele, ca plumbul. Leșeau și țărani, în grabă, ca și cum ar fi într-o mare întirzire, salutau curioși pe omul ce stătea nemișcat în mijlocul drumului, ca un automat, înclinind capul de cite ori i se spunea „bună dimineața”. E un soi de prudență în gestul lor, ori un fel de umilință intrată în condiția propriu-zisă a existenței lor. Vuietul stimit de cirpitul păsărilor îl făcu să-l doară auzul și-l silii să iasă din starea de prostrăție. Era vlăguit. Privi mușuroaiele de căpițe de fin de dealuri, roua ce se topea în lumina soarelui, părțile rămase în umbră ale căpițelor păreau pomi de crăciun, erau numai beteală : rouă și fire de pânjen strălucitoare din pricina umezelii.

Și vuietul păsărilor, încetat odată cu scurgerea suflării din sat pe cîmpurile de trudă, lăsă loc vuietului întregului trecut concentrat în acest univers, dimensionat aici, ca o machetă, a acestei omeniri : casele lor, hambarele lor, uneltele lor, mizeria de zi cu zi, văzu vremile acelea în care toate micile adăposturi se goleau și bărbații — cînd în goana și huruitul cărușelor se refugiau femeile, copiii și puținel mincării — alergau să-și apere petecul de viață și de loc sub soare. Apoi noaptea secolelor în care nu se întimpla decit închiderea severă în ei, incrincentată și cu nădejdele împinse pe umerii strănepoților. Asta e viața, își zise, viața noastră, de glorie și de umilință. Dar am trecut și ne-am opus cu îndărătnicie să abdicăm... Satul pustiu era ca o biserică inutilă, părăsită de credincioși, fiindcă dispăruse credința. Animale ce foiau inconștiente prin ogradă, iar altele prin grohotiș, rufe întinse la uscat, țesături aspre de lină, de

în, ori de cînepă, ferestre ce luceau haotic cînd razele soarelui, acum fierbinte și insuportabil, se fixau, ca o scurtă prevestire, pe piețița obțuză întinsă din bășicile porcilor. Și cel puțin acum totul era părăsit cu oarecare calm. Oamenii trudeau pentru recoltă și mîncarea cea de toate zilele. Dar cînd totul era părăsit urgiilor de tot felul ?

Il apucă un fel de disperare. Satul era o fantomă a trecutului, soarele strălucia nepăsător și obositor pentru a confirma prezent incontestabil, dar viitorul ? Viitorul ce trebuie să se nască, să irumpă din noaptea adîncă a umilinței, răsunător, victorios ? Sigur, lumea ar putea fi simplă, nu era nevoie decit de libertate ! Libertate, asta era. Aici era nodul problemei, și încă o dată îi blestemă pe romanticii aceștia sterili. El nu putea concepe liniștea — desigur, și-o dorea și el, fără să vrea, dar nu țîșnea dorința, niciodată, ca fapt — cită vreme scaunul pe care șezi este șubred. Sau nici nu-l ai, în realitate, și-i suplonești prezența cu o simplă prezumție în care riști chiar să crezi în cele din urmă. Își imagină camarazii în lanțuri, înfrinți ; oare citi vor avea țaria de a nu-și pierde speranța ?... Alungă imaginea... Nu era un sat condamnat cel pe care-l vedea. Nu erau ei înșiși, deci, condamnați. Într-un fel sau altul, toți își părăseau gospodăria cu uneltele ei ca în vremile eroice, cînd, cu greu preț, se întorceau victorioși, totuși, și luau totul de la început. Și carele se întorceau alene, în scîrțit plin de promisiuni, cu mugetul vacilor și larma copiilor, a lumii readuse în universul ei...

În dimineața aceea era fericit. Obosit și fericit, totul din jur i se părea a fi îndirjirea vieții ce se voia continuată, construită și reconstruită, ce te obliga mereu-mereu la luptă. E drept, alte popoare sînt mai fericite, poate... Dar și asta era indoielnic. Cum nu poți fi fericit singur, nici o națiune nu poate fi fericită singură, chiar dacă din intimplare, în mod izolat și intimplător, ori nu, beneficiază de unele avantaje. Libertatea deplină este o realitate pozitivă atunci cînd lumea întreagă e just orînduită... Dar cum vîntul democrației sufla, pașii trebuiau făcuți. Cu luciditate și rigoare, firește...

Nici o adiere de vînt și numai căldura ucigătoare a zilei ce înainta. Vegetația arsă ce năpădea totul... afară de satul,

părăsit și totuși atît de viu în așteptare. Dacă destinul ar fi voit, vegetația ar fi înecat oameni și case, uneltele și rațele, ar fi înecat peticul acesta de fericire sălbatică, izolată. Dacă destinul ar fi voit, moșia lor n-ar mai fi fost. Dar toate acestea există, nu ca un dar, ci ca o datorie de apărut și conservat. O resurrecție a umanității ? Da, dimineața aceasta i se părea o poartă deschisă dinadins, pentru a intra. Unde și cum va fi odată intrat, răminea de văzut. Dar cînd ușa se deschide de către însăși ființa aceasta a lumii, ești dator să intri și să scoți uneltele la nevoie... Pentru luptă...

Un bătrîn în fața casei, pe marginea șanțului, se încălzește ca un șarpe la soare. Cînd trece pe lingă el, bătrînul își mijeste ochii, pe semne că nici nu vedea, la drept vorbind, bijbiția prin iarbă căutînd cine știe ce. Un suris obscur îi stăruia pe fața plină de riduri și, sub părul alb, surisul are tulburarea grea a fîntinii adînci din cîmpiile aride. Trecutul. Secolele se prăbuseau într-o ființă bătrînă... Dar nu și în viață, își spuse violent Nicolae. Un freamăt imperceptibil și inexplicabil anima satul pustiu. Ba chiar prezența moșneagului nu era decit simbolul așteptării. Asta era. Așteptarea îmbătrînise, nu viața. Și fiindcă așteptarea îmbătrînise, însemna că obiectul așteptării trebuia să vină. Era o poruncă. Descoperi încă o dată în el secretul sfînt al sacrificiului...

Vru să intre în vorbă cu el, deși își zicea că, desigur, Zoe va fi neliniștită de absența lui. Ca întotdeauna, de altfel, dar, tot ca întotdeauna, ea nu îndrăznea să se amestece și în disparițiile lui neașteptate și în insingurările lui. Insingurări care nu erau ca atare, simțea, la vîrsta lui, nevoia de a judeca totul, limpede, și rece, uneori, situațiile, își verifica mereu ceea ce i se părea a fi dumnezeul lui, și ceea ce era, în realitate.

Bătrînul auzea slab de tot, părea că toate relele se năpustiseră peste el, ca pentru a-l oferi drept pildă.

— Ce faci ? întrebă ceva mai tare Nicolae.

Bătrînul făcu semn că a înțeles... Încetă bijbiitul prin iarbă :

— Îmi căutam punga cu tutun, explică, și vocea venea, iarăși, din adîncuri. Hotărît lucru, își reproșă Nicolae, astăzi

sînt un exaltat. Poate că e oboseala nopții, încercă el o justificare.

— Uite-o, zise. Punga era alături.

Bătrînul își infundă pipa cu o îndeminare surprinzătoare și cu o iuțea la fel de surprinzătoare pentru degetele zbircite, cu unghille destul de lungi și de murdare.

— Mă încălzesc, zise într-un tirziu, după ce incepu să pufăie. Asta e bătrînețea, și-e frig și cînd se topește pămîntul. Într-adevăr, un abur fierbinte emana pămîntul, căldura era strivitoare. Nicolae aproape se sufoca. Se așeză, însă, și el, pe iarbă.

— Ce faci ? întrebă bătrînul cu șiretenie, dovedind, ori vrînd să dovedească, nu ?, că răspunsese așa, într-o doară întrebării, că el înțelesese din capul locului că i se cerea un cuvînt mai esențial.

— Ei, te încălzești la soare, strigă Nicolae. Și-și zise : e șiret. Asta înseamnă că poporul nostru nu știe, mai exact nu vrea să accepte supunerea necondiționată. Singura condiție a supunerii lui e forța ce se abate asupra-i.

— Aștept, spuse bătrînul și zimbetul îi dispăru deodată și toate zbirciturile se adunară într-o pungă severă.

— Ce aștepți ?

Bătrînul tăcu multă vreme. Aproape că uitase de prezența lui Nicolae.

— Dar dumneata cine ești ? răspunse printr-o întrebare prudentă.

— Păi... un om, zise.

— Ești tînăr, dacă ar fi să te judec după voce. Pentru că de fapt, explică, și zimbetul obscur — și atunci Nicolae înțese că nu era un zimbet, ci efortul de a întrezări ceva prin picla ochilor orbi îi mobiliza toți mușchii feței și asta îi dădea aerul acela — pentru că de fapt nu prea vîd. Și nici nu prea aud. Mai ales cînd nu vreau.

— Cum adică ? se miră Nicolae.

— Păi e un fel de surzenie... Sigur... dar cînd nu vreau, nu aud de loc. Ascult pe cel ce-mi vorbește și-l ghicesc după voce. Dacă, de pildă, e unul de-ăștia, vechili, mă rog, slugile stăpînirii, știu că am de a face cu un mic tiran. Aștia nu ți se adresează niciodată liniștit, omenește. Se simt că au drepturi și toți aștia au dreptul... fiindcă se întemeiază pe propria lor voință și nu pe rînduiele lumii. Căci lumea are și ea o rînduială a ei, nu ?

— Așa cred și eu...

— Mda, făcu bătrînul, și rămase pe gînduri. Nicolae ar fi fost curios să știe ce gîndea el în acele clipe și bătrînul îi satisfăcu dorința : dumneata ești iuncherul Bălceștilor.

Nicolae rămase mut de uimire.

— De unde știi ? Eu sînt, ce-i drept.

— Păi... da, făcu bătrînul. Bălceștii aștia sînt ceva mai de treabă...

— De unde știi ?

— Sînteți mai săraci, pe semne, și de aceea, continuă moșneagul fără să ia în seamă intervenția lui Nicolae. Și de altfel și el se lămurise. Erau cei mai apropiați vecini. Și pe deasupra veștile circulă repede. Păi... da, zise iar, e bine că avem din nou armata noastră.

— E bine, confirmă Nicolae.

— Ceilalți... cu ceilalți nu se poate vorbi omenește. Pentru că ei cred că întotdeauna au dreptate. Asta e cu stăpîniile... Se consideră deasupra lumii... A lumii așa cum e ea, preciză. Fiindcă în lumea lor...

Făcu un gest cu mîna ce, probabil, voia să însemne că și în lumea lor existau destule probleme.

— Au și ei necazuri, adăugă, evident ironic.

— Au, rise Nicolae.

Rise și bătrînul.

— M-am mai încălzit, spuse apoi și Nicolae crezu că bătrînul dorea, astfel, să-i facă o invitație politicoasă de a-l lăsa în pace cu gîndurile lui. Se ridică, dar omul îl reținu : ești grăbit ?

— Nu, zise.

— Atunci mai stai. Pe dumneata te arde soarele... Ți-e cald ? Ești îmbrăcat în uniformă ?

— Nu.

— Păcat, zise. Aș fi vrut și eu să vîd cum arată...

— Nu-s grozave, îl consolă Nicolae. Cînd vom avea o armată a țării întregi, ei, da, atunci...

— Nu cred să mai pot aștepta pînă atunci, se plînsu aproape comic bătrînul. Și-și desfăcu brațele vrînd să-i arate șubrezenia.

Casa de la Bălcești

N. Bălcescu. dagherotipie din 1851

Nicolae nu răspunde. N înțelegea.

— Mă voi strădui, însă, reveni binevoitor bătrînul. Tot aștept să faceți voi ceva... Vreau să spun voi, bărbății tineri... Dar parcă vă nașteți bătrîni. Făcu o pauză. Era ostentiv. După aceea : nu spun că eu am fost mai viteaz... Am făcut și eu cite ceva, dar nu prea multe...

— De pildă ce ai făcut ?

— Copii, zise cu o convingere stranie moșneagul. Copii, ca să fie, ca să aducă ziua !

Doamne, se gândi Nicolae, cum se împletesc toate ! Ce ordine extraordinară a cosmosului !

— Crezi că e puțin lucru ? întrebă nesigur bătrînul.

— Dimpotrivă, se grăbi să-l asigure Nicolae. Tocmai la asta m-am gândit și eu toată noaptea.

— Ei, zise cu vioiciune, n-ai dormit ?

— Nu, recunosc.

— Inseamnă că nu ți-e prea cald. După o noapte nedormită ți-e frig toată ziua...

— Mi-e cald...

— Ești tînăr, asta e... Luleaua se stîNSE, moșneagul o curăță și o umplu la loc. Soarele cădea acum drept, se făcuse amiază, o amiază de august, și, nu știa de ce, pentru Nicolae luna asta era o realitate poleită cu aur. Poate din pricina galbenului ce se evidenția acum, a ogoarelor pirjolate de focul lui iulie și de seceriș, poate din pricina presentimentului toamnei.

Au stat așa vreme îndelungată fără să-și vorbească. Pufăitul moșneagului se auzea rar și monoton. Nicolae își simți pleoapele grele, ochii îl usturau, dar nu-i era, totuși, somn. Era puțin obosit, dar asta, desigur, numai fiindcă nu se mișca. Și avea de gând să dea o fugă pînă la Curtea de Argeș.

— Și ce gîndiți voi ?, îl întrebă brusc și vehement bătrînul.

— Despre ce ?

— Despre toate ! Am auzit că se scriu ziare, că învățați prin străinătate, că avem domn român, dar că are și el alte necazuri... că războiul...

Nicolae era puțin incurcat.

— Gîndim multe.

— Foarte bine, aprobă. Și ce faceți ?

— Hm, făcu Nicolae, deocamdată gîndim. Mai tirziu...

— E bine și așa, oftă bătrînul. Era puțin mîhnit. După ce gîndește omul mult, îi vine și să facă unele lucruri.

— Ce ai vrea dumneata să facem ?

Moșneagul nu răspunde decît printr-o întrebare :

— Dar frații noștri de peste munți ce fac ?

— Ardelenii ?

— Da, sau cum le ziceți voi.

— Așa le zicem noi. Unii le zic și alții.

— Ei, și ce fac ?

— Gîndesc și ei.

— Bună treabă, oftă bătrînul iarăși.

Nicolae era trist că nu-i putea da vești mai îmbucurătoare.

— Ei, zise, ar trebui să ne facem țara și noi...

— Așa, firește, aprobă bătrînul.

— Dar nu e chiar simplu...

— Cine spune că e simplu ? Eu de ce îți inchipui că am făcut copii mulți ?

— Ca să fie !
— Păi da. Mi-am făcut și eu datoria cît mi-a stat în putință și cit m-am priceput.
— Fiecare cu priceperea lui.
— Așa gîndeam și eu.

Era foarte cald și reverberația cerului îi provocă lui Nicolae o ușoară amețeală.

— Ei, dute și gîndește-te bine. Bălcești nu sînt prea răi.

— Îndată, zise greoi Nicolae. Îndată. Se ridică încet, îi vuia capul și se clătina. Înainte de a pleca, bătrînul șopti stîns :
— Eu mă voi strădui să aștept încă...

CHEMAT la unitate pe neașteptate, Nicolae a simțit plecarea ca pe o eliberare. Chiar într-o existență încă diurnă, e bine să simți că, bărbat fiind, în afara pasiunilor particulare, mai ai și pasiunea vieții publice. De altfel simți și că tristețea vacanței se sfîrșea brusc. Un anumit fel de tristețe, firește, pentru că era legată de o femeie. Din fericire îl întîlnise pe Dimitrie Filipescu și avusese destule alte gînduri pe cap ca să mai uite de Eufrosina. De renunțat la drumurile zilnice la Curtea de Argeș, însă, nu renunțase. Era un fel de compensație și în călătoriile, desfășurate în același decor, cunoscut pînă în amănuntele cele mai intime, se gîndea și la una și la alta. Nevenind, o alunga pe Eufrosina din gîndurile lui și reflecta asupra complotului și mai ales reflecta ca un tînăr nerăbdător. În vreme ce, mergînd în așteptarea cursei de poștă, sufletul lui era plin de imaginea fetei, pentru că nu-și pierduse cituși de puțin nădejdea că ea va veni totuși. Îi găsea tot felul de justificări. Ori că îi lipseau banii necesari, ori că Aristia o luase prea din scurt cu lecțiile lui. Deși fusese el însuși de față cînd Aristia programase treaba asta pentru toamnă. Uita, însă, voit. Iar cînd călătorii coborau la Curtea de Argeș, și viitoareea acțiune nu apărea, atunci totul trecea pe alt plan și, din una în alta, își crea echilibrul necesar. Ordinul de chemare îl dezmeticea : se simți eliberat și abia atunci constată că vacanța lui la Bălcești fusese copleșită de tristețe și de oboseala tristeții.

Era o zi însorită și Stoica pregătea vechea lor „brașoveancă”. Zoe era preocupată să-l inghesuie printru tot felul de legume și zarzavaturi și naiba mai știe ce. N cam enerva, dar trebuia să admită că ea avea dreptate. În fond din proviziile acestea se vor hrăni cu toții la București. În timp ce pregătirile erau în toi și Nicolae aștepta nerăbdător să ia odată și odată sfîrșit, în curte își făcu apariția un bărbat cam grasuț, cu anterieu, pe care nu-l recunoscuse imediat. Bărbatul se apropie și se prezentă, era arendașul Anton Panovschi și avea rugămînta să-l ia, domnul iuncher, ca însoțitor pînă la București. Nicolae nu avea nimic împotrivă, desigur.

— Mamă, strigă el, vezi, mai pune și în altă parte legumele alea că vine cu mine domnul Panovschi.

Zoe nu răspunde, dar auzise și ținu cont de dorința lui, pentru că, în sfîrșit, cînd mamă-sa dădu semnalul de plecare, cei doi puteau șede destul de liniștiți pe bancheta uzată.

Și-au luat rămas bun, Anton Panovschi s-a înclinat cu infinite precauțiuni, dînd să se înțeleagă marea lui mulțumire că fusese acceptat, el, un arendaș, să călătorească într-o trăsură boierească, fie ea și

o „brașoveancă” leftină. Avea patina vremii și a exilului. Pînă la Curtea de Argeș Nicolae a dormit, ori s-a prefăcut că doarme. Drumul era plin de amintirile peregrinărilor lui inutile și peisajul devenise pentru el nu monoton prin cunoașterea amănunțită a tuturor detaliilor, ci plictisitor. Ori dacă nu plictisitor, speranța și vacanța lăsate în urmă îl îndreptăteau să nu revadă locuri ce nu îi mai făceau plăcere din pricina amintirilor prea puțin vesele. Și mai bine zis cituși de puțin vesele. Tovarășul lui de călătorie se cufundase într-o tăcere respectuoasă. Ajunși la Curtea de Argeș, au făcut o scurtă pauză pentru odihna cailor și dezmoțirea călătorilor, după care și-au reluat cursa prin soarele năprasnic, de august neobișnuit. Străbătura aproape 30 de kilometri, pînă la Pitești, în aceeași liniște, doar că Nicolae nu mai dormea. Mergeau pe drumul alb, prăfos, fierbinte, zdruncinați și sufocați de căldură. Se bucurau, fără cuvinte, fiecare în sine, și în sudoarea lui, de cite o clipă de umbră azvîrlită neglijent de vreun pilc de copaci, ori vreun deal ascuțit, pentru a reveni în atmosfera irespirabilă și în chinul aproape de nesuportat. De o parte valea destul de îngustă avea deasupra-i un vâl străveziu, căldura devenise materială. De cealaltă parte a drumului erau dealuri cu vegetație arsă, cu căpițele de fin. Curînd, în apropiere de Pitești, valea se deschise și lăsă vederii cîmpia încinsă de arșiță, negru-gălbui acolo unde griul fusese secerat. Era un peisaj monoton — cîmpia nesfîrșită și emanînd o adevărată febră sub soarele violent și cerul a cărui scintelire se pierduse, decolorîndu-se și el de arșiță. În spate se mai vedeau munții scintelind însă, și Nicolae se gîndi cu oarecare nostalgie la răcoarea umbrelor pădurilor de pînă și aromele sălbatice de ierburi, de frunze moarte din anii trecuți și frunze proaspete ce se țineau încă pe crengi într-o inconștiență plină de optimism. De la Pitești încolo, drumul ducea pe cîmpia plată și printre dealuri — abia spre București cîmpia devenea cu adevărat un țărîm al disperării toride — încărcate de pomi fructiferi, frumos orînduiți de o parte și de alta a drumului. Erau domeniile Goleștilor, o parte, mai bine zis.

Nicolae făcea eforturi să respire, un nod fierbinte i se pusese în piept și parcă aerul ce-l inspira lua o altă direcție, în orice caz nu aceea care ducea spre plămîinii avizi.

— Vă este rău ?, întrebă îngrijorat Panovschi. Îl văzuse pe iuncher tremurînd ușor.

— Nu, nu mi-e rău, zise răgușit. Mă ucide căldura. N-am aer. Panovschi îl văzu cum se chinuia și regreta sincer că nu-i putea fi de nici un folos. Silueta zveltă a iuncherului îi plăcea, totuși, în ciuda faptului că nu era nici voinic, nici înalt, și sveltetea nu lăsa să se întrevadă în dosul ei un anume soi de vigoare fizică. Îi împunea, însă, poate și din pricina complexului de inferioritate — el era doar arendaș, poate mai bogat, dar un arendaș numai — dar, probabil, și din alte pricini. Fără a fi un om închis, o anume distanță o împunea acest iuncher tînăr, distanță ce provenea, desigur, din vigoarea spirituală, de care Panovschi nu avea cunoștință. O întuia, însă, și nu îndrăznea să-și părăsească aerul prevenitor și chiar de oarecare umilînt. Privi uniformă — Nicolae se îmbrăcase în uniformă pentru că ordinul nu preciza dacă mai avea un timp să-și facă pregătirile acasă — și fireturile azurii, metalul strălucitor al nasturilor și sudoarea de pe fața tînără, dar aspră și suptă, cu buzele severe și strînse într-o crispă continuă. Lui Panovschi i se păru frumos și impresia aceasta nu era de fapt înșelătoare. Încercă să și-o explice : poate din pricina tensiunii minioase a frunții, sau, în fine, o frunte ce îi dădea expresia unui om luptîndu-se continuu cu viața ? Dar ce avea deosebit această frunte ?... Sau ochii cenușii în care mocnea un foc rece ?... Nu se putea spune. Erau ochi căprui, hotărîți, dar lipsiți de aroganță și chiar de mindria inevitabilă a tineretii. Panovschi deveni mai atent. Nu, desigur, exagerase : era mijlociu de statură, ce-i drept, dar mustața abia mijită răspindea căldură și tinerete și încredere. Avea sprîncenele bine conturate deasupra ochilor de o intensitate a privirii ce vădeau o libertate înăscută în acest om, fie el în orice împrejurări. Panovschi simți încetul cu încetul prezența

iuncherului drept o mărturie inevitabilă de energie fierbinte, ca o flacăra. Și el se simți rigid, încordat inutil. Ceea ce îl făcu, în fine, să deschidă gura :

— Domnule iuncher, zise, stînd cu fața întoarsă ca și cum ar fi vrut să-l evite, ceea ce lui Nicolae i se păru ciudat și făcu un gest oarecare, indiferent, dar gestul intrerupse elanul arendașului. Siguranța iuncherului, de om născut cu libertatea în sînge — era, desigur, doar o intuiție — îl intimidă.

Nicolae tresări și îl privi cu ochii săi limpezi și calculați. Asta îi pricinui un nou șoc lui Panovschi. În sufletul lui se strecurase ceva inexplicabil, în orice caz simțea ceva ce nu mai simțise niciodată. După aceea rămase într-o stare de uimire uitată pe față și în întreaga lui atitudine. Pierdea ceva din siguranța lui fierască — orice om cu bani are o asemenea siguranță, indiferent de puterea lui bănească — din echilibrul natural și simțea oarecare neliniște. Iar privirea lui Nicolae se fixase și ea încăpățînat asupra lui Panovschi și acesta regretă intrusiunea. Lama aceea de oțel și sprîncenele încruntate îl descurajară, îl făcînd să se simtă stingherit pînă și de faptul că se aflau în aceeași trăsură, tovarășii de călătorie. Dorea cu înfrigurare ca iuncherul să nu-l mai evalueze, dar cum faptul devenise limpede ca imposibil, încercă o atitudine de neutralitate. Dar nici asta nu mergea. Omul de lîngă el era o realitate zgîndărită, o realitate ca soarele și arșița ce îi strivea deopotrivă. Egalitarismul acesta, care nu-i cerea nici un fel de participare personală, în fond, îl trezi din starea de prostrație. Pentru a cădea apoi într-una de admirație. Se întreba, însă, redevenise activ, de ce îi împunea atît de sever iuncherul ? Fără îndoială, o forță lăuntrică extraordinară zăcea în trupul slăbuț și, paradoxal, zvelt. Așa cum era, trupul păstra legile armoniei, proporționarea era corectă. Apoi consideră că în fond militarul este caracterizat printr-o disciplină rigidă și deci de aici veneau toate. Ghici, însă, un fel de generozitate, distantă, dar nu abstractă, în momentul în care Nicolae îi puse mina pe umeri și îi spuse liniștit :

— Ce s-a întimplat, domnule Panovschi ?

— Ce s-a întimplat, ce s-a întimplat, își zise arendașul agresiv, infuriat pe el însuși. Totul era inexplicabil, în fond. Se închise în el, posomorit și roșu la față, de minie și de căldură. În cele din urmă nu se putu abține :

— Domnule iuncher, trecînd prin Pitești am încercat o spaimă vecină cu moartea.

Nicolae aștepta explicații suplimentare. Devenise palid, era gata-gata să izbucnească el, violent, dar se abțînu. Poate că dacă în clipa aceea ar fi cunoscut motivul, furia lui s-ar fi revărsat, dar așa, gîndi, poate că o problemă personală... și atunci violența lui nu avea nici o justificare. Dar dacă fusese o problemă personală, de ce dracul îl supusese la această tensiune neverosimilă ? Deveni întunecat și minios. Că era întunecat, se vedea, minia nu se vedea, însă. Și-o înăbușea și privea cîmpia arsă, goală, tropîită, topită, mai bine zis, de arșiță. Era ca o baie de aburi. Asta îl mai liniști. Își întrebuiți toată voința să nu-l mai ia în seamă pe arendaș. Regreta chiar că-l acceptase drept tovarăș de drum. Dacă, de pildă, era un provocator ? O flacăra fierbinte îl arse, ca un fior roșu, sîngele. Voi să se întoarcă și să-l lovească pe loc, să-l ducă la complotiști și să-l neutralizeze. Ca și cum l-ar fi ghicit, Panovschi reveni, privindu-l fix pe Nicolae, cu o privire chinuită, mai ales că avea în față deodată o figură neexpresivă, impenetrabilă :

— Domnule iuncher, să nu mă înțelegeți greșit.

Nicolae se făcu iarăși alb și sprîncenele i se crispară :

— Nu înțeleg, domnule Panovschi.

Viorel Știrbu

(Fragment din romanul **OMUL DE STAT**, inspirat din lupta revoluționară a lui Nicolae Bălcescu)

„UN GRUP DE TINERI CU TRICOLORUL

Gravură
de Costache Petrescu

CITIVA tineri venind din altă epocă, în atitudinea lor marțială, încolonați în urma unui frumos drapel tricolor pe care sînt scrise două cuvinte formate din litere obișnuite dar și din altele de neînțeles, pășesc solemn și decisi spre o țintă nevăzută nouă, foarte clară pentru ei. Poartă toți redingotă, pantaloni cu dungi sau carouri atent desenate, jobene sau pălării curioase, cu pene, și eșarfe sau briie tricolore.

Imaginea, cunoscută bine înainte de a ști ce reprezintă, revine clară, reprodusă în cărțile de citire și apoi, mai mari fiind, în manualul de istorie. Atunci am aflat că tinerii ciudați — nouă la număr, așa cum îi țineam în minte —, reprezintă „Grupul de manifestanți pentru Constituție la 1848”, atunci am descoperit momentul revoluției pașoptiste fără să-l înțeleg profunda semnificație. Lucrul acesta s-a petrecut mai târziu, cînd literele de pe drapel au devenit familiare, formînd cuvintele „Dreptate — Frăție”, și cînd am intuit sensul pe care ele îl aveau în

istoria poporului român: un ideal permanent îndemnînd la acțiune.

A venit apoi un alt moment în care am aflat că desenul sincer și naiv, născut dintr-un elan patriotic unic devenit în acele zile speranță unanimă, aparținerea lui Costache Petrescu, el însuși „căuzaș” și reporterul unuia dintre cele mai semnificative evenimente ale României ce tindea să se înscrie într-o existență modernă. Și am aflat că alături de acest artist militant se înscriau cu litere unice numele altora, printre care cele ale lui Barbu Iscovescu, pictorul drapelului pe care se pare că el însuși îl poartă în fruntea grupului de „Constituționali”, apoi cele ale lui Ion Negulici și Constantin Daniel Rosenthal, luptători activi pentru cauza Revoluției, pentru ceea ce a reprezentat sensul existenței lor, atât de agitate și de scurte.

ACUM, după 125 de ani de la evenimentele revoluției care dădea semnalul unei noi epoci în istoria României, însumînd datele și judecîndu-le din perspectivă dialectică, ne dăm

C. D. Rosenthal
(portret de I. Negulici)

Ion Negulici (autoportret)

seama cu mai multă luciditate de adevărata valoare pe care pictorii de la '48 o reprezintă în devenirea artei noastre. Formați în spiritul idealurilor de libertate și unitate națională, convingși de adevărurile profunde pe care Bălcescu le enunța, solidarizîndu-se cu existența românilor și mai ales cu viitorul lor pentru care luptau, pictorii Revoluției se transformă în artiști-vates, profeții, dar și militanții unui nou ideal. Convingși de necesitatea revoluției ca impuls pentru întreaga istorie, artiștii acestei epoci, — pictori dar și scriitori — vor fi, în fond, creatorii artei românești moderne, inițiatorii entuziaști, dacă nu și geniali, ai unei noi spiritualități.

Odată cu ei se produce un reviriment tematic, în limitele limbajului academic care domină încă Europa și pe care, formați în contact cu școlile de la Viena și Paris, cei trei artiști ai Revoluției de la 1848 îl asimilează, adaptîndu-l necesităților sociale și istorice ale momentului. Odată cu ei dispar elementele de recuzită desuetă

— ișlicul și tombatera — care împodobeau modelele portretilor de pînă atunci, onești profesioniști locali sau străini, amănunt semnificativ pentru schimbarea de mentalitate și pentru preferințele acestor pictori. Subiectele lor devin cei mai iluștri reprezentanți ai gândirii progresiste românești, adepții și făuritorii Revoluției, apoi marile personalități istorice în jurul cărora se cristalizează idealul de unitate și libertate națională. Și — firesc — alegoria, ca gen mobilizator, capătă un loc de cinste, urmînd exemplul clasicismului, dar subordonîndu-se aceluși suflu romantic de care este impregnată epoca revoluțiilor europene și a „Manifestului Comunist”. În același moment istoric, Delacroix pictează „Libertatea conducînd poporul pe baricade”, autoportrețîndu-se undeva, în stînga tabloului, mărturisîndu-și astfel atașamentul, dacă nu și participarea la Revoluție.

Rosenthal pictează „România revoluționară” și „România rupîndu-și cătușele pe Cîmpia Libertății”, dar luptă activ pentru ideile revoluționare, sfîrșind tragic în închisoare, la numai 31 de ani, urmîndu-și neabătut drumul ales, la fel cum o fac Barbu Iscovescu, figură proeminentă în evenimentele din vara anului 1848, și Ion Negulici, „administrator” al județului Prahova care, în fața reacțiunii, încearcă, într-un ultim gest disperat, și reușește să ridice populația Ploieștului la rezistență. Morți amîndoi tineri în surghiun la Istanbul. Destin romantic? Desigur, dar mai presus de aceasta destinul tuturor luptătorilor din acea epocă, destinul tuturor luptătorilor pentru libertatea României, din toate timpurile.

Pictura este pentru acești artiști o modalitate de exprimare, activitatea revoluționară este sensul existenței lor. Din acest unghi trebuie judecată activitatea și rezultatele, născute din dorința de a consemna momentul Revoluției și figurile făuritorilor ei. Datorită lor, știm cum arătau Nicolae Bălcescu și Avram Iancu, apoi Niță Magheru, Simion Ballint, Petre Dobra, Nicolae Goleșcu, Nicolae Solomon, Cezar Bolliac, C. A. Rosetti, Cristian Tell și alții. Datorită lor descifrăm în ochii acestor „căuzași” temperatura la care se făcea un ideal de libertate și unitate națională, mereu prezent în istoria noastră, și realizat, la treapta superioară a socialismului, astăzi datorită lor, dar și altora, știm că cele două cuvinte „Dreptate—Frăție” înseamnă ceva mai mult decît o deviză :

C. A. Rosetti —
portret de C. D. Rosenthal

Maria Rosetti, soția lui C. A. Rosetti
(Portret de C. D. Rosenthal)

Ion Heliade Rădulescu în perioada
revoluției de la 1848 (desen de
T. Aman)

Barbu Iscovescu (autoportret)

ele sînt esența și sensul luptei pentru că în simplitatea lor ascund sinteza dorințelor unui popor. Dreptate pentru toți oamenii, dreptatea istoriei pentru acest pămînt greu încercat. Frăția celor ce luptă, frăția tuturor celor ce muncesc liberi. Actualitatea acestei chemări se dovedește o realitate, cuvintele au me-

reu aceeași valoare simbolică și polivalentă, redimensionîndu-se la popasul celor 125 de ani.

Fiorec — acestora se cuvine să adăugăm numele și activitatea altora ce vor susține și continua idealurile Revoluției de la '48, artiștii prin care se constituie pictura noastră modernă, cu personalitate. Pe Gheorghe Tătărescu, portretistul lui Bălcescu, aflat la Paris și arzînd în continuare de febra revoluționară, mărită prin drama exilului, dar și autorul alegoriei „Deșteptarea României”. Apoi pe Theodor Aman care, la numai 17 ani, aderă la ideile Revoluției și pictează o „Dezrobire a țiganilor”, document unic în care apare statuia „Libertatea” pe care știm că o sculptase în acele zile Rosenthal, iar mai târziu realizează acele compoziții-manifest ce reînviu trecutul glorios al românilor, dar și pe un Constantin Lecca, Petre Mateescu sau Mișu Popp.

Limitîndu-ne la momentul 1848, enumerarea personalităților se realizează ușor, dar încercînd să descifrăm continuitatea ideilor care au născut și animat acele evenimente, s-ar cuveni să înscrim numele celor mai buni artiști români de-a lungul a 125 de ani. Pentru că odată cu cei trei pictori se afirmă permanența idealului patriotic și revoluționar. Iar pentru orice contemporan, vizita la Muzeul de Artă înseamnă nu numai punerea în contact cu pictura lui Negulici, Iscovescu, Rosenthal, ci cu întreaga evoluție a istoriei și spiritualității românești, începută în anul în care, „un grup de tineri, cu tricolorul în frunte” întorceau una dintre paginile istoriei noastre moderne.

Virgil Mocanu

Portretul Zineai Goleșcu de Barbu Iscovescu

Peisajul artelor

MOMENTUL istoric cel mai important al primei jumătăți a veacului trecut este, incontestabil, Revoluția de la 1848 care a izbucnit în toate regiunile românești. Biruitoare în Muntenia, unde a dat o guvernare de aproape patru luni. Înăbușită repede în Moldova de către domnitorul Mihail Sturza, revoluția a continuat să se dezvolte în Transilvania, depășind astfel cadrul anului 1848 și fiind, prin aceasta, un eveniment unic în Europa.

Întreaga spiritualitate românească a acelor vremuri furtunoase era pătrunsă de acest ideal exprimat și prin diferite forme artistice: poezia, oratoria, teatrul, muzica, plastica. În Muntenia o operă artistică cu rezonanțe pînă în zilele noastre a fost acel tablou „Anul 1848” — un grup de revoluționari purtînd drapelul — simbolizînd constituția nou apărută cunoscută sub numele de „Constituția de la Islaz”. Tot în Muntenia se afirmă puternic cei trei mari pictori considerați încă de pe atunci ca reprezentativi pentru epoca modernă a plasticii românești: I. Negulici, C. D. Rosenthal și Barbu Iscovescu a căror viață și operă am încercat să le prezint într-o lumină cit mai apropiată de spiritul lor în lucrarea mea: „Treii pictori români de la 1848”. Unul dintre ei, Barbu Iscovescu, era fiul unui iconar de pe Calea Moșilor.

Atitudinea lor politică se vede și numai din faptul că toți trei au decorat sala în care se aduna Guvernul Provizoriu cu momente, imagini și detalii ce simbolizau idealurile pașoptiste. Viața acestor pictori a fost dintre cele mai tragice: arestați de autoritățile turcești, mor în exil, la cîțiva ani după înăbușirea revoluției.

Tot în această vreme de tulburătoare semnificații se pun bazele Teatrului național românesc cuprinzînd în repertoriu arte diferite — poezii, vodeviluri, romane, — toate purtătoare ale unui mesaj revoluționar. Momentul a impus în prim plan prodigioasa creație patriotică a moldo-

veanului Vasile Alecsandri. Aceste reprezentări lirico-dramatice, deși ca formă nu erau desăvîrsite aduceau pe scenă suflul vremii într-un chip atît de vibrant, incit și astăzi trezesc emoția. Pentru intîia oară, într-o polemică continuă cu spiritul învechit al boierimii reacționare, apar la rampă în roluri principale eroii-tărani. Dar cine compunea muzica? Desigur, Flechtenmacher, acel compozitor pasionat care a reușit atunci să se apropie cel mai mult de esența cîntecului nostru popular.

Tot atunci apare pe scena românească cel mai de seamă reprezentant al artei dramatice de la noi, Matei Mîllo, care deși joacă la Iași, a cucerit Muntenia și Ardealul, lăsînd în urmă trupe nou formate și contribuînd astfel, prin teatru, la dezvoltarea sentimentului național. Putem spune că Matei Mîllo este fondatorul teatrului românesc din toate cele trei regiuni. Tripticul artelor de scenă era format, prin urmare în epoca pașoptistă de trei mari artiști: Alecsandri, Flechtenmacher și Mîllo.

În Transilvania cea mai expresivă creație se datorează lui Andrei Mureșanu, mai intîi prin acel „Deșteaptă-te, române”, care a devenit, de la primele sale acțiuni, imnul Revoluției de la 1848, răminînd pentru totdeauna în fondul de aur al cîntecului patriotic românesc. Dar Andrei Mureșanu are și un „Imn” închinat lui Avram Iancu. Mi-aduc aminte că pe cînd eram militar la o școală de ofițeri rezervați îl cîntam în marșuri cu un patos nestăvilat.

Iată, așadar, în liniile sale cele mai generale, peisajul artelor de la 1848: nume mari de artiști legate de fapte mari politice. Era pentru prima oară, poate, în istoria patriei cînd artele se întruneau sublim, aureolate de nimbul unui înalt ideal social.

Acad. Petre Constantinescu-Iași

Studiu pregătitor pentru „Hora Unirii” de Th. Aman (desen în creion, 1857)

CREATORII TEATRULUI NAȚIONAL ÎN ÎNTÎMPINAREA ANULUI

PREZENȚA oamenilor de teatru în revoluția pașoptistă este una din cele mai înflăcărâte, scena devenind atunci, cu adevărat, o tribună civică. Arta dramatică era abia la începuturile ei, dramaturgia se naștea în dificultăți ale lipsei de experiență și anevoinți ale limbii, instituțiile se înființau și se desființau iute, în scurtele răgăzuri de viațuire fiind acaparate mai ales de trupe străine. Totuși teatrul era resimțit ca o posibilitate nu numai de înriuire asupra spiritelor, ci și de acțiune practică, Eliade constatând insinuant (în „Curierul Românesc”, în 1833) că unde „s-au bolnăvit obiceiurile noroadelor, s-au cangrenat și s-au împuțit, teatrurile întovărășate cu instrucția publică, fără să omoare niciodată, au îndreptat moralul...”. „Gazeta Teatrului Național” (apărută mult înainte de a exista clădirea) elabora chiar teoretic ideea „Despre influența teatrului asupra năvurilor unei nații”. M. Kogălniceanu arăta, în „Dacia literară” (1840), cum poate comuna publicul cu scena în patriotism, într-un „interes de slavă și dorul binelui”. N. Apolloni (în „Curierul Român”, 1846) avansa opinia că „teatrul este așezământul cel mai necesar într-un stat... școală practică, conducătorul vieții noastre civile”, deoarece „dacă ar înceta puterea religiei și-a legilor politice, numai teatrul ar putea lua în mână sabia și cumpăna”.

În acest sens, e interesant a observa că mai toate societățile secrete sau deschise, asociațiile literare, organizațiile culturale care proliferază în deceniile patru și cinci în cele trei țări române prevăd fie constituirea, fie stimularea teatrului național, această revendicare fiind uneori cuprinsă în chiar programele politice. În 1827, când pun bazele „Asociației literare”, Dinicu Golescu și Ion Eliade Rădulescu își propun, printre altele, „să înființeze un Teatru Național”, începând și demersurile de rigoare, sprijiniți de Stanciu Căpățineanu și Grigore Pleșolanu. „Statutele Asociației Literare a României” pe care le citim azi cu explicabilă emoție — semnate de I. Văcărescu, C. Bolliac, I. Ghica, I. Voinescu II, C.A. Rosetti, I.D. Negulici, — îl stipulează, printre scopuri, și pe acela al „înaintării literaturii curat zise și încurajarea autorilor”. Societatea Filarmonică e centrată pe problemele teatrului, și la 20 ianuarie 1834, prin osîrdia lui Cimpineanu, Eliade și a actorului Costache Aristia, în casele pitarelui Boerescu, din spatele colegiului Sf. Sava, se deschide solemn „Școala Filarmonică” unde dascăli erau cei de mai sus împreună cu Winterhalder și Costache Mihăileanu, iar printre elevi se aflau C.A. Rosetti și C. Caragiale. Se pune în scenă „Mahomet de la Volter”, directorul școlii ținând la premieră un discurs vibrant.

În 1845, venit de la Iași cu câțiva profesioniști și adăugându-și câțiva diletanți talentați, Costache Caragiale prezintă un episod dramatizat din *Don Quijote*, sub titlul *Furiosul*, în limba română. Cu o săptămână înainte nu se mai găsiseră bilete, iar cei care n-au putut intra în sală au rămas în curte pînă la unu noaptea. Ideea teatrală capătă din nou avînt, Bolliac cere în gazetă înființarea unei școli de actori români, logofătul Băleanu deschide o listă de subscripție pentru un local, Eliade publică un proiect de organizare. A doua premieră, *Buna educațiune* de C. Bălăcescu, comedie satirică, are un succes neobisnuit, publicul refuzînd să părăsească sala, strigîndu-i în cor pe artiști, ceea ce se întîmplă și la 30 de ani sau viața unui jucător de cărți de Negruzzi, unde, la final, spectatorii năvălesc pe scenă ca să-i ridice pe brațe pe artiști. Domnitorul se simte obligat să-i acorde un dar bănesc directorului trupei, iar abilitățile lui ministru Otetelesanu întocmește astfel actul încît suma să rămînă ca subvenție anuală. Aceste împrejurări dau curaj intelectualilor patrioți; la 21 decembrie 1847 ei trimit principelui Dimitrie Ghica o „Scrisoare în cestiunea

Neculai Luchian

Teatrului Național” în care cer sprijin, presupunînd că el stie „ce este un teatru pentru oricare nație și cit poate cel național într-o țară unde literatura și gustul lipsesc cu totul”. Clădirea începuse, oarecum, mai de mult, adică se întocmise un plan, dar nu se stabilise locul. În 1847 se hotărî ca ea să se înalte pe ruinele Hanului lui Filaret, unde se aflau acum barăcele argintarilor, maiorul Florescu fiind numit gestionarul întreprinderii. Totuși, inaugurarea nu se va face decît cinci ani mai tîrziu.

LA izbucnirea revoluției, mai toți oamenii de teatru și intelectualii legați în vreun fel de teatru, se aflară în primele rînduri. Din înființarea guvernului provizoriu, alcătuit la Islaz, făcea parte Ion Eliade Rădulescu, editor, animator, teoretician și critic, profesor de teatru, actorul Costache Aristia, mai apoi comandant al Gărzii Naționale, și C.A. Rosetti, traducător (el a dat prima versiune românească a lui *Manfred* de Byron), actor, critic teatral. Maiorul Ion Voinescu II, critic, traducător, adaptor, N. Apolloni, critic, Ion Ghica, critic (mai tîrziu director teatral), Ion Catina, autor dramatic (dramatizează *Zeus* de Negruzzi, scrie tragedia *Amalafida*) poet al *Marsului revoluționar*, poate și al „Poesiei ocazionale”, „tipărită și distribuită pe cîmpul libertății la 11 iunie 1848”: „D-acum Libertatea / D-acum fraternitatea / Prin toată România / Eterne vor domni / Tiparul este liber / El le va sorîni” — sînt printre fruntasii revoluționari. Poetul și dramaturgul D. Bolintineanu e redactorul ziarului *Poporul suveran* aflat sub directă influență a lui Bălăcescu. C.A. Rosetti conduce celălalt ziar nou înființat, *Pruncul Român* (al cărui prim articol de fond e intitulat „Trăească România liberă!”), scriitorul și dramaturgul G. A. Baronzi e directorul ziarului *România*. La apelul uneia din aceste gazete, Costache Caragiale, suferind, trimite o emoționantă scrisoare prin care anunță că depune în sprijinul revoluției, din puținul ce-l are... „un inel al meu de diamant și o podoabă de granate a soției mele”. La izbucnirea mișcării se pare că ocupase, împreună cu trupa sa, sala Momolo, intonînd imnul „La revoluțiunea de la 1848”, în fața unii publice de boieri reacționari și slugi de-ale lor, care împiedicaseră — cum am zice azi — mitingul și din cauza cărora George Magheru trebuise să apară acolo înarmat. În iulie 1848 se joacă la București piesa lui I. Dumitrescu, *Două sute de galbeni sau pătăria de trei zile*, comedie progresistă muscătore. După cite se pare, la o reprezentare a trupei conduse de

Theodor Theodorini

Dilley și Gerger, Nicolae Bălăcescu, aflat în sală, se urcă pe scenă, spre a-i felicita pe artiști, marcînd însemnătatea pe care guvernul o acordă acestui tip de manifestări.

Cînd revoluția e înfrîntă și guvernul arestat, unii oameni de teatru iau calea exilului, (printre ei și Aristia), iar majoritatea actorilor (Lăscărescu, Mihăileanu Serghie, Stoenescu și nevestele lor) fug la Craiova unde, sub conducerea lui Costache Caragiale, deschid teatrul oltenesc, sprijiniți de boierul luminat Pera Opran. Dar după nici un an de funcționare, opereta *Baba Hircă* produce o iritație grozavă episcopului de Rîmnic, acesta îi amenință cu afurisenia „de vor îndrăzni a pingări mai mult cu șmecheriile lor un așezămînt merit numai la crearea și buna educațiune a tinerilor” și artiștii sînt dați afară în plină și cumplită iarnă.

IN Moldova, unde Gheorghe Asachi pusese piatra fundamentală a teatrului românesc, o pleiadă strălucită de scriitori, artiști și oameni politici făcură din scenă, realmente, un „prețios auxiliar” al luptei revoluționare. La 15 iunie 1840, Ocîrmuirea încredințează conducerea unitelor trupe române și franceză unui comitet comun din Vasile Alecsandri, Costache Negruzzi, Mihail Kogălniceanu. Direcția de scenă e asigurată de Costache Caragiale, intendent e italianul B. Luzzatti, iar mașinist-șef, francezul Lebrun. „Albina Românească” vestește că „înaltul guvern, dorind a aseza pe o temelie statornică teatrul românesc și simțind că acesta n-ar putea niciodată înflori, cit ar fi în concurență cu cel francez, au hotărît ca, după pilda urmată și în alte țări, să unească ambele teatre sub o singură administrație teatrală”. Stagionea se deschide cu *Farmazonul de la Hirău* de Alecsandri, după care se dă *Elevul Conservatorului* de Negruzzi; urmează diferite traduceri și adaptări mai ales din franceză. Programul comitetului e inspirat, desigur, de cel al „Daciei Literare”, dar tocmai de aceea el are a întîmpina felurite obstacole piezișe și, treptat, comitetul nou e pus în imposibilitate efectivă, ceea ce-l obligă să demisioneze. Directoarea unei trupe germane, Maria Tereza Frisch, obține concesiunea Naționalului ieșean și face tot ce-i stă în putință pentru a distruge trupa română. Exasperat, Costache Caragiale scrie un „Impromptu”. **O repetiție moldovenească** (tipărită în „Kantora Foii sătești” cu o prefață a lui Kogălniceanu), relatînd mizeriile pe care e nevoit să le înfrunte. Administrația decide într-un tîrziu s-o înlăture, dar directoarea nu se dă bătută și

Matei Milo

face apel la consuli turc, rus și austriac pentru a i se acorda garanții... diplomatice. În sfîrșit, e numit vornic Tudorache Ghica, ce ia asupra-i toate cheltuielile pentru revigorarea teatrului ieșean, cumpărînd „zestrurile și garderoburile de la madama Frisch”. Prin Alecsandri, Negruzzi, Kogălniceanu, Alecu Russo, Gheorghe Sion și alții se alcătuiește un viguros repertoriu, mai cu seamă satiric, căruia i se adaugă traduceri cu vădite însemne de oportunitate în epocă — de pildă *Bărbierul din Sevilla*, *Angelo, tiranul Padovei*, tragedii iluministe franceze, drame schillereiene.

Actorii interpretează cu acuități spirit contemporan piesele, ba chiar mai adaugă texte, cuplete, cuvinte incitante și lumea vine buluc, făcînd deseori manifestare în sală. Alecsandri povestește cu mult duh în ce atmosferă de ațîtare se desfășurau spectacolele, cum *Iorgu de la Sadagura* și *Iași în carnaval* au produs înfruntări directe între reprezentanții Agiei și „cohorta bonjuristilor”, iritînd „înalte ipochimene”. Chiar Măria Sa Sturza se arată „nemulțumit de oarecari sfichiuri adresate ispravnicilor și judecătorilor ce hăituesc poporul și cumpănesc dreptatea sub părinteasca sa oblăduire”. Evident că ipochimenelor n-aveau cum să le desfete auzul cu oareca „Din Focșani la Dorohoi / Țara-i plină de ciocoi”, sau „Intr-a păpușelor țară / La mulți cîntea chiar de ceară / Cît rușetul se ivește / Pe loc cîntea se tovesțe”.

Cenzura va primi deci ordine drastice și Agia va veghea absolut toate reprezentațiile. Cronicarii timpului elogiază arta și însuflețirea actorilor: „Mulțămim trupei întregi, care cu puțin și foarte neînsemnate mijloace păsește pe o așa grea cale, încurajată numai de sentimentul naționalității” (Dimitrie Gusty, în „Albina Românească”, 1845) sau „Este o bucurie națională, o bucurie nobilă, văzînd că din zi în zi teatrul nostru înflorește” („Curierul Românesc”, 1846, corespondență din Iași); la 30 aprilie 1846 toată trupa și toți spectatorii cîntă imnul lui G. Sion, pus pe muzică de Flechtenmacher, „dedicat actorilor, autorilor și abonaților: „Cînd teatrul înflorește / Sub al publicului har / Cînd cultura-și dezvelește / A ei brazdă de zahar...”, dar represiunile nu întîrzie. Actorul Neculai Luchian, care rostise într-un spectacol texte satirice nepermise, e arestat, apoi eliberat, iar după premiera piesei lui Alecu Russo *Jitnicierul Vădră* la Teatrul Național, împreună cu doi colegi, Teodoru și Teodorini, e ridicat noaptea și trimis sub pază la mănăstirea Cașin, în timp ce autorul e dus așijderea, la Soveja,

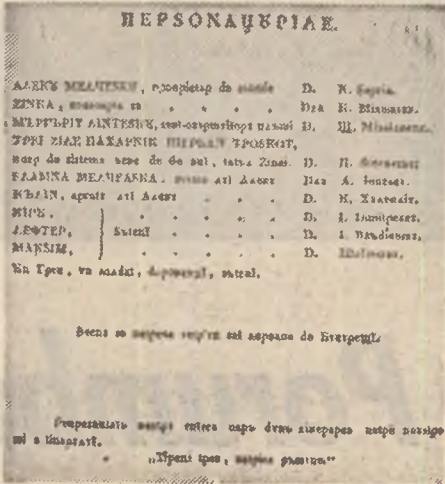
REVOLUȚIONAR

Costache Caragiale

fiindcă s-au rostit pasaje ce fuseseră șterse de cenzură. Ofisul domnesc apreciază că „Unii din actorii Teatrului Național... rostind pe știna teatrului frazuri oprite de către cenzură... Noi nu am putut trece cu vederea o asemenea obraznică urmare... hotărînd spre a se închide spre pocăire și înfrinare în minăstirea Cașinului... cu cea mai apropiată priveghere și strîmtoare de post și rugăciuni...” Se pune în scenă o operetă austriacă nevinovată, **Lumpatius Vagabondus**, dar artistul Teodorini joacă rolul astfel încît e din nou arestat. Au loc mari proteste. Sînt numiți doi noi directori, principele Nicolae Șuțu și comisarul Matei Millo, venit de la studii din Paris. Ei alcătuiesc un nou „Regulament” (Tipografia „Albina”, 1846) a cărui lectură azi e pasionantă. Primul capitol e „Despre regizor, ale lui drituri și îndatoriri”, el „avînd mai ales de îndatorire tot ce se atinge de izbucnirea scenică a bucăților, el este însărcinat cu punerea lor în scenă”. Se vorbea de asemeni, aici „Despre repetiții”, „Roluri”, „Reprezentatii”, „Broșuri”, „Boală”, „Îmbrăcăminte”, „Sufler”, „Dascălul de Muzică”, totul era bine reglementat, dar autorii și actorii nu voiau să se țină de regulament și noua direcție e obligată, pare-se, să înceapă stagiunea nu cu o piesă românească, ci cu **Clarisse Harlowe**, jucată de trupa franceză, ceea ce produce o gravă tulburare în braș, cetățenii admonestîndu-i deschis pe directori, scriitorul Neculai Istrati răcnind, pe stradă, la Millo: „Așa îți cinstești breasla?” Cum se pregătea inaugurarea noii săli de la Copou, construită de arhitectul Costinescu, Asachi e rugat să scrie rapid o dramă națională — și el dă **Bătălia Moldovenilor cu Cavalerii Teutoni la Marienburg** — iar Negruzzi să adapteze o piesă franceză; publicul se declară mulțumit.

Lucrurile se înăspresc însă din nou; în octombrie 1847, o piesă, **Mulțru**, e astfel pusă în scenă încît aluziile la robii țigani de pe moșiile boierești sînt cît se poate de străvezii, entuziasmului aprobator al publicului răspunzîndu-i-se cu închiderea teatrului și desființarea trupei naționale ca „fiind alcătuită din nepricepuți de a-și cunoaște rostul”. La 7 decembrie e numit administrator B. Luzzatti, Millo rămînd actor și regizor (el devenind și autor). Se montează piese de Asachi (cu muzică de Elena Asachi), C. Negruzzi, comisarul A. Vasiliu, dar prima lucrare a lui Alecsandri din acest an, **Piatra din casă** (scrisă la Palermo), e interzisă — fiindcă a fost tipărită fără aprobare — o dată cu mai multe almanahuri și

Personajele și interpreții piesei ocazionale „Două sute de gaibeni” sau „O păhărnice de trei zi e căzută prin constituție” de I. Dimitre cu-Movileanu jucată la București la 11 iulie 1848

calendare conținînd articole „cu rea, neprîncioasă țintire”. Domnitorul se mînie rău pe teatru, actorii sînt loviți, spectatori împiedicați să intre în sală, afișele rupte și murdărite de oamenii poliției.

Evenimentele din martie 1848 îi găsesc printre „revoltași” pe mai toți actorii și actorii ieșeni. Ei împărtășesc soarta tuturor revoluționarilor. G. Sion va povesti, într-o dramatică scrisoare, din 2 aprilie, lui Bariț, la Brașov, cum s-a dezlănțuit represiunea lui Sturza, dezmațul reacțiunii, cum s-au făptuit crimele acelor zile, ieșirea din orice lege. Actorul Ion Poni a fost „bătut cu 150 palce”, Gh. Greceanu a fugit peste graniță, Ecaterina Hirnav a fost arestată, alți actori puși sub urmărire, maltratați, surghiuniți. „Nu mai îndrăzneam să es din casă”, scrie Sion. Vasile Alecsandri, care redactase „Petiția” către Sturza, se va refugia în Bucovina, apoi în Ardeal, unde va elabora celebrele sale condamnări ale regimului (în numele Moldovei, a omenirii și a lui Dumnezeu). Kogălniceanu va sta ascuns la ispravnicul de Neamț și la o moșie suceveană, de unde va răspîndi usturătoare pamflete, Alecu Russo va pleca în Transilvania, participînd la marea adunare de la Blaj. Teatrul e pus sub greu obroc, joacă doar piese ușurele, cu muzică multă, ferite „de orice aluziuni”, guvernate fiind, ca de un act suprem, de „Ordonanța polițienească” a ministrului de interne Cantacuzino, edictată pentru „buna ordine la spectacolele teatrale și la reprezentații cu orice fel de priveliști, precum minu-vete, momițe, cîini învățați și alte asemenea comedii”.

ACĂ datelor despre mișcarea teatrală din Muntenia și din Moldova li se adaugă cele despre participările marilor oameni de cultură ardeleni, bănățeni, olteni (Cipariu, Barițiu, Brediceanu, Ion Maiorescu) la însuflețirea activității teatrale a diletanților, precum și inițiativele sporadice de la Bacău (a clucerului Alecu Vilner), Galați, Botoșani, Lugoj, Blaj, Brașov, Oravița, Timișoara, și din alte orașe, se poate spune că 1848 a însemnat cea mai profundă și unanimă azeziune a teatrului românesc la cauza revoluționară a națiunii, azeziune ce avea să cunoască aceeași ferveoare —, desigur, la un alt stadiu istoric, și cu alte obiective politice — de abia în împrejurările de peste o sută de ani — sub egida pozitivă a cărora ne aflăm și azi.

Valentin Silvestru

Teatrul „Ion Vasilescu”

„Mitică Popescu”

de Camil PETRESCU

GESTUL teatrului „Ion Vasilescu” de a pune în scenă comedia lui Camil Petrescu **Mitică Popescu**, mi se pare curajos și plin de semnificații pentru efortul de autodepășire, pentru dorința de a atrage un public divers ca vîrstă și preocupări în sala de teatru. După aproape o jumătate de secol de la nașterea ei, comedia lui Camil Petrescu (care, în fond, trebuie privită, după cum recunoaște însuși autorul, ca o dramă a unei conștiințe ceva mai ciudate, a unei personalități cu program de calcul sentimental invers decît al oamenilor obișnuiți) își demonstrează prospețimea fără a trăda pasul autorului spre comedie. Mitică Popescu e un fel de cactus pe care toți îl prețuiesc pentru flori, dar pe care nimeni nu l-ar strînge în brate cu toate florile sale revărsate în cascadă. Despre descendența sa și despre ascensiunea-i ca personaj, Mitică Popescu ar merita o discuție aparte care să nu răpească din spațiu unei cronichete la spectacolul cu **Mitică Popescu**. Știm cu toții că piesa aceasta constituie o insulă în dramaturgia lui Camil Petrescu și apariția oarecum de răstălmăcitor de parabolă a lui Mai-Mitică, e benefică pentru tipurile și caracterale comediei românești. O răstălmăcire a numeroaselor „virtuți” ale domnului Mitică Popescu însemna înainte de toate un act de temerară putere de re-creare nu a unui tip, ci a unui suflet. Așa cum ni-l dăruie literatura clasică (Caragiale), Mitică era împoțonată cu toate darurile unei ființe care face cele mai nesărate lucruri cu putință. Camil Petrescu îl reabilitează și face din Mitică Popescu un erou (la propriu și la figurat) contradictoriu, un spirit juvenil, un timid în stare de irumperi, un incurabil visător, un demitizator al eroismului și al banului; piesa conține chiar cîteva replici și gesturi care vor fi la mare cinste în teatrul contestatar absurd.

Sub direcția de scenă a Olimpiei Arghir, piesa lui Camil Petrescu e suspusă, peste ani, atenției unui public

trecut prin hățușul atîtor experiențe teatrale, neîngenuncheat și tot mai atras de puterea de seducție a pieselor unor autori verificați și recunoscuți, sentimental, valoric etc. Așadar se impunea o lectură atentă, o citire a celor mai intime cute și meandre sufletesti ale personajelor comediei lui Camil Petrescu. Nu trebuie și nu vreau să minimalizez efortul pe care l-a depus Olimpia Arghir, dar aș fi dorit ca din cînd în cînd, în jocul personal și plin de explozii interioare al lui Ștefan Bănică, să văd cum intervine mîna și stilul regizoarei. În altă ordine de idei, as spune că regizoarea n-a putut să se ferească de categorica lipsă de fantezie pe care o poartă în sînte bucurios scenograful Sever Frențiu. Un scenograf poate de multe ori înflăcăra și înnobila bunele intenții regizorale; în cazul spectacolului de față nu am putut desorinde acest **amănunt**, care, din păcate, cîntărește greu în echilibrul spectacolului ce, dincolo de insuficiențele sale, invită totuși să fie urmărit fără plictis și cu prețuirea efortului actorilor.

Ștefan Bănică, în rolul principal, are savoare; el știe acest lucru și mizează pe el. Textul îi permite mai puțin să inventeze „exterior” și mai mult „interior”. Exploziile de care vorbeam sînt bruscate uneori (rar) de zgomotul suflerului; jocul lui Bănică se bazează pe încrederea totală pe care i-o oferă regizoarea. Atenția spectatorului este cucerită de piruetele spirituale ale jocului său colorat. Un rol plin de seve, savuros, bine intuit, surprinzător, compune cu vervă și inteligență Constantin Răschitor (Jean). Marieta Luca (Patroana) e egală, simpatcă, surizătoare, dar poate că mai multă îndrăzneală n-ar strica unei actrițe dotate să joace mai în forță, păstrînd însă și toată delicatetea feminină. Dintre ceilalți actori am mai remarcat pe Dimitrie Dunea (Benigrădeanu) și Cornel Gîrbea (Subdirectorul).

Dumitru M. Ion

Teatrul „Ion Creangă”

„Scufița cu trei iezi”

de Alecu POPOVICI

PARODIIND două povestiri cunoscute tuturor copiilor, Alecu Popovici a compus un fel de libret de estradă, presărat cu glume inocente și necesare povețe. Principala calitate a spectacolului mi se pare faptul că a fost gîndit ca un joc, totul, absolut totul — alegerea interpreților, costumul lor — petrecîndu-se la scenă deschisă. Micii spectatori sînt invitați astfel să dea o mîină de ajutor eroilor, iar eroii sînt ridicați la mentalitatea (presumată) a spectatorilor. Așa de pildă, în timp ce iezi mari sînt niște repetenți (repetenți există în toate timpurile), mezinul este sîngurcios și mai ales informat, înfruntîndu-l pe lup cu tehnica judo.

Nu-mi dau seama exact ce cred copiii. S-ar putea prea bine ca acest spectacol, rafinat după părerea noastră, să li se înfățișeze prea simplu. Sau să li se pară prea cîntat, prea jucat, prea teatru. Nimeni, se cunoaște, nu gustă mai mult decît ei asemănarea cu realitatea. Cîteva efecte, oricum, îi depășesc, adresate fiind părinților care, nu mai puțin, trebuie amuzați și educați. Deși mi-ar fi plăcut să cunosc răspunsul copiilor, acest lucru n-a fost posibil la premieră: neînhibați, pre-tutîndeni reactionau adulții. Personal, m-au cucerit libertatea și fantezia tru-

pei, bucuria de a juca. Printre altele, teatrul înseamnă și satisfacerea impulsului motor, mișcare gratuită, vervă. Din acest punct de vedere numai unele spectacole văzute cîndva la Studioul „Cassandra” pot rivaliza cu cel montat acum de Olimpia Arghir la Teatrul „Ion Creangă”. Entuziasmul general face să se șteargă chiar diferențele de înzestrare dintre actori. Împreună cu vedeta — Daniela Anencov — îi voi consemna de aceea pe toți: Val Lefescu, Nicolae Simion, Geo Dimitriu, Manea Enache, Natalia Lefescu, Luiza Radu Marinescu, Ion Ilie Ion, Gheorghe Angheluță, Tudor Heica. Muzica lui Geo Dimitriu și decorul pastelat al Elenei Simirad Munteanu au ținut plăcută tovarășie interpreților.

Fiindcă totuși ne găsim la acest capitol, am propune întărirea ansamblului prin atragerea încă a unor actori, tineri și dovedit talentați, capabili să devină favoriții neprețuitului public de copii. Arătîndu-se dornic, în ultimul timp, de a-și întări prestigiul, de a intra în sfera unui interes artistic mai general, Teatrul „Ion Creangă” s-a și gîndit, probabil, la asemenea necesare achiziții.

Marius Robescu

Flash-Back

Există un film

ÎN 1916, un cartograf american, trimis să ridice harta Nordului îndepărtat, filmează de capul lui citeva bobine despre viața eschimoșilor. Dar pelicula este distrusă într-un incendiu și, în 1920, timp în care atenția cinematografului era ațintită spre golemi și vampiri, îndărătnicul cartograf, în vîrstă de 36 de ani, își propune să repete experiența. Găsește sprijinul material la o întreprindere de biănuri și trăiește alte 15 luni în mijlocul eschimoșilor. Face un nou documentar: singur, cu aparatul în spate, fără nimic din ceea ce s-ar numi astăzi o echipă de filmare. Mai trece mult timp pînă să-și găsească un distribuitor. În sfîrșit, casa Pathé cumpără filmul, dar ezită chiar ea să-l comercializeze. Cînd întimplarea se produce totuși, filmul este primit triumfal. O omenire întreagă, abia ieșită din război, dornică de simplitate, de fericire și pace, vrea să vadă cum trăiește eschimosul Nanuk și familia sa. Amatorul Robert Flaherty devine peste noapte părinte al cinematografului.

Arta filmului este supusă automat unei anume uzuri. Nu trec cîtiva ani și articulațiile încep să scîrție. Progresul tehnic aruncă asupra capodoperelor o ciudată patină preistorică. Rapidele mode din interiorul și exteriorul cinematografului poluează necruțător nu numai actualitatea, dar și trecutul, și atunci poți vedea cum nenumerabilele pelicule ce părăseră cîndva de o prospețime infailibilă încep să semene a panopticum. Numai **Nanuk al lui Flaherty** își continuă destinul miraculos. Este, continuă să fie, cel mai viu și neperisabil film pe care l-a dat cinematograful vreodată. Este un film care aproape că te face să u'i că a fost făcut de un om, cu un aparat. Este un film pe care aproape că n-ai unde să-l așezi în istoria filmului. Flaherty a pătruns atît de pasionat în interiorul artei, a spus ceea ce a vrut să spună atît de **pe deasupra** mijloacelor, încît opera sa putea să devină tot atît de bine un poem, un concert preclasic sau o sculptură. El a forat atît de adînc și pe o traiectorie atît de precisă sub scoarța actualității, încît a întîlnit punctul incredibil unde arta și viața, legile și ritmurile acestora se confundă. El a găsit locul unde omul ideal reușește să se suprapună cu omul existențial, unde infinitul absolut și cel particular izbutesc să se unifice pentru o clipă și să incremenezască astfel pentru vecie. Și unde a găsit toate acestea?

În deșertul de gheață, servind de univers, în destinul unei familii obișnuite să nu vrea mai mult decît i-ar prisosi, servind de subiect... **Nanuk**, căutîndu-și hrana printre sloiuri, **Nanuk** mergînd peste tot însoțit de familie, **Nanuk** clădindu-și pentru o noapte casa de zăpadă, **Nanuk** lășindu-l pe copil, ca suprem cadou, să-și încălzească miinile pe obrazul său, **Nanuk** folosind focul doar ca să-și topească apa de băut, **Nanuk** disprețuind aurul cu care nici n-ar avea ce să facă — iată motive pentru cel mai fericit personaj al cinematografului. Secretul constă poate în faptul că **Flaherty** nu s-a străduît să-l creeze, ci a avut candoarea să-l caute; că nu s-a întrebat dacă asemenea personaje ar putea viețui și altundeva decît dincolo de cercul polar. Pentru istoria tot mai complicată a filmului, acest foarte puțin devine foarte mult. Ca și **Nanuk**, eroul, generații întregi de spectatori ne mulțumim cu atît.

Romulus Rusan

Ciprian Porumbescu (Vlad Rădescu)

„Ciprian Porumbescu”

VITANIDIS a avut norocul că i s-au acordat toate mijloacele tehnice pentru a obține o imagine splendidă, panoramică și stereofonică. Mă grăbesc să spun de la început că filmul lui **Vitanidis** e foarte frumos, foarte reușit. Mă grăbesc s-o spun, pentru a preîntîmpina impresia pe care observațiile mele ar putea să o producă.

Mai întîi, tema e foarte interesantă. E vorba de muzica militantă, muzica gen **Joe Hill**, mijloc de propagandă politică. **Ciprian Porumbescu** avea multe talente: poet, violonist, pianist, compozitor, gazetar, polemist. Era un băiat înalt și frumos. În fotografiile care ne-au rămas de la dînsul seamănă leit cu tînărul **Vlad Rădescu**, student de la **I.A.T.C.** care îi interpretează (bine) personajul. A murit la 29 de ani, de o tuberculoză căpătată în închisorile cezaro-crăiești, maladie combinată cu o mare nenorocire în dragoste. În ciuda unei asemenea triste biografii, **Ciprian Porumbescu** a fost descris de toți cei care l-au cunoscut ca omul cel mai plin de veselie și de darul de a o provoca la alții. Explicația e simplă: iubea. Iubea toate acțiunile generoase pe care le făcea. Prin toate mijloacele întreținea flacăra patriotică, flacăra prieteniei, mîndria de a fi român, de a lupta pentru afirmarea acestei ființe românești. Avea legături cu toate provinciile și minoritățile Austro-Ungariei. Lupta lui nu era pe baricade, ci la tribună, în gazete, foi umoristice, defilări, cîntece, coruri, vaste reprezentații muzicale, replici dirze și revoluționare la bara tribunalelor împărătești, spectacole cu săli pline, săli delirante de entuziasm sau mase de asistenți care, la proces, izbucneau în imnuri în fața judecătorilor. E fiul unui preot sucevean (interpretat de **Emanoil Petruț**) și este pasionat îndrăgostit de fiica pastorului anglican din acele locuri (întruchipat de **Dan Ionescu**) care refuză să-și dea fata după un „eretic”. De aceea își trimite odrasla în Anglia, ca să nu-și mai revadă niciodată alesul. Toate aste dramatice lucruri sînt scaldate în frumusețea muzicală și peisagistică (acrobațiile de vioară sînt executate de **Ștefan Ruha**). Rebeliunile sale au drept cadru sătenii bucovineni și saloanele vieneze, iar drept cadre, tineretul studentesc, atît cel bucovinean, cît și cel din alte provincii (ardeleni, sași, polonezi, cehi). Oameni luminați îi ajută: **Eminescu**, **Aleksandri**, **Birseanu**, **Slavici**, **Voronca**, **Cipariu**, **Oniciu**, frații **Hurmuzachi** și mulți alții.

Toate acestea sînt foarte cinematografic zugrăvite. Nici o eroare de istorie. E drept că autorii au evitat orice precizare. Știm doar că e vorba de rebeliuni mai mult culturale decît violente (ceea ce istoricește este corect). Studenții sînt întemnițați pentru faimoasa telegramă trimisă de membrii asociației **Arboroasa** prezidată de **Porumbescu**, telegramă adresată primarului Iașului, la 2 decembrie 1877.

În film nu ni se spune mult despre această telegramă. Ni se spune că numele **Arboroasa** al asociației era vechiul nume al Bucovinei. Dar, nu ni se spune că **Porumbescu** era și vicepreședintele unei societăți culturale internaționale **Akademische Leschalle**. Nu ni se

...și două secvențe din film

spune că **Arboroasa** avea relații strînse, regulate, curente, cu **Șincaiana**, de la **Gherla**, cu **Clainiana** de la **Blaj**, cu **România Jună** de la **Viena**, cu asociația **Petre Maior** din **Budapesta**, cu **Uniunea Română** de la **Paris**, cu **Uniunea** de la **München**... Nu numai că se puteau găsi procedee cinematografice apropiate pentru a zugrăvi aceste lucruri, dar, ceva mai mult: asta ar fi adus variație, bogăție imagistică și psihologică. În sfîrșit, nu ni se spune nimic de profunzimea repercusiune asupra acestui tineret revoluționar (vezi lucrarea biografică a lui **Viorel Cosma**) pe care a avut-o războiul de independență victorios, scuturarea jugului turcesc. Trebuia arătat de ce patriotismul românesc, primejdios pentru membrii săi, avea totuși un caracter, nu zic platonice, dar mai special.

DAR regretul că acest film putea ușor să fie de zece ori mai bun nu trebuie să ne întunece plăcerea că el, acest film, este totuși foarte, foarte frumos, foarte emoționant, foarte nou (chiar pe plan cinematografic) și în general bine jucat, mai cu seamă de tînărul **Vlad Rădescu**, încă student la Institut și care are un mod de a fraza

(poate nu potrivit la toate rolurile, însă) special de potrivit aci, unde exprimă frenezie generoasă, entuziasm, tinerețe atotcuprinzătoare. Eroina, tînăra **Tamara Crețulescu**, a fost destul de naturală și emoționantă. Remarcabil e **Dan Ionescu**, inginer de sunet, actor neprofesionist, care a întruchipat impecabil pe puritanul presbiterian acru, ipocrit și nemilos. Tot neprofesionist e și tînărul lăutar de la **Putna** (adică de la **Stupca**, venit la sărbătorirea a 400 de ani de la **Putna** lui **Ștefan cel Mare**). În sfîrșit, și mai ales remarcabil e **Emanoil Petruț** în rolul preotului **Iracle Porumbescu**, tatăl lui **Ciprian**. Păcat că nu s-a dat mai multă dezvoltare acestui personaj, foarte important, deopotrivă istoricește și psihologiceste. Spectatorul trebuia să afle că acest preot era și poet; că literatura de amintiri scrisă de el are nivel înalt și savoare sado-veniană.

Încă un cuvînt. Spectatorul află din acest film că **Ciprian Porumbescu**, autor a peste 200 de compuneri muzicale de toate genurile, este și autorul binecunoscutelor imnuri **Trei culori cunosc pe lume** și **Pe al nostru steag**.

D. I. Suchianu

POEZIE și ADEVĂR

FORTA tină și năpraznică cu care Daniel Birenboim*) ni-l aduce în fața ochilor pe Beethoven naște în telecinemateca noastră personală altceva decât comentarii muzicale — noi avind în asemenea momente de mare frumusețe jurnalele noastre de actualități, cu micile lor secvențe surprinzătoare, libere de orice constrângere a realului, dar justificate de gesturile sublime ale dirijorului și de sfaturile lui Romain Rolland „către o fată căreia nu-i plăcea Beethoven“, de mult, prin vara lui '92: „Un petit conseil: Lisez quelquefois Beethoven, sans le jouer“.

Și atunci mintea noastră sadică și gingașă descoperă cu voluptate supra-realistă că anul acesta s-au împlinit 150 de ani de când Beethoven i-a scris lui Goethe, la Weimar, o scrisoare a cărei umilință, durere, șarjă și frenezie în rugă ating accentele marilor obișnuiți din birourile și mansardele dostoevskiene: „Excelența Voastră...“, strigă titanul — simfonia a 7-a fiind scrisă deja de 10 ani! — am scris o mare missă dedicată celor mai distinse Curți; onorariul este de numai 50 de ducați. Legația ducală din Weimar îi promisese că o va face să ajungă în miinile Alteței Sale. „Rugămintea mea este ca Excelența Voastră să binevoiască a atrage atenția Alteței Sale Marelui Duce, ca și Alteța Sa să ia parte la subscripție. De la legația ducală din Weimar mi s-a comunicat că ar fi de dorit ca Marele Duce să fie pus în cunoștință încă dinainte...“.

O, firește, Goethe nu trebuie să creadă că Beethoven i-a dedicat o lucrare ca să obțină împlinirea rugămintii sale (după cum, tot la 1823, într-o scrisoare neexpediată lui Cherubini, rugându-l să intervină pe lângă regele Franței tot pentru missă, Beethoven îl va asigura că „la compozițiile dvs. manifest o mai mare participare decât la ale mele“, afirmație care „sint convins că nu va fi luată drept gândire josnică“, adică lingusire, pentru a-i cere un serviciu adresantului...). Nu, ideea de a vinde missa prin subscripție la marile curți regale îi venise doar cu câteva săptămâni înainte:

„Stima, dragostea și respectul pe care le-am avut pentru unicul și nemuritorul Goethe încă din anii tinereții mele mi-au rămas pentru totdeauna și așa ceva nu se poate exprima prin cuvinte, mai ales nu de un astfel de cîrpaci ca mine, care nu s-a gândit niciodată la altceva decât să-și însușească sunetele. Inșă sentimentul meu intim mă împinge mereu să spun Excelenței Voastre atât de mule, gândind că din inșeși scrierile Excelenței Voastre pot interpreta că nu veți refuza pe un om de artă, care simte prea bine cât de depărtat este cîștigul în sine de arta inșeși, și să interveniți pentru el, atunci cînd nevoia îl silește să muncească și să trudească din cauza altora și pentru alții. Binele ne este mereu limpede și de aceea sint convins că Excelența Voastră nu-mi va respinge rugămintea. Doar câteva cuvinte ale Excelenței Voastre către mine m-ar umple de fericire“.

Desigur, toate acestea nu spun nimic nici despre Faust, nici despre Missa Solemnis, căci măreția artei — cum se zice din bătrîni — nu are de-a face cu micile mizerii ale creatorilor ei, amintirea vitriolantă a acestei rugăciuni de cîrpaci nu are nimic comun nici cu Birenboim, nici cu cinema-ul său, de aceea mintea noastră montează liniștită mai departe ca final al acestor fraze din infern că Goethe nu a răspuns niciodată la această scrisoare a lui Beethoven, iar în 1974, exact pe vremea asta, la 7 mai, se vor împlini 150 de ani de la prima executare în public a simfoniei a 9-a. Binele ne este mereu limpede...

Radu Cosășu

Univers beethovenian — emisiune bi-lunară — joi, la orele 18.40, pe programul I, reluată vineri, pe programul II, la orele 21.10; citatele din scrisoarea lui Beethoven sint luate din minunata carte: L. van Beethoven — Scrisori alese, apărută în Editura Muzicală, recent.

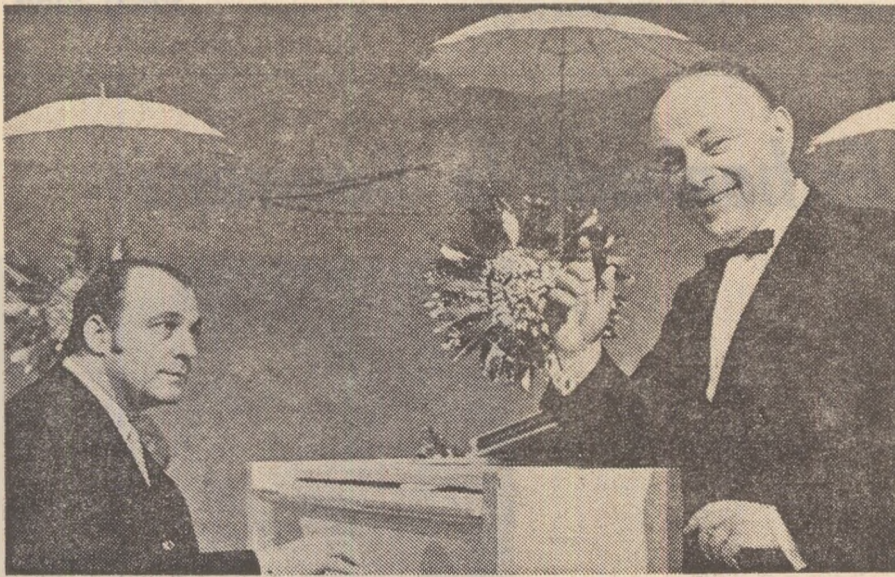
Peste codul tehnic

• CONSTANTIN ȚOIU scria, în excelențele sale „Pretexte“, că apariția televizorului a transformat psihologic pacea familiei. Că adorația televizorului seamănă cu adorația sacră a focului. Către el privesc și cei știutori de carte și cei neștiutori, toți cei care aud și văd. La asta mă gândesc cu bucurie dar și cu îngrijorare. Televiziunea, mai tare decât tiparul, poate să facă ceea ce n-a reușit tiparul, să ne arunce în gura imensă a lumii, să ne facă în mod direct să trăim întîmplările ei captivante. Dar o televiziune mai poate să ne și tîrască în eroare, să ne dea drept autentice unele fenomene.

• IATA, milioane de ochi privesc emisiunile folclorice. De pildă, un festival folcloric din Ialomița. Un fel de reportaj în nici un fel făcut. O filmare în trecere. Vorbim și de felul în care a fost filmat pentru că redactorul acestei emisiuni, pe drept cuvînt a criticat festivalul și felul în care s-au dat premiile, dar el putea, de asemenea, să realizeze o filmare care să ilustreze cuvintele sale, să reiasă din felul filmării neseriozitatea și mai ales incompetența celor care au vrut să facă o acțiune de răsunet în județul lor, să afirme „flori de pe Bărăgan“. Atmosfera de operetă de provincie, cu costume populare stilizate, cu teatrula bună voie a concurenților, și a celor care au compus orchestra improvizată din viori istețe, toate astea ne-au șoptit că un avîntat nespecialist a avut o mică ambiție și și-a înăbușit-o organizînd acest spectacol. Ne mirăm și noi, ca și redactorul, pentru ce s-o fi dat premiul I aceluia băiat vesel? Dacă acesta este folclor descoperit în Bărăgan, înseamnă că au fost suflați în pecele aspre ale vîntului de cîmpie nu numai specialiștii în folclor dar și cei care iubesc cu adevărat cîntecul popular.

• CU SIGURANȚĂ că îngerii nu vor mai sosi decât călare pe aparate tehnice. Toată lumea trage cu ochiul pe la șuruburi și roțițe. Există chiar un club discret: „Tehnic-Club“, emisiune pe care televiziunea o așează în orele de somn ale inginerilor. Această emisiune pare a fi adresată celor mai tineri. De aceea ea are un aer ca pentru semi-înșițați. Cel care ține poșta acestei emisiuni duce mici dialoguri în neant, cu cîte un interlocutor care precis stă ciulit la sfaturile redactorului și care în încheiere îl asigură (făcîndu-ne să murim de invidie) că îi va scrie personal în amănunt cum trebuie să mînuiască aparatul cutare. Ne place clubul tehnic, și am dori să aibă un aer mai puțin conspirativ (conspirația micilor tehnicieni seamănă cu conspirația micilor strîngători de chit), adică să aibă sfaturi mai clare, încît să le înțeleagă și cei fără patimă tehnică. Adică să se îmblînzească, să se dea cu miere peste codul tehnic.

Gabriela Melinescu

„Albumul distractiv“ al Televiziunii de marți, 1 mai, emisiune deosebit de variată, a fost deschis de N. Stroe (în imagine alături de Gelu Solomonescu, în timpul unei repetiții)

Foto: Vasile Blendea

A. C.

ÎN PREMIERĂ

UN TINĂR MAI PUȚIN FURIOS de I. D. Șerban (regia artistică Ariana Kunner Stoica), a treia premieră furnizată micului ecran de concursul organizat de Televiziunea română în 1972, este o piesă de tranziție. Ea are, astfel, deopotrivă caracteristicile unei etape pe care teatrul nostru contemporan a depășit-o și pe cele ale unei etape în care teatrul nostru contemporan tinde de a se stabili; despărțirea de clișee tipologice și conflictuale nu este totală dar se poate depista ca o tendință.

În rolul principal, Sebastian Papalini realizează una din cele mai bune creații ale sale. Actorul, foarte popular prin apariții cinematografice cam monocorde, abordează convingător domeniul complex al nuanțelor. Căci pe lume există nu numai culori ci și

nuanțe, iar dacă sîntem atenți, parcă nuanța primează. Eroul său, Tache, este un „furiOS“ timid, marele său orgoliu este foarte aproape de o mare sfială. În fața evidenței, fata pe care o iubește îl iubește pe altul, Tache se retrage simplu și fără prea multe cuvinte, acceptînd cu înțeleaptă nemerire această lege, din păcate, destul de frecventă a firii: iubirea este rar răsplătită tot cu iubire. Hitul entuziast trăiește experiența deznădejzii și așa, pe nesimțite, pășește spre ceea ce pentru mulți este un motiv de invidie și pentru foarte mulți un motiv de regret, adică spre maturitate.

Bricheta, scenariu radiofonic de Jerzy Przewdziecki, transmis în premieră în regia artistică a lui Iulius Ovidski de la Radiodifuziunea poloneză, argumentează tot necesara idee a nuanței. Oamenii nu sînt buni și

răi, ci și buni și răi în același timp, „viciile — cum spunea un mare moralist — intrînd în compoziția virtuților ca otrava în compoziția remediilor“. Un vinovat încearcă să se absolve de vină trecînd-o pe numele altuia, dar criza de lașitate este depășită și echilibrul adevărului restabilît.

Remarcabilă interpretarea Eugeniei Popovici, această doamnă delicată și strălucitor de modestă a scenei noastre, în jurul căreia succesele s-au filtrat ca o blindă și odihnitoare lumină. Remarcabil Mircea Albușcu, actor de cîțiva ani în furtunoasă ascensiune, reușind să varieze cu neistovită inventivitate și surprinzătoare ingenuitate numeroasele sale roluri.

Ioana Mălin

Repertoriu la „MUSICA NOVA“

„MUSICA NOVA“, quintetul însuflețit de pianista Hilda Jerea, și-a onorat numele cu știuta consecvență și în actuala stagiune, când a avut de omogenizat noua sa componență: Mircea Opreanu — vioară, Valeriu Pitulac — violă, Mariana Kauntz — violoncel și Ștefan Korody — clarinet. Ultimul său concert, patronat de Filarmonică, a pus în confruntare arta românească cu două lucrări relevante din repertoriul universal: **Trioul** de Anton Webern și **Folio, Decembrie 1952** de Earl Brown. De dragul spectacolului, ansamblul și-a mai adăugat aici alți doi virtuozii recunoscuți: oboistul Zoltan Magyarosy și contrabasistul Wolfgang Güttler, înfăptuind împreună un tur de virtuozitate și de rafinement expresiv.

În sinul pieselor românești, **Quintetul** de Tudor Ciortea ne-a făcut să retrăim pe alocuri emoțiile fluidului enescian din ultima perioadă. Cântarea compozitorului Tudor Ciortea, aici, e de natură lirică, în arcuiri elegante, iar ironia, unde apare, este bonomă. Din **Trioul** de Doru Popovici merită a fi reținută **Monodia**, această primă mișcare fiind o nobilă pagină de invenție în spirit arhaizant, care găsește liniștea în cântarea bizantină. Se poate ca tocmai acest filon de cultură, pentru care nutrește afinități temperamentale, să-l așeze pe Doru Popovici undeva în sinul unei bogate școli contemporane.

Triplum II de Ștefan Niculescu este

o pagină gravă, de maximă concentrație și tășuri de oțel și în același timp o muzică de imense solicitări fizice, ce poate fi pusă între operele care definesc bine personalitatea lui Ștefan Niculescu. Numărul II nu e altceva decât perechea făcută de autor compoziției omonime comandată de Festivalul francez de muzică contemporană și executată anul trecut la Royan. Din perspectiva limbajului, **Triplum** ar fi jocul de asocieri și disocieri între ceea ce autorul definește a fi gramaticile distincte ale muzicii: omofonia, polifonia și eterofonia. Dintre toate, însă, Ștefan Niculescu favorizează eterofonia, adică o anumită respirație între gestul individual spontan și voința colectivă care adună periodic vocile în aceeași matcă, respirație din care autorul face originalitatea de fond a întregului său discurs.

Visul despre timpurile suprapuse a arătat o față inedită a lui Aurel Stroe. Mă refer la spontaneitatea absolută față de material a unui autor care își conduce strategia cu instrumente matematice. Fapt semnificativ, originalitatea lui Aurel Stroe constă și în această împrejurare în simplitatea elementară a schemei. Titlul exprimă, poate, destul de bine filcul renunțării la mașini. E, adică, vorba de trei monologuri duse paralel prin tot atâtea personaje (clarinet, violoncel și clavecin ori pian), ale căror acțiuni s-ar suprapune ele, dar nu cu totul, de vreme ce intra-

rea și ieșirea lor din scenă și din joc se operează în timpi decalajați. În scurt timp, însă, cîntatul personajelor aparent nelegate între ele compune din câteva trăsături o întreagă incursiune în cultura muzicală.

La Studioul Filarmonicii, flautistul Voicu Vasincea, abordînd piese redutabile ale repertoriului contemporan cu dezvoltarea vedetelor de pe discuri (Messiaen: **Mierla neagră**, Luciano Berio: **Secvență**) a confirmat seriozitatea pregătirii unui artist stăpînind foarte mari resurse de expresie. Compozițiile românești judecate și aici la scară universală au fost parcă și mai bine puse în valoare. În fața muzicilor similare, **Incantația** lui Liviu Dandara atestă o sensibilă imaginație poetică. Calitatea timbrelor și încărcătura de sugestii melodice creează lumea pe care o reclamă titlul. Iar **Îndelung pentru liniște** de Iancu Dumitrescu, la finele unei selecții de muzică noi, a subliniat vioiciunea de spirit a unuia dintre compozitorii care n-au ajuns încă la treizeci de ani. Uimitor cîtă forță se poate desprinde dintr-o simplă muzică de flaut. Și nu e vorba numai de rezonanțele proaspete evocînd totuși procedee tradiționale românești (ison, alunecări de tonuri), dar de modul în care toate aceste invenții se leagă oricum între ele.

Radu Stan

Omagiu lui Ion Dumitrescu

MOMENT de rezonanță în agenda trecutei săptămîni muzicale: înscrierea în programele simfonice dirijate de Mircea Cristescu a două din cele mai reprezentative lucrări ale lui Ion Dumitrescu: **Preludiul simfonic** și **Concertul pentru orchestră de coarde** — piese de densitate expresivă, sinteze ale valorilor artistice făurite de unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai frontului componistic românesc.

Înscriind aceste două lucrări în programul simfonice sale, Filarmonica „George Enescu” și publicul ei omagiu pe creatorul care în această primăvară împlinește șase decenii de viață.

Izvoarele muzicii lui Ion Dumitrescu pornesc din cele mai adînci straturi ale sensibilității populare; compozitorul a înțeles din tinerețe că numai drumurile enesciene pot duce la lansarea creației românești în orbita artei universale.

Cele trei suite pentru orchestră, **Sinfonia în Fa major**, **Preludiul simfonic**, **Concertul pentru orchestră de coarde**, **Simfonieta**, muzica de scenă, se caracterizează, fiecare în parte, prin înalt meșteșug componistic, logică a construcțiilor, echilibru, bogăție de culori, puritate stilistică, robustețea valorii proprii tuturor marilor creații zămislite în veacuri pe aceste meleaguri.

În înaltul voltaj cu care filarmonistii au interpretat săptămîna trecută două din lucrările lui Ion Dumitrescu, în căldura publicului, găsim, în al doilea rînd, semnele prețurii profesorului Ion Dumitrescu.

De 35 de ani, Ion Dumitrescu este un dascăl plin de har al tinerilor muzicieni. Mulți, foarte mulți dintre compozitorii, muzicologii, interpreții de astăzi au trecut prin clasa de armonie a lui Ion Dumitrescu de la Conservatorul bucureștean. Elevul lui Castaldi, Jora, Brăiloiu, Breazu, Perlea — a știut să sădească în multe generații de studenți dragostea pentru marea muzică, a știut să îndrume aceste generații pe drumurile mării tradiții a muzicii românești.

În vibrantele aplauze cu care Filarmonica și publicul Ateneului au ovacionat cele două lucrări ale lui Ion Dumitrescu am regăsit și semnele prețurii pentru pasiunea cu care muzicianul conduce de mulți ani destinele Uniunii Compozitorilor, pentru ardoarea cu care militează pentru unirea eforturilor tuturor forțelor muzicale ale țării, spre făurirea unei arte la înălțimea comandamentelor contemporaneității.

Ioșif Sava

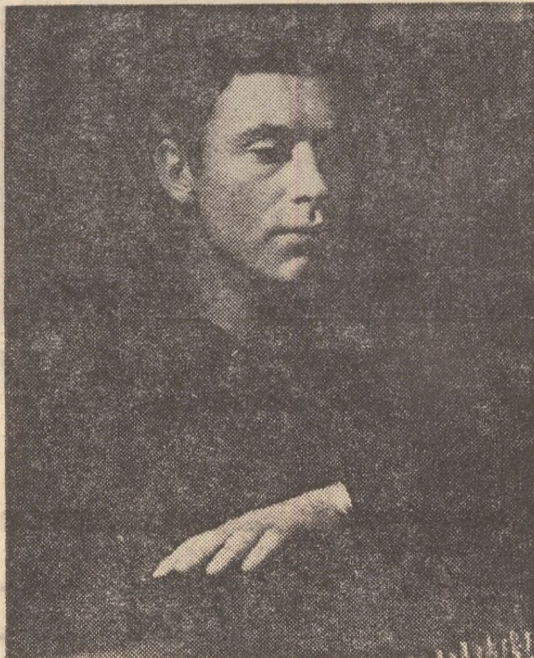
Cristoph Eschenbach la București

HERBERT VON KARAJAN se așează la pian pentru a-l acompănia pe Christoph Eschenbach; „cîntă tot atît de frumos ca și Kempf”; „execuția Concertului pentru trei pianuri de Mozart, cu Eschenbach, Jörg Demus și Karajan a fost unul dintre evenimentele Festivalului de la Salzburg”; „Eschenbach a demonstrat cum se poate cînta pe un instrument cu clape un program Schubert” — sînt cîteva din extrasele de presă care, sub titluri de o șchioapă, încercau să surprindă contururile personalității unui artist de excepție. Cine este Christoph Eschenbach, acest pianist, oaspete, pentru a treia oară, al Filarmonicii bucureștene? Spre deosebire de tonul laudativ care transformă fiecare cronică într-o adevărată odă, fișa biografiei sale artistice impresionează prin sobrietatea cu care înfățișează fapte, în aparență firești, lipsite de senzațional. Astfel, la vîrsta de douăzeci și cinci de ani, Christoph Eschenbach cîștiga primul premiu al prestigiosului concurs de pian de la Lucerna „Clara Haskil”, concurs pentru care mărturisește că s-a pregătit timp de șapte luni, impunîndu-și o riguroasă disciplină de studiu. Zilnic petrece în compania pianului cîte șapte ore și niciodată, nici măcar în urma unui concert, nu se arată a fi obosit.

Christoph Eschenbach a avut șansa, e drept, rară, de a concerta cu orchestre conduse de cei mai vestiți dirijori ai timpului nostru: Filarmonica berlineză dirijată de Sir John Barbirolli, Orchestra din Paris dirijată de Kiril Kondrașin, orchestra din Berlin și Londra dirijate de Herbert von Karajan, a întreprins turnee în

întreaga lume: în Japonia, în țările europene, în Statele Unite și în America de Sud cîntînd, de pildă, la München sub bagheta lui Claudio Abbado, la Viena cu Wolfgang Sawallisch, în alte mari orașe cu George Szell și Paul Klecki.

Christoph Eschenbach cîntă la vioară, compune și este posesorul unei diplome de dirijor. Maestru neîntrecut al claviaturii, Eschenbach este interpretul fără egal al lui Beethoven, Mozart, Schubert și Schumann. Prezența sa la București a fost una dintre cele mai convingătoare demonstrații a geniului pianistic.

Christoph Eschenbach

Privind publicul care nu mai încăpea pe scările sălii Ateneului în seara recitalului și în cea a concertului lui Eschenbach, împărtășindu-i încîntarea și entuziasmul, gîndeam că acest uimitor pianist va fi pentru noi mereu un oaspete de preț. Succesul său cere ca, pe viitor, concertele să fie organizate la Sala Palatului, pe podiumul destinat monștrilor sacri, podium pe care au cîntat Oistrach, Szeiring, Rubinstein și din a căror glorioasă familie face, indiscutabil, parte.

Gh. P. Angelescu

Poșta redacției

P O E Z I E

HORIA ȚARU (RODICA MARCU, SELENA, AURICA TIR, NELU TARU, EUGEN TIC): Acest joc prelungit de-a pseudonimele e cu totul lipsit de sens (mai ales când reluși, sub semnături diferite, același vers, d.p. „mai bătrîn cu o insomnie“ !...). Versurile sînt, în continuare, aceleași vorbe „cusute“ la întîmplare, aceeași biiguială puerilă, care nu spune nimic, pe care vă obștiinați s-o practicați de ani de zile, imperturbabil dar inutil, singura variație, și ea cusută cu ață albă, fiind schimbarea iscăliturii. O tristă pierdere de vreme !

LABONȚU COSTEL: Deocamdată, se vede o îndemînare metaforică, febrilă, incontinentă, desfășurată în lungi enumerări (adesea, monotone), în căutare de efecte izbitoare, extravagante (uneori, de gust îndoielnic). Putem spera, însă, că, într-o zi, cînd veți izbuti să stăpîniți această zgomotoasă și pestriță dezlănțuire, cînd veți deprinde meșteșugul de a integra metafora, de a o pune în serviciul unei structuri, a unei substanțe, vom avea plăcerea să primim din partea dv. adevărate poezii. Sîntem în așteptare.

VIRGIL MIHAI: Există, firește, convingătoare indicii favorabile, dar calea manifestării lor e încă tulbură, dominată încă de ispita ostentației „moderniste“, în căutare de paradoxuri șocante, de „impuscături“ metaforice, de „ceață artificială“. În unele piese, decantarea atînge, însă, un nivel plin de promisiuni, cu un plus de profunzime și sobrietate, de vibrație (ca, de pildă, în „Dalia floare a soarelui“, „Disecție“, „Blindul făuritor“, „Soldatul și iarba“, „Relația dintre păuni“ etc.). Ceea ce sporește, bineînțeles, „fluidul comunicării“ (care rămîne, totuși, după umila noastră părere, în ciuda unor disprețuitoare paradoxuri, o lege inexorabilă a creației artistice), sporind, în același timp, și speranțele noastre într-o evoluție fericită a experiențelor dv. lirice. Pe care le așteptăm cu interes.

A. CONDOR: Așteptăm și noi, de mult, să dăm curs solicitării dv. dar, din păcate, nu ne-ați oferit încă destule temeieri. Și acum, ca și în precedentele manuscrise, trebuie să constatăm aceeași stagnare, aceeași manieră a lungilor despletiri metaforice „pe nerăsuflete“, rarefiate pînă la destrămare, nebuloase și evazive (ca, de pildă, în „Prevestire“, „Elegie“ etc.). Ceva mai limpezi și mai consistente, „Negru de singur“ și, mai ales, „Margine în singurătate“. Rămînem în așteptare.

ADOLF ABREDU: Greșită adresa „stimată doamnă“, greșit indemnul de a vi se oferi „un moment de adevăr“, chiar dacă — ziceți dv. — ar fi să servească „în primul rînd poeziei“ (aici nu se oferă decît momente de adevăr, e chiar rostul funciar al acestei rubrici, unde, la drept vorbind, practica adevărului e și cea mai comodă soluție și încă, pe deasupra, mai lipsită de riscuri ca oriunde !). Deci, iată „momentul“ dv. : manuscrisele, degajînd, ca și data trecută, o anumită boare lirică, rămîn totuși dominate de confecția „după ureche“, la ordinea zilei, ascunzînd după cuvînte și imagini sonore, explozive, cu aer profund și misterios, o neputință a articulării, a expresiei coerente, a ideatei. Cînd lucrurile sînt spuse mai pe numele lor și negura se risipește cît de cît, ies la iveală benigne banalități, compuneri pedestre, de nivel modest („Amintiri“). În rest, nu lipsesc, pe alocuri, fulgerări lirice mai mult sau mai puțin semnificative (ca în „Pledoarie“, „Pedeapsă“ etc.), care ar putea oferi eventual, după trecerea „scarlatinei“ pseudo-moderniste, o perspectivă de poezie adevărată. Rămîne să vedem.

I.N.-Timișoara, MISTEL LIVI: V-am răspuns, numai în ultimele luni, sub amîndouă semnăturile. În numerele : 49 (1972), 4, 6, 16. Cum se poate, deci, califica afirmația dv. (repetată și ea !): „deși am urmărit cu multă atenție rubrica poșta redacției, n-am avut ocazia să aflu ce părere aveți“ ?

GHEORGHE LUMINIȚA: Predomină o descripție insistență, monotonă, cu rare înfiorări („Noaptea“), cu mai dese alunecări în banalitate sentimental-dulceagă. Așteptăm vești mai bune.

I.V. PERIAM: Parcă ceva mai bine ca data trecută, mai ales în „Cuvîntul miciodată“, „Invocație“, „Mloritică“. De asemeni întrucîva în „Sete de zbor“, stăruie, însă, descurajant, vechile metehne semnalate.

Index

8 poeme de D. V. LUCA

De la egal la egal

De la o vreme simt nevoia de zei
li aștept din culori,
din forme geometrice,
să stau de vorbă cu ei.
Pun la incolțit boabele de timp,
să-l întîmpin cu diminețile proaspete
cînd au să coboare din Olimp.

Imi învăț ochii să vadă cît mai departe
din astăzi, în amonte și în aval
cînd ar fi să-l găsească,
dincoace sau dincolo de moarte,
să ne privim de la egal la egal.

Transparentă

Infinit
Claustrat în celule de iarbă
de singe
de suflet nevertebrat.
Prin ferestre, arțarii vămuiesc lumina.

În ore acvarii
ochii
își amăgesc retina în transparența serii
și vremea fragmentată în contururi
de pleoape translucide
ademenind privirea
spre de-a pururi
în alveola zilei ne închide.

Bețele de chibrit

Aveam senzația de copac neîntreg.
Nu știam cum ar fi trebuit să fiu.
Nu erau alți copaci lingă mine,
să știu,
dacă m-aș fi putut integra într-o pădure.

Șuvoaiele ploilor mă amețeau
și mi se părea că nu am pe ce să mă sprijin.

Aveam senzația de copac plutind,
nepregătît
(finalită de a lua formă de pirogă
sau de catarg).
Carnea trunchiului își pierdea greutatea în ape.
Rădăcina se speria de larg.
Avea încă nevoie de adînc
și aproape.

Pe malul invers,
vegetația
își rotea umbra în ceasul solar.

Umbra mea flutura
agățată în ramuri.

Aveam senzația de oră neutră.
Nu era amiază,
nici început,
nici toamnă.

Era o vreme indiferentă,
care m-a desfăcut fibră cu fibră,
prefăcîndu-mă în materie primă
pentru bețele de chibrit.

Printre celelalte chibrituri,
făcute din lemnul pădurilor,
ciudat,
am senzația de întreg și pădure.

Cifrul

Din același aer respirăm,
sîntem frați de aer.

Același soare ne modelează umbrele,
sîntem frați de soare și de umbră.

Sîntem frați de rotund,
de vreme,
de moarte.

Numai cifrul seifului opac,
închizînd silaba pronumelui — e —
ne desparte.

Diametrul pupilei

Din albul netatnat,
înainte, în afară de vorbe,
priviți-mă.

Cuvintele au dimensiunile umbrelor,
în anotimpuri.

Un fel de icburi de mare,
rămase pe țîrm,
după retragerea apelor.

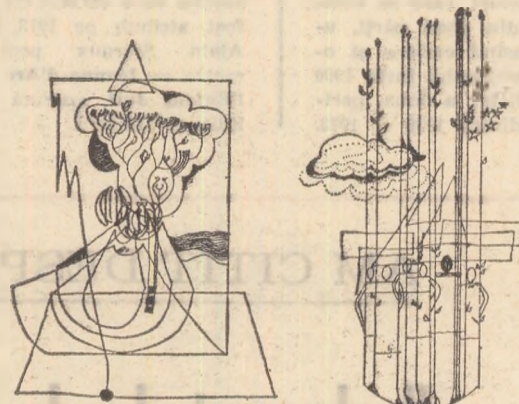
Măsurați-mi diametrul pupilei
de la un capăt la altul al vremii.

Iluzie optică

Era tocmai anotimpul frigului
necristalizat.
Nu puteai să tragi o linie dreaptă,
privirea se scîmoșea, dezlinată,
bănuiai niște forme,
niște culori,
dar lucrurile erau de ceață
și dacă încercai să cioplești o statuie,
dalta intra prea tare în coaste,
în umeri,
în somnul orbitelor.

Pe oglinzile
aburite de răsufierea pămîntului,
toate chipurile semănau între ele,
vapoaroase,
ca speranțele
și ca păcatele nefăptuite.

Veneam fiecare
dintr-o altă parte nevăzută a lumii,
unul prin secetă,
altul prin ploi
și estompați în ceasul de ceață,
ne-am văzut singuri,
înalți
și neadevărați amîndoi.

Nu-i ușor să desprinzi

Nu-i ușor să desprinzi
o mină de altă,
după rugăciune.

Și pleoapele în malul luminii,
Și pașii, de iarbă,
Și astăzi, de astăzi.

Și nevoia de zbor,
nu-l ușor s-o desprinzi,
de cuibul din tăcerea rămasă.

Visez

Neîndurarea geometriei mă obsedează.
Verticalele dure
șîntuind orizontalele-n cruce,
implacabila neîntîlnire
a paralelelor,
oricît de departe s-ar duce,
rigiditatea rotundului
(privită dinăuntru pămîntului)
lipsa de fantezie a vremii
în simetria de noapte și zi.

Visez o anarhie a nemuririi și a luminii
ca într-un basm de copil.

„Nunta de piatră” la Festivalul de la Cannes

● Opt filme au fost desemnate de Asociația franceză a criticii de cinema pentru a fi proiectate la a douăzecea săptămână internațională a criticii (12-19 mai), care se ține cu ocazia viitorului festival de la Cannes. Alături de Franța, care va participa cu două filme, dintre care unul, *A trăi în doi*, va însemna debutul ca regizor al cunoscutei actrițe Anna Karina, de S.U.A., de Italia, de Japonia, de Chile și Algeria, care vor prezenta câte un film, România va fi reprezentată de pelicula lui Mircea Veroiu și Dan Pița, *Nunta de piatră*.

„Picasso — pictor al secolului”

● Un film francez inedit consacrat lui Pablo Picasso se va proiecta la viitorul festival de la Cannes (10-26 mai a. e.). Este vorba de pelicula *Picasso, pictor al secolului*, al realizatorului Lauro Venturi care se compune din două părți, una trasând cariera și opera pictorului între 1900 și 1939, iar a doua, perioada dintre 1939 și 1973.

Béjart în exegeză

● Unul din cei care au revoluționat baletul modern, coreograful și regizorul Maurice Béjart, este prezentat de Editura Seghers în exegeza lui Françoise-Marie Christout. Acest studiu a inaugurat seria „coregrafie” în colecția *Théâtre de tous les temps*. Françoise-Marie Christout anexează la exegeza ei, texte, păreri critice, mărturii, o cronologie a spectacolelor lui Béjart, o bibliografie a studiilor despre coregraf. Fiul al universitarului Gaston Berger, Maurice Béjart, orientat, cum singur o spune, către „modernitatea vie”, marchează scena, lumea contemporană a spectacolului cu bogăția personalității sale. Cartea se încheie cu două anexe cuprinzând mărturiile ale lui J. L. Barrault, Bernard Daydé, Grotowski, Pierre Henry, Pierre Schaeffer etc și repertoriul complet al coreografiilor și al regizurilor semnate de Béjart, precum și o filmografie și o discografie, ambele foarte cuprinzătoare.

Premiul fraternității...

● ...fondat în 1955 de mișcarea antirasistă și pentru pace (M.R.A.P.), a fost atribuit pe 1973 lui Alain Spiroux pentru cartea sa *Jeanne d'Arc et l'Enfant Juif*, apărută în Editura Julliard.

Giorgio De Chirico și sensul clasicității

● Pentru mulți admiratori ai celebrului pictor Giorgio De Chirico, care împlinește anul acesta 85 de ani, expoziția de scenografie deschisă recent la Torino a fost o adevărată revelație. Activitatea sa de scenograf se întinde de-a lungul a peste trei decenii. „Pictor optimus”, schitele teatrale ale lui

Pictură de Chirico

De Chirico sint printre cele mai revoluționare și moderne ale secolului nostru. Sensul clasicității trăiește autentic în spiritul lui De Chirico în decorurile la *Puritanii* de Vincenzo Bellini, *Orestia* de Eschil, *Orfeu* de Monteverdi, *Ifigenia* de Pizzetti, *Orfeu și Eurydice* de Gluck, *Othello* de Rossini etc.

„Intermitențele privirii la scriitor”

● *Les intermitences du regard chez l'écrivain*, studiul lui Jean Mouton, apărut zilele acestea, pleacă de la originalitatea optică lui Proust, care evită orice intermediar și recurge numai la ochii săi în tot ceea ce scrie. Autorul opune acestuia pe Hopkins, care ne sfătuiește să citim poemele sale „numai cu urechile”. În schimb, Saint-Exupéry consideră că esențialul e invizibil pentru ochi, cu toate că viziunea interioară trece prin experiența lor.

Traducerea celui mai lung manuscris de la Marea Moartă

● Arheologul Jigal Jadin, după după o muncă intensă de șase ani, a terminat traducerea unui faimos manuscris de la Marea Moartă, intitulat *Manuscrisul Templului*, care e cel mai lung — aproape de 10 metri — dintre cele descooperite la Qumran. Jadin a relatat, în cursul unei conferințe ținută la universitatea din Ierusalim, că a cumpărat manuscrisul în 1967, de la un anticar din Bethlehem, cu patru milioane de franci. Manuscrisul, care e foarte bine conservat, conține o versiune necunoscută, scrisă la persoana întâi.

Ideea de gust de la Pascal la Valéry

● Jean-Bertrand Barrère, în colecția *Critères* a editurii Klincksieck, încearcă să urmărească ideea de gust, pornind de la Pascal și ajungând până la Valéry. Autorul își justifică cercetarea printr-o întrebare care-l preocupă de mai multă vreme, o întrebare-obsesie: „Ce este gustul dincolo de dogmatism și relativism?”. Barrère caută răspunsul examinând ideea de gust la câțiva scriitori care au folosit această noțiune. Autorul observă că după secolul al XVII-lea termenul e utilizat sub aspectul de „bun gust”, de Pascal, Méré, Saint-Evremont, în secolul al XVIII-lea de Voltaire. Du Bos, Marivaux și Diderot, în secolul al XIX-lea de M-me de Staël, Cousin, Hugo, Sainte-

Sartre și opera sa publicistică

● După ce între 1947 și 1965, Sartre a publicat șapte volume din *Situations*, reia acum paginile sale de publicistică în *Situations VIII, Autour și Situations IX, Melanges* (apărute la Editura Gallimard). Volumul VIII reunește texte de actualitate grupate în patru mari capitole: *Tribunul Russel (Vietnam)*, *Franța după mai 1968*, *Israelul și lumea arabă*, *Intellectualii* (Conferințele din Japonia din 1966), plus un interviu acordat revistei *L'Idiot international*. Volumul IX este constituit din interviuri în care Sartre „se auto-pune în scenă” (vorbind despre scris, despre antropologie, despre autorul Sartre, de la *Critica rațiunii dialectice* până la monumentalul *Flaubert*), și din texte publicate în diverse ocazii, despre Togliatti, Kierkegaard, Mallarmé, Tintoretto și, în sfârșit, despre psihanaliză.

Truffaut despre Bogart

● Regizorul celor 400 de lovituri și a lui Jules și Jim, François Truffaut, cunoscut publicului și prin cartea sa, *Hitchcock*, a scris (în *Saturday Review of the Arts*), o concentrată biografie a popularului actor american. Bogart este înfățișat și sub mai puțin cunoscuta postură de figurant, apoi de actor de mina a doua, considerat chiar „nepotrivit” de ziarul care-l menționează pentru prima dată numele. Abia după 15 ani, ajutat de Leslie Howard, obține un rol important în *Pădurea pietrificată*, urmat apoi de altele, mai ales în filme comerciale. Colaborarea cu John Huston decide cu adevărat conturarea personalității sale actoricești, iar *Șoimul maltez*, *Linie moartă*, *Privirea*, *A avea și a nu avea* îi aduc consacrarea. Își înființează propria companie și devine popularul actor pe care îl recunoaștem în descrierea lui Truffaut: „...o umbră de 5 dimineți, sprâncenele aruncate spre timplă, ploapele pe jumătate închise, o mină întinsă, gata să achite sau să acuze, Humphrey Bogart pășeste din fik în film, trecind în revistă lungimea și lățimea marelui tribunal al vieții. Se oprește, își depărtează puțin picioarele, se deschide la haină, își petrece degetele pe sub curea și începe să vorbească dezvăluind un șir neregulat de dinți... Humphrey Bogart a fost un actor modern. Filmele istorice sau dramele cu pirati nu i se prea potriveau. El era omul care nu mai avea decât un singur glonț; omul care, numai după cum își modela pălăria de fetru cu trei degete, părea că trece de la bucurie la furie și invers... El știa că importantă este în primul rând frumusețea gestului în sine și că orice rol este firesc atita timp cât nu se depărtează de motivarea sa logică”.

AM CITIT DESPRE...

Unele metode de seducere a cititorului

DEFILEAZĂ prin această rubrică zeci de titluri de cărți. Încercăm să aflăm ce conțin, cum sint scrise, ce spun criticii despre ele. Mai rar — atunci când ni se pare semnificativ că o carte a devenit (sau, dimpotrivă, n-a devenit) bestseller — ne aducem aminte și de cititori, ne întrebăm cine sint, ce le place, după ce criteriile își aleg lecturile. Astăzi ne vom opri la câteva metode folosite pentru a-i seduce, pentru a-i determina să cumpere cartea, să se deprindă a fi consumatori de carte.

Să vedem mai întâi cum stau lucrurile în Anglia și în Statele Unite. Consumul de cărți este, în aceste țări, enorm sau neînsemnat, în funcție de unghiul din care îl privești.

În Statele Unite apar peste 36 000 de titluri noi pe an. Cifra e enormă.

În Anglia se numea bestseller în 1950 o carte cu un tiraj inițial de o sută de mii de exemplare. În 1973 se numește bestseller o carte din care se vînd zece mii de exemplare. Enormă este, aici, reducerea.

Beletristica se vinde prost. Și în Statele Unite și în Anglia. Apar mult mai multe cărți de sfaturi practice decît romane. Una dintre cele mai mari și mai binecunoscute edituri britanice n-a publicat, de aceea, nici un roman de debut în 1972, alta a lansat, cu chiu cu vai, două asemenea romane (fată de șapte, în 1971 și de alte șapte, în 1970). S-a socotit (nu mai reproduc aici cifrele) cu cit a scăzut procentual, numărul aparițiilor beletristice în cele două țări de la an la an. În Statele Unite, din trei cărți lansate, una va fi în mod cert un eșec. În Anglia, cărțile multor autori de renume se vînd în maximum una-două mii de exemplare, ba chiar, în ultima vreme, doar în câteva sute de exemplare.

Cărțile sint scumpe, au prețul unor obiecte de lux și un număr din ce în ce mai mare de americani și de englezi le privesc chiar ca pe obiecte de lux de care se pot dispensa. Cînd o carte costă cit o haină bunicică, sau cit o pereche de pantofi fini, sau cit zece prinzuri la restaurant, ai nevoie de o motivare puternică pentru a o cumpăra. Dacă motivarea este simplă (și pare-se, tot mai rară) dorința de a citi, poți să aștepti câteva luni, un an sau doi, pînă cînd după ediția *hardback*, cartonată, de format mare, elegantă și costisitoare, va apărea o ediție *paperback*, broșată, tipărită mai modest, la un preț rezonabil. Căci, în aceste țări, cărțile care suscită interes se editează așa, în doi timpi, cel de-al doilea avînd tendința de a se distanța din ce în ce mai mult de primul.

Aici, la capitoul inventarea motivărilor, intervin cluburile cărții, întreprinderi comerciale care vînd cartea prin poștă, pe bază de abonament. Ele nu improvizează, lucrează — ca întreg comerțul de acolo — pornind de la cunoașterea precisă a datelor oferite de cercetarea publicitară. Mecanismul este simplu: momeala o reprezintă posibilitatea de a-ți alege primele patru titluri dintr-un catalog al noutăților și de a le obține în schimbul unei sume derizorii, de pildă un dolar toate patru în Statele Unite. Numai că această achiziție, care este aproape un cadou, te angajează, te leagă, practic, pe viață: va trebui să alegi, într-un răs timp dat, cel puțin alte patru cărți din selecția clubului și tot așa mereu, an de an, la nesfîrșit. De fapt, clubul tinde să te strivească sub o adevărată avalanșă de cărți noi. Pentru a-ți menține achizițiile la nivelul obligației minime trebuie să faci un efort continuu de respingere, să anunți în scris, în termen de zece zile de la primirea fiecărei liste de cărți, că titlurile inscrite

în această selecție a clubului nu te interesează, altminteri ele îți sint trimise automat la domiciliu și e mai greu să le refuzi. Le poți restitui, e drept, în limitele unui nou termen de zece zile, dar cluburile cărții contează, nemărturisit, pe forța inerției, totul este să recruteze clienți, citi dintre ei vor avea, după aceea, țaria de caracter și timpul necesar pentru a răspunde mereu nu, nu, nu, solicitărilor care nu le dau o clipă de răgaz? Chilipirul inițial nu se mai repetă, dar cărțile cumpărate prin intermediul cluburilor costă, totuși, cu zece pînă la patruzeci la sută mai ieftin decît în librării. Rabatul este compensat, pentru vînzător, de stabilitatea relativă a pieței.

Totul este să-l seduci o dată pe cititorul prezumat, restul vine de la sine. În Franța, 29 la sută din cărțile vîndute în 1971 au fost expediate prin poștă, de cluburile cărții, unor cititori, care, în marea lor majoritate, nu frecventează librăriile (o anchetă făcută printre clienții clubului *François Beauval* a arătat că 61 la sută dintre ei nu au intrat, în decurs de 12 luni, în nici o librărie; numai 15 la sută dintre abonații societății *Rencontre* obișnuiesc să cerceteze rafturile librăriiilor), iar 11 la sută dintre ele au fost distribuite după sistemul „Plasare la domiciliu”.

Procesul de seducție este, însă, destul de complicat. În Anglia, *Asociația Clubului cărții* își mențin și își sporesc clientela alcătuiind „psihografii” și „profiluri” și ale cititorilor, urmînd deprinderile de lectură ale unor grupuri determinate, folosind chiar teste speciale pentru a stabili preferințele în funcție de pregătirea intelectuală, de venituri și de alte constante sau variabile ale acestor grupuri. Pe această cale s-a ajuns, de pildă, la concluzia că învățătorii și profesorii de liceu care își doresc, în general, mai multe cărți decît își pot permite să cumpere, reprezintă o categorie de consumatori deloc negliabilă. Mădicii, au stabilit însă cluburile franceze, sint greu de recrutat deoarece, obișnuți să primească multe mesaje publicitare, aruncă cele mai multe dintre ele la coș, fără să le citească.

Felicia Antip

Julien Green și eroii săi

● O abordare nouă a tregii opere a lui Julien Green, după acelea meri-uoase ale lui Pierre Bro- lin : Julien Green (Edi- tions Universitaires, 1957) i Robert de Saint-Jean i Julien Green (Seuil, 1967) e relevă Jacques Petit a cartea sa publicată de ditura Desclée de Brou-

Julien Green

ver ; e; este, de altfel, și îngrijitorul ediției Julien Green din „Pleiade”, din care au apărut zilele a-cestea primele două vo- lume (din cele trei proiectate). Petit utilizează îm- preună operele autobio- grafice și romanele auto- rului, de altfel, cu multă abilitate și finețe inter- pretativă, pentru a trasa etapele unei aventuri in- terioare. Exegețul subli- niază, în același timp, sur- sa complexității, a bogă- ției, a varietății operei lui Green, care-și extrage filioanele din avatarurile spirituale ale scriitorului. Petit își structurează stu- diul pe depistarea „rela- ției ambigue dintre ro- manciere și personaj, său”, problemă la care Green a fost „totdeauna sensibil”.

Criticul își dăce cerce- tarea asupra relației ro- manciere — personaj pînă acolo unde ar trebui să releve ceea ce căuta în opera lui Green, „punc- tul unde se produce dis- tanțarea romancierului de personajul său”; dar ajuns în acel punct, Petit afirmă, extenuat : „Nu, niciodată, Green nu s-a distanțat de personajul său, iar eroii lui nu sînt decît incarnări ale dile- melor autorului Leviatha- nului”.

Teatrul de marionete din Bratislava ...

● ...aflat în turneu cu spectacolul Dacă toți clownii din lume, se bucură în prezent de mult succes la Paris. Un spectacol original despre trei clowni care-și caută inspirația în cele mai năstrușnice vise, a cărui regie aparține lui Bogdan Slavik. Dacă toți clownii din lume are la bază o formă de expresie teatrală care ține să facă o sinteză între „teatrul negru”, pantomimă și „dia- proiectie”.

Verlaine și Rimbaud, eroii piesei „Fiii soarelui”

● Tînărul dramaturg englez Christopher Hamp- ton este autorul piesei Fiii soarelui, în care poe- zii Verlaine și Rimbaud apar ca într-o lanternă magică. Piesa începe cu prima întîlnire dintre „le pauvre Lélian” și poetul lui Une Saison en Enfer, și dezvoltă prietenia trans- figurată dintre ei, care e văzută într-o versiune nouă, altfel decît este re- dată de biografii. Specta- colul, care durează aproa- pe două ore, se joacă pe o scenă din Bruxelles.

„Trasloco”

● La „Piccolo Regio” din Torino, într-o sală cu 450 de locuri, a fost pus în scenă cel mai lung spectacol din lume numit Trasloco, de către actorul Vittorio Gassman. E vorba de un fel de kermesă, care se poate prelun- gi timp de cinci zile, în care timp pe scenă apar mani- festări de toate genurile, de la balet la concert, ci- nema, recital de poezie, piese, cîntece și jazz. Spectatorii se schimbă al- ternativ de două-trei ori, „spectacolul” merge în- înte. Acest „haos teatral”, cum e numit de presa ita- liană, devine, după păre- rea lui Gassman, „un mare menu oferit publicu- lui care poate alege sau refuza”. Spectacolul Tras- loco, cu un caracter im- provizat, a cuprins pînă acum : Unsprezece fii de Kafka, Fragmentul unci lupte de T.S. Eliot, scene din Frații Karamazov și Moby Dick, Bomba de poetul Gregory Corso, Strada lungă de Law- rence Ferlinghetti, poe- me de Voznesenski, Pedro Salinas, Jules Oppenhei- mer, Michaux etc.

Alături de Gassman, care e protagonist, ani- mator și prezentator, Cla- udio Gianotti monolo- ghează și dialoghează cu dezinvoltură în acest „spectacol” sui-generis.

Un omagiu cinematografic lui Bertolt Brecht

● Revista pariziană „E- cran '73” a organizat, în colaborare cu „Centre Culturel d'Ivry”, un „oma- giu cinematografic” lui

Bertolt Brecht

Bertolt Brecht cu prilejul celei de a 75 aniversări de la nașterea marelui dramaturg și poet ger- man. Au fost prezentate nouă filme inedite din filmografia brechtiană, proiectiile fiind urmate de dezbateri publice, la care au participat regi- zori, critici și personali- țăți artistice.

Tezaurul avangardei literare americane

● Frances Steloff a oferit recent universității din New York librăria sa „Gotham Book Mart”, care a fost mai bine de jumătate de secol centrul vieții culturale a avan- gardei literare americane. Așezămîntul cuprinde peste jumătate de milion de volume, două sute cinci- zeci de mii de reviste, care au fost cenzurate în epocă, o enormă colecție de manuscrise, scrisori și fotografii de la unii din- tre cei mai reprezentativi scriitori din Statele Uni- te. Frances Steloff a fost un adevărat Mecena pen- tru Henri Miller, Ezra Pound, T.S. Eliot, William Carlos Williams, pe cînd aceștia erau necunoscuți.

PREZENTE ROMANEȘTI

● La Londra, se află sub tipar, la Edi- tura Anvil Press Poe- try, volumul intitulat The Still Unborn a- bout the Dead („Cel încă nenăscuți despre cei morți”), o culegere

de poeme alese de Ni- chita Stănescu, traduse în limba engleză de Petru Popescu și Peter Jay. Selecția poemelor și cuvîntul înainte aparțin lui Petru Popescu.

● La Budapesta, la Editura Europa, a apărut sub titlul Csapdaban („În capcană”) romanul Prins, de Pe- tru Popescu. Traduce- rea în maghiară apar- ține lui Belia György.

Cel mai citit scriitor brazilian

● Romanele lui Jorge Amado au apărut în 33 de limbi, au fost pu- blicate în peste 500 de ediții. De obicei, în creația lui critica literară distinge mai multe perioade : una epică, alta lirică și, în sfîrșit, cea picarescă, pregnantă prin sobrietate și fecunditate, ea fiind perioada de ma- turizare a povestitorului. Dar artistul repudiază a- ceste împărțiri arbitrare, susținînd că „de-a lungul celor patru decenii crea- ția sa a păstrat aceeași unitate și aceleași semnifi- cații ca la început”. Amado mărturisea în- tr-un interviu recent : „De cînd am debutat sînt un scriitor „angajat”. Po- poporul brazilian trăiește încă în dramatice condi- ții de miserie și luptă disperat pentru a subzista în fața neajunsurilor de toate ordinele. Simplul fapt că rezistă și progre- sează este o mărturie a extraordinarei sale vitali- țăți. Întreaga mea operă este născută din nevoia de a susține poporul con- tra exploatarelor săl, din dorința de a fi de partea libertății și a ană- ratorilor drepturilor o- mului. [...] Am tratat în

cărțile mele problemele sociale cele mai arzătoare ale satelor și orașelor braziliene. Conferindu-le o rezonanță umană am- plă, astfel încît ele să atîngă universalul.”

Cunoscut în Europa încă din anii '30, Amado continuă să fie prezent în conștiința culturală a continentului. Dar nu nu- mai prin traduceri ale ope- relor sale ; în prezent, de pildă, este membru al juriului Festivalului in- ternațional al cărții de la Nisa, care decernează în aceste zile (la 4 mai) pre- miul Grand Aigle d'or.

Un scenariu regăsit

● În 1926, Maiakovski nota următoarea amîn- tire :

„Am scris, cu totul, 13 scenarii.”

Primul, Goana după glorie, l-am alcătuit în 1913. Pentru Perski. Unul din reprezentanții firmei, după ce a ascultat cu atenție scenariul, mi-a spus ritos :

— Aiureală !

Am plecat acasă ruși- nat. Scenariul l-am rupt. Mai tîrziu, am văzut un film după acest scenariu. Probabil că fusese ascu- tat cu mai multă atenție decît îmi închipuisem.”

Pornind de la această amîn- tire, după 60 de ani, B. Mileavski reconstituie scenariul după fragmen- tele publicate în epoca respectivă de revista „Ki- ne-jurnal”, redactată de amîn- tire Perski și conchi- de (în „Literaturnaia Ga- zeta”, nr. 16, 1973) : „Nu trebuie să-i blamăm, de data aceasta, pe colabora- torii „Kine-Jurnal”-ului. Datorită atitudinii lor lip- site de deferență față de o lucrare stăină ne aflăm acum în posesia primului scenariu al lui Maiakov- ski, rupt de autorul in- suși”.

Expoziție de carte pentru copii și tineret

EXPOZIȚIA deschisă zilele acestea în Incinta Bibliotecii Franceze din București își propune o selecție din cele mai semnificative cărți ale ge- nului apărute în ultimii doi ani. Fără îndoielă asistăm la o lărgire a termenului de „literatură pentru copil și tineret”, datorată în primul rînd exploziei informaționale care a influențat în mod direct și acest domeniu. Astfel, alături de seris celor 15 povestiri care cuprind, în serii diferite, aventuri în lumea submarină, westernuri aven- turi trăite sau întîmplări din lumea fantastică, vom întîlni marile albume Larousse, dedicate vi- nătorii, sportului, a tomobilismului. Bineînțeles, nu lipsesc cărțile dedicate copiilor de vîrstă foarte fragedă, dar ne-au atras deosebit aten- ția cărțile care își propun, într-un fel sau altul, să participe la educarea activă a tineretului. În colecția „Maitrise du monde” care apare sub di- recția lui Raymond Cartier, un minunat volum dedicat istoriei cuceririi mării de către om, L'Homme et la mer de Stephane Grueff. Cartea lui Pierre Belves, Le monde merveilleux de l'art raconté aux enfants cuprinde o excelentă intro- ducere în istoria artei universale, încercînd să explice cîteva din noțiunile fundamentale ale fiecărei arte în parte. Tot în acest sens este scrisă și cartea lui Giancarlo Masini, Le roman de l'univers, mic rezumat al istoriei geologice a universului. Întîlnim nume cunoscute ale unor scriitori ca Jean și Françoise Fourastié, care sem- nează cartea Voyages et voyageurs d'autrefois. Michel Tournier, laureat al premiului Goncourt 1970, este autorul cărții Vendredi ou la vie sau- vage. Două cărți asupra universului inedit al Asiei : Mustang interdit al lui Michel Peissel și Incroyable Asie a lui Michel Stone. În sfîrșit, două cărți care, prin interesul pe care l-au stîrnit, au depășit domeniul limitat de care ne ocupăm — este vorba de cartea Sur les mers rugissantes a lui Alec Rose, celebrul navigator solitar, și Crateres en feu, scrisă de cunoscutul om de știin- ță Haroun Tazieff.

Cristian UNTEANU

PIERRE CAMINADE

PAUL VALÉRY

Ed. Pierre Charron, 1972

● A SCRIE un studiu despre Paul Valéry implică, pe de o parte, o perfec- tă cunoaștere a tuturor tradițiilor lite- rare franceze care se vor reuni în per- sonalitatea surprinzătoare, de excepție, a marelui poet al Cimitirului marin și pe de altă parte presupune prezența unui spirit deschis spre poezie, spre spa- țiuul său inefabil. Aceste două condiții par să fi fost reunite de autorul acestui volum, Pierre Caminade, cercetător li- terar și în același timp scriitor și poet cu prestigiu în lumea literară franceză (este autorul unui volum de versuri Reliefs apărut în 1967 și al romanului Le Don de Merçi apărut în 1970).

Pierre Caminade folosește, pentru a putea defini mai ușor personalitatea lui Paul Valéry, referințe permanente la celelalte curente care animau viața lite- rară a începutului secolului XX ; Într-a- devăr, opera lui Valéry este cu atît mai dificil de plasat într-un context literar, cu cit ne amintim că generația sa a cunos- cut afirmarea suprarealismului și a pic- turii cubiste. Opera poetică a lui Valéry se afirmă ca o victorie a inteligenței împotriva subconștientului, a formeii perfecte asupra informalului — este vorba deci de o supremă afirmare a spi- ritului mediteranean, esențial apolinic, invingător în fața dionisiacului. Spațiul acestei lupte permanente a spiritului pentru a se cunoaște pe sine este golul mediteranean calcinat de soare, așa cum se va ivi din nou în opera lui Albert Camus. Cimitirul marin care domină golful Cête este punctul extrem unde destinul uman este pus sub strălucirea perfectă a soarelui.

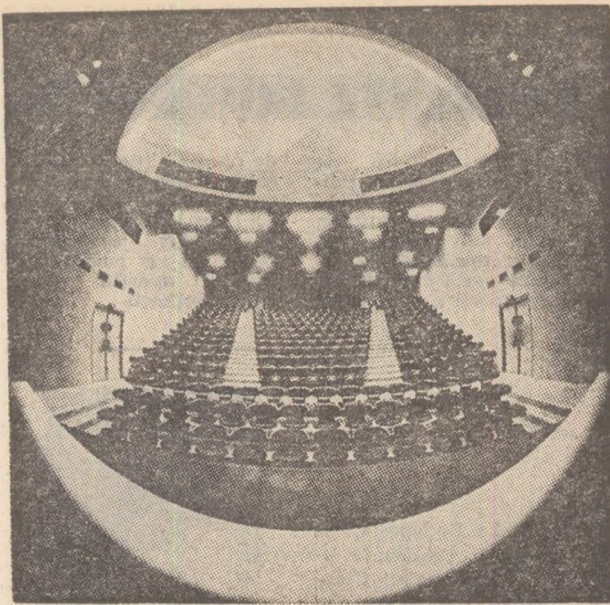
Dar victoria intelectualului care domi- nă creația lui Valéry — „teoretizată” in- tr-un anume fel în cele două mari scri- eri ale poetului Introduction și la me- thode de Leonardo da Vinci și ciclul M. Teste — este o victorie instabilă, în per- manentă luptă cu prezența senzualului. Este un merit al cărții lui Pierre Cami- nade această încercare de a ne prezenta, cu ajutorul unei mici antologii din ope- ra poetului, un Valéry tentat de paslu- nile carnale, dar o tentație de tip spe- cial, trecută și ea prin filtrul intelectu- lui care o transformă, în sensul că o de-

părtează de mobilul său inițial, pentru a o întoarce, purificată, asupra poetului însuși. Mitul narcisic, această a doua față a poeziei lui Valéry, este esențial pentru analiza profundă a operei care trebuie să ducă în mod necesar la ideea separației tragice care există între as-pirațiile individuale și posibilitatea rea- lizării lor. Permanenta sete de puritate care animă pe M. Teste îl face să de- vină un personaj ireal, „n-ar fi putut trăi în realitate decît trei sferturi de oră” — notează Valéry căruia instinctu- alul îi provoacă repulsie.

Cartea lui Pierre Caminade încearcă să ne redea în modul cel mai fidel am- bianța epocii, transformîndu-se pe alocu- ri în relatere muzeistică. Dar cit de necesar este o asemenea abordare ne-o do- vedește realizarea perfectă a acestei în- cercări de reconstituire a unui Valéry par soi-même ; alături de documente, manuscrise, fotografii, nenumărate mă- turtii ale marilor poeți care l-au cunos- cut, în sfîrșit un capitol în care se ci- tează diferitele poziții avute de critica literară față de opera lui Valéry.

Subtile comentarii însoțite de repro- duceri din Degas sau din desenele poe- tului sînt închinare Arhitecturii și Dan- sului, cele două mari mituri ale umani- țății așa cum o vizează Valéry — în ele se găsește rezolvarea superioară a problemei pe care o enunțăm vorbind despre Cimitirul marin : o sublimare a corporalului în geometrismul superior al ideilor. Trebuie remarcată cu această ocazie dispunerea fericită și inspirația cu totul deosebită cu care Pierre Cami- nade știe să aleagă ilustrațiile care com- pun, în ele însele, o a doua carte, une- ori mult mai sugestivă despre Valéry. De altfel, cartea cuprinde și un capitol special intitulat „Universul lui Paul Va- léry” și alcătuit în întregime din ilustrații — Paul Signac, Derain, Rembrandt și desenele lui Valéry însuși închid în mod fericit această carte care este și nu se vrea mai mult decît o sugestie spre in- terpretări posibile și multiple ale poeziei lui Paul Valéry — o sugestie făcută cu competența unui profesor și sensibilita- tea unui poet.

C. U.

Sala mică a Casei de Cultură din Amiens

„O casă a culturii se definește prin audiența de care se bucură”

INCEP cu vorbele, adaptate, ale unui mare scriitor :

Mai sînt încă multe orașe, prea multe, pe care nu le-am văzut, dar la Amiens m-aș întoarce oricînd pentru a mă reintîlni cu prezentul și trecutul în ipostaze dintre cele mai demne și tentante de a fi descrise, fotografiate sau conservate, pentru mult timp, pe banda invizibilă a memoriei.

Am părăsit Parisul dimineața, mergînd pe o autostradă ce mi-a părut de la început curioasă prin pustietatea ei, deși era o zi de week-end. Țelul nostru era vizitarea celebrei Maison de la Culture d'Amiens. Bineînțeles că, la început, însoțitoarea — ziarista Michele Labrut (autoare a unor apreciate reportaje despre America Latină) a greșit direcția. Avea să o identifice curînd pe cea potrivită. Un drum rectiliniu, cu slabe, abia perceptibile, unduirii, traversînd un peisaj în care aproape nimic nu riscă să atragă atenția, plonja calm spre istorica Normandie, una din cele mai bogate provincii ale Franței, cu pășuni grase, cu cunoscutele — și peste hotare — tîrguri ale crescătorilor de vite. Ferme răzlețe și silențioase ascundeau case parcă împietrite și conace împetritate, înconjurate de o natură opulentă care, — cu siguranță, primăvara se transformă într-un imens buchet de flori odată cu frunzele merilor, predominanți aici — invadează peisajul.

Ajungem la Amiens. Printr-un artificiu de circulație, pătrundem întîi printr-un cartier istoric — al Citadelei — dar nu ne poate reține prea multe întrucît în centru, într-un loc insolit și bogat în spațiu ne oprim în fața acestei siluete a prezentului cum i se spune Casei Culturii din localitate, al cărei rol a fost stabilit de scriitorul André Malraux, fostul ministru al culturii pe timpul președinției lui de Gaulle, „O casă a culturii se definește prin audiența de care se bucură” — spunea Malraux la inaugurarea ei, în martie 1966 : și acest lucru m-a izbit într-o zi și la o oră care, în primul moment, acceptîi cu greu că se poate realiza așa ceva.

Situată în inima orașului, Casa Culturii joacă azi un benefic rol de animație, creație și de întîlnire a tuturor domeniilor artei. Concepută pentru a permite cele mai diverse activități culturale, clădirea adăpostește o sală mare — Grand Théâtre — cu 1100 de locuri, pe a cărei scenă pot fi prezentate deopotrivă piese de teatru, opere, balet (în concepții tradiționale sau moderne) ; o altă sală de 300 locuri pentru concerte de muzică de cameră, conferințe, filme), un hol de expoziții (în acele zile îl găzduia pe Camille Bryenereticul — cum îl numea prezentatorul său Daniel Abadie — care mai scria despre el: „în continuitatea picturii, Bryen a știut să redescopere continuitatea actului de a picta și scandaoloasa sa libertate”), discotecă, sală colectivă de audiții, bibliotecă, bar și restaurant. Nimic deci surprinzător că la Amiens au venit și vin în turneu Piccolo Teatro din Milano, Teatrul Balustradel din Praga, celebrul Nô japonez, Béjart și baletul său, că aici au cîntat Victoria de Los Angeles sau Ella Fitzgerald, că, în sfîrșit, pe ecrane au rulat filmele lui Chaplin, Godard, Fellini, Resnais și, cum aveam să citesc în programul oferit, chiar „Pași spre Lună” al compatriotului nostru Ion Popescu-Gopo.

Nu este însă singura prezență românească (neșteptată) la Amiens. Într-una din sălile de repetiții, maestra de balet, între două răspunsuri pe care mi le dădea, făcea și scurte recomandări Magdalenei Popa și lui Amato Checiulescu, al căror contract cu Ballet-Théâtre Contemporain este pe o durată de trei ani.

Părăsim Casa Culturii pentru a stabili un contact mai apropiat cu orașul, al cărui locuitori manifestă o fidelitate molipsitoare față de valorile tradiționale dar,

cum aveam să văd, se mîndresc în aceeași măsură cu cele noi.

Ce aflăm deci despre oraș ?
Antica Samarobriua — Podul peste Samara (Somme) era, în cele mai vechi timpuri, capitala regiunii Ambiani. În timpul războiului Galilor, Cezar a ținut pe aceste locuri o adunare. Mai tîrziu, Amiens devine un oraș imperial, iar în Evul Mediu o impresionantă pătură de negustori înflorește pe aceste meleaguri. Prin 1185 Filip August încorporează comitatul în domeniul regal. Urmează o perioadă în care orașul este deținut pe rînd de Carol VII, Filip cel Bun, Ludovic XI, Carol Temerarul. În 1802, la 25 martie, aici s-a semnat pacea de la Amiens, prin care lordul Cornwallis și Joseph Bonaparte puneau capăt războiului dintre Anglia și Franța. Astfel, pentru prima oară după 10 ani de război, în Europa se instaura pacea. Care, însă, n-avea să dureze decît un an. Cartier general britanic în 1918, orașul a fost puternic bombardat în urma ofensivei din aprilie-august 1918 a lui Ludendorf. Anii următori au fost mai calmi. Dar, la 20 mai 1940, Amiens a fost ocupat de nemți. Bombardat de aliați în mai 1944 orașul a fost eliberat în septembrie același an. Deci o istorie bogată în date de referință, în nume ilustre și evenimente, din păcate, multe cu efecte negative asupra dezvoltării urbanistice și conservării impunătoarelor monumente ale orașului.

Aproape două treimi distruși în cel de al doilea război mondial, azi, orașul, a cărui prezență este vie în istoria Franței, și-a reluat suflul și privește spre viitor. Capitală regională din 1962, reconstruit, aerisit, centru industrial, agricol, comercial și de curînd și universitar, Amiens reprezintă o confirmare categorică a celor spuse acum un secol și ceva de Emile Montegut : „Adevărul este că Franța, țară a contradicțiilor, este deopotrivă novatoare cu îndrăzneală și conservatoare cu încăpăținare, revoluționară și tradițională, utopistă și rutinieră”. Cuvinte care suplinesc fericit o încercare de descriere a caselor, străzilor și mentalității oamenilor. Să facem loc totuși cîtorva cuvinte despre impunătoarea și celebra sa catedrală Notre Dame. Nu numai pentru că superlativul abundă atunci cînd se vorbește despre ea : este cea mai vastă — bolta sa centrală atinge 42,30 metri — trece drept cea mai echilibrată și armonioasă (dezinvoltura aeriană a bolții realizează superb visul gotic : a construi în lumină) etc. Ridicată în cea mai mare parte între 1220 și 1270 ea a fost restaurată de Viollet-le Duc. Cele 2 turnuri n-au fost terminate decît la începutul secolului XV. În partea centrală se află acel Beau Dieu din Amiens a cărei faimă a depășit de mult granițele Franței și interesul specialiștilor. La fel, La Vierge dorée sau cele 22 de statui ale regilor Franței.

În sfîrșit, tot aici, în Muzeul Picardiei, pictorii italieni — Tiepolo, Guardi, spanioli — El Greco, francezi din secolul al XVIII-lea — Fragonard, Pater, Boucher etc. alcătuiesc la rîndul lor o originală, surprinzător de bogată, istorie a artei și concură cu surprisuri comice și la ceea ce am putea numi personalitatea Amiensului — oraș aflat dintotdeauna la întretăierea unor drumuri istorice și culturale. Toate acestea, ca și altele, realizează o imagine plină de căldură, grație și tentație. De la Amiens să pleci numai seara, spun localnicii, dar nu înainte de a scrie cuiva pe care nu l-ai văzut de mult și dorești să-l vezi. Apoi „le soir au coucher du soleil”, cum spune într-un vers nefiresc de simplu Alfred de Musset, să pleci din Amiens. Vei înțelege de ce ești sfătuit să faci astfel.

Dumitru Constantin

Fănuș Neagu

Ramuri de iasomie

ȘI IATĂ, acum în mai, pămîntul respiră cu trandafiri și portocali — și aburii ridicîndu-se pe lacuri sînt coroane de palmier — și noi sîntem cu sufletul de iasomie crescută în

buchet cu lăcrămioare de insulă, pierdută-n depărtări necercetate. Sub părul meu de culoarea coniacului, în care vîntul răstoarnă cupe de răcoare, gîndul născut din necazul înfrîngerii noastre la Kiev, că mulțumirile acestui început de mai sînt miei, se amestecă cu speranța că în Albania fotbalistii români vor găsi vadul cîntecului. S-a întors acasă, lingă poarta lui Tamango, omul care are mereu brațele încărcate cu daruri pentru noi, Cornel Dinu. Marele jucător de la Dinamo-București, singurul care știe să înghețe zăvoarele, în apărare, și să furnizeze cartușe locotenentului Dumitrache (ce păcat că lipsește iarăși prunaru din Pitești ! — ar fi făcut să răsară arbori de busuioc la țărmul Adriaticei) e bucuria noastră secretă. Cu el nu putem pierde. Dinu și-a vîndut sufletul fotbalului, așa cum ar fi trebuit s-o facă și Sandu Boc. Dar Boc, venit din Transilvania ca să uimească lumea Bucureștilor, și-a pus citeodată piedică singur și de multe ori s-a izbit de zidul nenorocului. Păcat, că, altfel, Dinu și Boc ar fi format cel mai bun cuplu de fundași centrali pe care l-am avut vreodată. Mi-a zis Macri, noul antrenor al Rapidului (imi pare rău de Bazil Marian, dar avea inimă prea bună, și în Grant, dacă ai inimă bună se fac băieții ai dracului și te răță), mi-a zis că-l va pune foarte repede pe Boc la locul lui, iar pe cîțiva din colegii lui, se știu ei prea bine, îi va aduce în sapă de lemn. Nu vreau să descurajez pe nimeni, dar Macri e neiertător cu pușlamalele, mai ales cu clienții care se așează pe băutură de la dejugatul boilor pînă-n ceasul cînd se despart ibovnicii. Grea năpastă pe coastele caprei noastre, dar tot mai bine să moară capra ălora (n-am zis nimic de U.T.A., cînd e la ananghie țin cu ea).

Mă întorc, prin tunel de salvie roșie, ca să vă spun că la Tirana vom învinge.

„ROMÂNIA LITERARĂ”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director GEORGE IVAȘCU